
**”HUOLI JA RAKKAUS KESTÄÄ NIIN KAUAN KUIN
VERI VIRTAA – VASTUUTA JA VAIKUTTAMISTA”**

Sukulaissijaisvanhempien kokemuksia arjesta ja
asioimisesta eri palvelujärjestelmissä

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalian koulutusohjelma

Lahdensivu, syksy 2016

Katariina Filppula

HÄMEENLINNA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä

Katariina Filppula

Vuosi 2016

Työn nimi

”Huoli ja rakkaus kestää niin kauan kuin veri virtaa – vastuuta ja vaikuttamista”
Sukulaissijaisvanhempien kokemuksia arjesta ja asioimisesta eri palvelujärjestelmissä

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa ja lisätä tietoa sukulaissijaisvanhempien arjesta ja siihen liittyvistä tuen tarpeista sekä asioimisesta eri palvelujärjestelmissä. Sukulaissijoituksia koskevat käytännöt ovat olleet kuntien kesken hyvin erilaisia, mistä johtuen sukulaissijaisvanhemmat ovat saaneet esimerkiksi tukea vaihtelevasti.

Teoreettinen viitekehys muodostui kotimaisista sukulaissijoituksia käsittelevistä tutkimuksista. Teoriaa täydensivät tutkimus- ja hankeraportit, lastensuojelu- ja perhehoitolait sekä lastensuojelua käsittelevä kirjallisuus. Tutkimusaineisto kerättiin sähköisellä Webropol-kyselyllä, jota muun muassa Perhehoitoliitto välitti sukulaissijaisvanhemmille eri puolilla Suomea. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja sen aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä kategorisointia hyödyntäen.

Sijaisvanhemmuus vaikutti tutkimukseen osallistuneiden koko elämään: työntekoon, parisuhteeseen, sosiaalisiin suhteisiin sekä arjen pyörittämiseen. Sukulaissijaisvanhemmat kokivat asioimisen palvelujärjestelmissä pääasiassa myönteisenä. Ääripään kokemukset liittyivät lastensuojeluun. Toisaalta sukulaissijaisvanhemmat olivat saaneet kokea olevansa arvostettuja lapsen asioiden asiantuntijoita. Toisessa ääripäässä olivat taistelutarinat, joissa sukulaissijaisvanhemmat joutuivat turvautumaan asianajajaan saadakseen tukea ja ratkaisun erimielisyyksiin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Vahvat tunteet, etenkin rakkaus, ja toiminnan motiivit kietoutuivat sukulaisuuteen.

Sukulaissijaisvanhempien tarinoista nousi esiin tarve ajalle: aikaa itselle, puolisolle, lapsille ja aikaa sosiaalityöntekijän kanssa. Tuen painopiste on taloudellisessa tuessa, mutta rinnalle tarvittaisiin tukimuotoja, joissa pääsisi käsittelemään muutoksen tuomia tunteita, niin positiivisia kuin negatiivisia.

Avainsanat Sukulaissijoitus, sukulaissijaisvanhemmuus, sukulaissijaisvanhempi, perhehoito, sijaisvanhemmuus, lastensuojelu, sijaishuolto, asioiminen

Sivut

86 s. + liitteet 9 s.

HÄMEENLINNA
Bachelor of Social Services
Social Pedagogical Social Work

Author	Katariina Filppula	Year 2016
Subject of Bachelor's thesis	“Concern and love last as long as the blood flows – responsibility and influencing” Kinship caregivers’ experiences of everyday life and contacts with different service systems	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to produce and increase knowledge about kinship caregivers’ everyday life, the associated support needs, and about dealing with different service systems. The policies concerning kinship care have differed greatly among municipalities and due to this the support kinship caregivers have received has varied a lot.

The theoretical framework of the study is based on research regarding kinship care. The theory was supplemented by research and project reports, legislation on child protection and family care and literature regarding child protection. The research material was collected via online Webropol-survey of which for example Perhehoitoliitto sent to kinship caregivers around Finland. The thesis was a qualitative research and the material was analyzed inductively by categorising.

Being a foster parent affected the research participants’ whole life: working, couple relationship, social contacts and everyday life in general. The respondents’ experiences of the different service systems were mainly good. The extreme experiences were related to child protection services. In one extreme the kinship carers felt that they were respected as experts regarding the child’s issues. In the other extreme there were the struggles where the foster parents had to rely on an attorney to get support and find solutions to disagreements with the social workers. Strong emotions, especially love and the motives for actions were interwoven with kinship.

The kinship carers’ stories highlighted the need for time: personal time, time for the spouse and children and time with the social worker. The received support is mostly financial support, but different support forms are needed to deal with emotions regarding the life change, both positive and negative.

Keywords Kinship care, kinship carers, family care, foster care, foster parenting, child protection

Pages 86 p. + appendices 9 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KESKEISET KÄSITTEET	3
3	SUKULAISSIJOITUKSET LASTENSUOJELUN PERHEHOIDOSSA	5
3.1	Sukulaissijaisvanhemmuuden erityispiirteitä.....	5
3.2	Kodinomaisesti perhehoidossa.....	8
4	LASTENSUOJELUN PALVELUJÄRJESTELMÄ	10
4.1	Muutostyötä muutosten keskellä.....	10
4.2	Pysyvyyden tarve	12
5	SUKULAISSIJAISSVANHEMPIEN TUKEMINEN.....	13
5.1	Tulkinnanvaraisuus hankaloittaa tukemista	13
5.2	Perhehoitajan tukeminen	15
5.3	Valmennuksella valmiuksia sijaisvanhemmuuteen ja yhteistyöhön	16
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	17
7	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	20
8.1	Taustakysymykset ja tarinallisuus rinnan – sähköinen kysely.....	21
8.2	Tutkimusaineiston kuvaus.....	23
8.3	Aineiston analyysi – kategorioita etsimässä.....	24
8.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27
9	KOKEMUKSIA ARJESTA JA ASIOIMISESTA	28
9.1	Matka sukulaissijaisvanhemmaksi	28
9.2	”Elämää eniten muuttanut tapahtuma” – arjen pyörittäminen	33
9.3	”Pienet arjen riemuhetket ovat sitä iloa ja onnistumista” – tunteet.....	38
9.4	Sukulaissijaisvanhempien tukiverkot.....	42
9.5	”Kaikki hoitunut mallikkaasti” – sujuva asioiminen.....	47
9.6	”Resurssit, raha, välinpitämättömyys” – riittämätön tuki	51
9.7	Kuin peili – tervehdyttävä vertaistuki	53
9.8	”Todella isoja ongelmia” – vaikeudet lastensuojelussa	55
9.8.1	Ääripäissä asiakkaana.....	56
9.8.2	Asioimista asianajan välityksellä	57
9.8.3	Oheishuoltajat heitteillä.....	58
9.8.4	Pakotettuina vanhemman tapaamisiin	61
9.8.5	Taistelua ja aitoa rakkautta – taistelutarinoiden yhteiset piirteet	63
9.9	”Meitä pitäisi kuunnella” – toiveet.....	65
10	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	68
10.1	Johtopäätökset.....	69
10.2	Jatkotutkimusaiheita.....	76
10.3	Ajatuksia opinnäytetyöprosessista	77

Liite 1	Saatekirje
Liite 2	Sähköinen kysely
Liite 3	Vastaajat maakunnittain
Liite 4	Sukulaissijaisvanhempien saama tuki

1 JOHDANTO

Hämärässä huoneessa selkä toisen sukulaissijaisvanhemman selkää vasten. Elämän kirjo ympärillämme, meissä.

Tämä opinnäytetyö sai alkusysäyksensä sukulaissijaisvanhempien verkostoviikonlopussa muutama vuosi sitten. Sukulaissijaisvanhempien puheissa olivat läsnä monisyinen sijoitusprosessi: elämää muuttavien ratkaisujen ja asiointikokemusten kietoutuminen toisiinsa sekä samanaikaiset aikaulottuvuudet ja tunteet laidasta laitaan. Huomasin, että perheet saavat kunnasta riippuen hyvin erilaista valmennusta ja tukea sijaisvanhemmuuteen. Näiden perheiden kuvaukset arjesta ja yhteistyöstä eri alojen ammattilaisten kanssa houkuttelivat minut tarttumaan aiheeseen. Sosiaalialalle suuntaavana mietin, miten on mahdollista, että osa perheistä saa monipuolista tukea, kun osa näyttää jäävän lähes täysin apua vaille.

Sukulaissijoituksia on alettu Suomessa tutkia syvällisemmin vasta viime vuosina. Tutkimuksissa yhteistyö sukulaissijaisvanhempien ja lapsen arkiyhteisöjen välillä on jäänyt vähemmälle huomiolle, kun tutkijoiden kiinnostus on pääasiassa suuntautunut sukulaissijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden väliseen kanssakäymiseen (mm. Aalto 2013; Koisti-Auer 2008; Valli 2015a; Vuoristo, 2011). Kuitenkin esimerkiksi koulun tarjoaman tuen merkitys lastensuojelun asiakkaina olevien sekä sijoitettujen lasten elämässä on merkittävä (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 73, 76–78; Löhönen 2014, tiivistelmä). Tästä syystä halusin antaa sukulaissijaisvanhemmille tilaisuuden kertoa kokemuksistaan myös muiden kuin lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Tutkimukseni aiheeksi täsmentyi sukulaissijaisvanhempien arki ja asiointikokemukset eri palvelujärjestelmissä.

Suhtautuminen sukulaisiin sijaisvanhempina on vaihdellut eri vuosikymmeninä. Sukulais- ja läheissijoitusten määrä on kääntynyt kasvuun viime vuosina (Kuoppala & Säkkinen 2013, 1; Kuoppala & Säkkinen 2015, 5; Kuoppala & Säkkinen 2016, 1). Tähän ovat osaltaan vaikuttaneet lastensuojelulain uudistukset, jotka painottavat lapsen läheisten ja perheen merkitystä sijaishuollossa. Keväällä 2015 voimaan astunut uusi perhehoitolaki koskee nyt myös sukulaissijaisvanhempia (Perhehoitoliitto 2015). Vuonna 2016 perhehoitolakia muutettiin vielä joiltain osin, minkä seurauksena myös sijaisvanhempina toimivat oheishuoltajat ovat oikeutettuja perhehoitolain mukaisiin tukiin (Laki perhehoitolain muuttamisesta 7 §). Samaan aikaan kun uusi perhehoitolaki selkeytti sukulaissijaisvanhempien tukemista ja paransi heidän asemaansa, joutui osa sukulaissijaisvanhemmista käymään oikeutta saadakseen tukea sijaisvanhemmuuteen. Tuen puute näkyy muun muassa sukulaissijaisvanhempien taloudessa ja terveydessä. (Kettunen 2016, 12–21.)

Perhehoitoliiton sekä Pesäpuun avulla oli mahdollista tavoittaa tätä tutkimusta varten sukulaissijaisvanhempia eri puolilta Suomea. Tutkimusaineiston muodostavat 28 vastausta. Sukulaissijaisvanhempien vapaamuoto-

toiset tarinat tarjoavat elämänmakuisen ja runsaan aineiston, jonka avulla analysoida sukulaissijaisvanhempien arkea ja asioimiskokemuksia.

Tutkimuksen teoriaosuudessa sukulaissijoituksia tarkastellaan arjen ja asioimisen näkökulmista. Aluksi luvussa kaksi avataan tutkimuksen ja sijoitusprosessin kannalta keskeisiä käsitteitä, jotka tulivat esiin myös aineiston analyysissä. Luvun 3.1 aiheena ovat sukulaissijoitukset Suomessa. Lisäksi tutkitaan, mitä erityispiirteitä sukulaisuus tuo sijaisvanhemmuuteen. Luvussa 3.2 perhehoitoa lähestytään lasten kokemusten kautta. Koska tutkittavien kokemukset lastensuojelusta ja yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa olivat vaihtelevia ja asioiminen muissa palveluissa oli sujunut kautta linjan hyvin, päätin keskittyä tarkastelemaan lastensuojelun palvelujärjestelmää. Neljännessä luvussa pääpaino on lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa. Luku hahmottelee sitä maastoa, jossa sosiaalityöntekijät ja asiakkaat kohtaavat lastensuojelussa. Viidennessä luvussa luodaan katsaus sukulaissijaisvanhempien ja perhehoitajien valmentamiseen ja tukemiseen kotimaassa. Tämän jälkeen esitellään muutamia sukulaissijoituksista tehtyjä kotimaisia tutkimuksia ja kerrotaan opinnäytetyön toteutuksen eri vaiheista. Luvussa yhdeksän esitellään tutkimustulokset, minkä jälkeen siirrytään johtopäätöksiin, pohditaan tutkimuksen tuloksia ja hyödynnettävyyttä sekä arvioidaan opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijais- ja jälkihuolto ovat osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (LSL 417/2007 1:3 §.) Lastensuojelun keskeisenä periaatteena on avohuollon tukitoimien ensisijaisuus. Tavoitteena on löytää sellaiset tavat auttaa lasta ja perhettä, joilla turvataan lapsen hoito ja huolenpito pysyvästi, mutta puututaan mahdollisimman vähän perheen itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyteen. (Araneva 2016, 178–179.)

Jos avohuollon tukitoimista huolimatta lapsen kasvuolosuhteissa ja huolenpidossa tai lapsen omassa käyttäytymisessä ei kohtuullisessa ajassa tapahdu asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaista muutosta, lapselle täytyy järjestää sijaishuolto. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle vain silloin, kun se on kotiin jäämistä parempi vaihtoehto. Sijoituksen vaikutuksia esimerkiksi lapsen kasvuun ja kehitykseen, koulunkäyntiin, itsenäistymiseen, rajoihin ja rakkauteen liittyen on arvioitava avoimesti ja vertaillen ennen huostaanottoa. (Araneva 2016, 180, 259, 285–287.) Sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttavat muun muassa huostaanoton perusteet, lapsen yksilölliset tarpeet, hoidon jatkuvuus sekä lapselle läheisten ihmissuhteiden säilyminen. Lisäksi pitää ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. (Araneva 2016, 305; LSL 417/2007 10:50 §.)

Läheisverkoston kartoittaminen on yksi tapa tarkastella sijoitettavan lapsen tilannetta ja tulevaisuutta kokonaisvaltaisesti ja eri vaihtoehtoja vertaillen. Käytännössä läheisverkoston kartoittamisessa käydään läpi lapsen lähipiiriä, sukulaisia sekä muita sellaisia henkilöitä, jotka ovat merkityksellisiä lapselle ja osallistuneet aikaisemmin lapsen arkeen tai hoitamiseen. Sen lisäksi, että lapselle etsitään uutta kotia, läheisverkoston kartoittamisella voidaan löytää sellaisia ihmisiä, jotka ovat halukkaita tukemaan lasta sijoituksen aikana, vaikka eivät ottaisi lasta pysyvästi luokseen asumaan tai sijoitusta ei muuten pystyttäisi toteuttamaan läheisverkostoratkaisuna. Näin yhteyden säilymistä lapsen ja sukulaisten tai muiden tärkeiden ihmisten välillä voidaan tukea. Läheisverkoston kartoittaminen ei kuitenkaan velvoita sijoittamaan lasta sukulaiselle tai muulle läheiselle, jos jokin muu vaihtoehto on lapsen kannalta parempi. Myös lapsen oma mielipide sekä toiveet pitää selvittää ja ottaa huomioon, kun tehdään päätöstä sijoituspaikasta. (Araneva 2016, 288–291; LSL 417/2007 1:5 §, 4:20 §.) Velvoite lapsen läheisverkoston kartoittamisesta sijoituksen valmistelussa tuli uudistuneeseen lastensuojelulakiin vuonna 2008 (Koisti-Auer 2008, 16–17).

Läheisverkoston kartoittamisen yhteydessä punnittavaksi tulee pääsääntöisesti kolme eri ratkaisuvaihtoehtoa: ”lapsen huollon siirto toiselle vanhemmalle tai läheisverkostoon kuuluvalle henkilölle, lapsen sijoittaminen läheisverkostoon lastensuojelun päätöksellä tai lapsen sijoittaminen lastensuojelun päätöksellä kodin tai läheisverkoston ulkopuolelle.” (Araneva 2016, 290.)

Perhehoito on lapsen, nuoren tai aikuisen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon järjestämistä joko osa- tai ympärivuorokautisesti perhehoitajan yksityiskodissa tai hoitoa tarvitsevan henkilön omassa kodissa. Kunta tai kuntayhtymä voi ostaa palvelun yksityiseltä perhehoidon tuottajalta tai tehdä toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa. (PHL 263/2015 2 §, 3 §.) Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaan otettuna. Perhehoitoa toteutetaan myös jälkihuollona. (Perhehoito 2015.) Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan yleisesti **sijaisvanhemmiksi ja perhettä sijaisperheeksi**. (Ketola 2008a, 18–19.) Sijaisvanhemmillä ei tarvitse olla erityistä koulutus- tai työtaustaa, vaan heidät valmennetaan tehtävään. Ennakkovalmennus on pakollinen, ja se pitää käydä ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä tai erityisistä syistä viimeistään vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. (PHL 263/2015 6 §.)

Kun lapsi sijoitetaan läheisverkostoon kuuluvan henkilön tai perheen luokse, sijoituksesta käytetään termiä **läheisverkostosijoitus** tai **läheissijoitus**. **Sukulaissijoituksessa** lapsi on sijoitettu sukulaisten luokse. Sijaisvanhemmista käytetään tällöin yleisesti nimityksiä **läheissijaisvanhempi ja sukulaissijaisvanhempi**. (Läheissijaisvanhemmuus 2016.) Tässä opinäytetyössä keskitytään sukulaissijaisvanhemmuuteen. Sukulaissijoituksella tarkoitetaan lapsen sijoittamista sellaiseen perheeseen, jossa ainakin yksi vanhemmista on biologista sukua sijoitetulle lapselle ja sosiaalitoimi on sijoittanut lapsen. Läheissijoitukset sekä yksityiset sijoitukset jätettiin jo aineiston keruuvaiheessa työn ulkopuolelle rajauksellisista syistä. **Yksityisessä sijoituksessa** lapsen hoito- ja kasvatusvastuun siirtymisestä esimerkiksi sukulaiselle on sovittu lapsen huoltajan ja sukulaisten kesken, eikä sosiaalitoimi ole vaikuttanut sijoituspäätökseen (LSL 417/2007 13:81 §).

Lastensuojelun perhehoidossa sijoitetun lapsen huolto ja holhous säilyvät hänen vanhemmillaan, ellei toisin päätetä. Huoltajuuden siirto sijaisvanhemmille on myös mahdollista joko kokonaan tai osittain. Lapsen asuminen, hoito ja huolenpito voidaan huostaanoton sijaan ratkaista myös huoltajuusjärjestelyin joko vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä (LSL 417/2007 6:32 §). **Oheishuoltaja** toimii tuomioistuimen päätöksellä lapsen vanhempien tai vanhemman ohella lapsen huoltajana. (LHL 361/1983 2:9 §). Toisin sanoen lapselle tärkeät aikuiset jaksavat kasvatusvastuuta ja tekevät yhteistyötä lapsen asioissa. Oheishuoltajuutta haetaan käräjäoikeudesta silloin, kun lapsen hoito ja huolenpito järjestetään huostaanoton sijaan huoltajuusjärjestelyin. (Kettunen 2016, 13, 14.) Oheishuoltajuus ei poista vanhempien elatusvastuuta, eikä oheishuoltaja ei ole myöskään elatusvelvollinen lasta kohtaan (Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen 2016).

Sukulaissijaisvanhempi voi olla statukseltaan myös **toimeksiantosuhteen perhehoitaja**. Tällöin sijoittava kunta on tehnyt sukulaissijaisvanhemman kanssa toimeksiantosopimuksen, ja hän on suorittanut perhehoitajilta vaadittavan valmennuksen. (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2013, 4, 16.) Kaikkien läheis- tai sukulaissijaisvanhempien kanssa ei ole kuitenkaan tehty toimeksiantosopimusta, eivätkä he ole saaneet valmennusta.

3 SUKULAISSIJOITUKSET LASTENSUOJELUN PERHEHOIDOSSA

Perhehoito on ollut laitoshoidon nähden ensisijainen lapsen sijaishuollon muoto vuodesta 2012 (Bardy & Heino 2013, 24–25). Lastensuojelulain mukaan lapsen läheisverkosto tulee kartoittaa, ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle (LSL 417/2007 6:32§). Vuoden 2015 loppuun mennessä hieman yli puolet huostassa olleista lapsista oli sijoitettu sijaisperheisiin. Perhehoitoon sijoitetuista lapsista 13,3 prosentille eli 646 lapselle oli löytynyt sijoituspaikka sukulaisen tai läheisen luota. (Kuoppala & Säkkinen 2016, 5.)

Tässä luvussa huomio on ensin sukulaissijoituksissa ja sukulaissijaisvanhemmuudessa, minkä jälkeen siirrytään perhehoidon etuihin ja haasteisiin. Mitkä asiat perhehoitoon sijoitetut lapset ja nuoret kokevat itselleen tärkeiksi, ja mitä he odottavat sijaisvanhemmilta? Mistä hyvä arki rakentuu lasten näkökulmasta, ja millaisia vaatimuksia sen toteuttaminen asettaa sijaisvanhemmille? Tutkimusaineiston sukulaissijaisvanhemmista suurin osa oli statukseltaan myös perhehoitajia. Olipa kyse sitten sukulaissijaisvanhemmasta tai sijaisvanhemmasta, lapsen kasvattaminen ja hyvinvoinnin tukeminen vaativat aikuiselta erityisiä valmiuksia, usein myös paljon voimavaroja. Vaikka sukulaisuuden nähdäänkin tuovan omat piirteensä sijaisvanhemmuuteen, ei sukulaissijaisvanhemman tai sijaisvanhemman toteuttama perhehoito, arjen pyörittäminen ja lapsen hyvinvoinnista vastaaminen eroa toisistaan.

3.1 Sukulaissijaisvanhemmuuden erityispiirteitä

Sukulaissijoitusten osuus sijoituksista on vaihdellut Suomessa eri vuosina ja vuosikymmeninä. Vielä 1980-luvun alussa lapsia sijoitettiin paljon sukulaisten luokse. Sukulaissijoitukset alkoivat vähentyä 1990-luvun alussa, kun perhehoidon ammatillistumisen myötä lapsia alettiin sijoittaa yhä enemmän koulutettujen perhehoitajien luokse. (Heino 2001, 11.) Läheis- ja sukulaissijoitusten määrä on alkanut lisääntyä hiljalleen viime vuosien aikana. Suomessa läheis- ja sukulaissijoitukset sekä sijoitukset perhehoitoon ovat harvinaisempia kuin muissa Pohjoismaissa. (Kuoppala & Säkkinen 2013, 1; Kuoppala & Säkkinen 2015, 5; Kuoppala & Säkkinen 2016, 5; Lasten sijoittaminen tuttuun perheeseen yleistynyt hitaasti. Etelä-Suomen Sanomat 3.4.2015.)

Myös suhtautuminen sukulaisiin sijaisvanhempina on vaihdellut. Vielä parikymmentä vuotta sitten ulkoisia kriteerejä kuten sukulaisten ikää saatettiin käyttää perusteena sille, ettei lasta voitu sijoittaa sukulaisperheeseen. Osa sosiaalityöntekijöistä suhtautui sukulaissijoituksiin kielteisesti. Ikä nähtiin riskinä, eikä jatkuvuutta ja kiintymyksen merkitystä lapsen kehitykselle tunnustettu. (Heino 2001, kuvailulehti, 11–12, 26.) Laisin (2011, 89–90) havainnon mukaan sukulaissijoituksia koskenut keskustelu pyörikin pitkään isovanhempien iän ja siihen liitettyjen riskien ympärillä. Riskejä painottavasta suhtautumisesta on edetty kuitenkin voimavarakeskeisempään ajatteluun, jossa sukulaissijoituksiin nähdään sisältyvän hyviä mahdollisuuksia muun muassa sukulaissuhteiden jatkuvuuden ja lapsen identiteetin kehityksen kannalta.

Kun sukulaislapsi sijoitetaan pois vanhempien luota, koskettavat elämän vaikeudet ja niihin kiinnittyvät tapahtumat biologisten vanhempien ja lapsen lisäksi usein myös sukulaisia. Sukulaissijaisvanhemmuus eroaa lähtökohdiltaan sijaisvanhemmuudesta. Sukulaiset ryhtyvät tyypillisesti sukulaissijaisvanhemmiksi tilanteessa, jossa joku läheinen tarvitsee apua. Eriyisesti kiintymys lapseen ja sen myötä halu auttaa lasta, suvun koossapitäminen sekä lapsen biologisten vanhempien auttaminen ovat tekijöitä, joiden vuoksi sukulaiset ryhtyvät sukulaislapsen sijaisvanhemmaksi. Moni tehtävän vastaanottanut on ollut tiiviisti mukana jo sijoitusvaiheessa ja tehnyt aloitteen sukulaislapsen sijoittamisesta luokseen. Toisinaan velvollisuudentunne ja muiden painostus ajavat sukulaissijaisvanhemmaksi, toisinaan taas muihin sijaishuoltoipaikkoihin suhtaudutaan kielteisesti. (Koisti-Auer 2008, 68, 71–72.)

Sijaisvanhemmaksi vastaavasti hakeudutaan. Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiiveja ovat esimerkiksi mahdollisuus auttaa vaikeassa tilanteessa olevaa lasta, lapsen saaminen perheeseen tai perhehoitajuus elämäntapana (Saarinen 2006, 45–46). Valkonen (2014, 19) kuitenkin huomauttaa, etteivät lapset tule sijaisperheisiinkään mittatilaustyönä tai suunnitellusti, eivätkä sijaisvanhemmat voi läheskään aina vaikuttaa siihen, minkä ikäinen tai millainen lapsi perheeseen sijoitetaan. Tältäkin osin sukulaissijoitukset ja tavalliset sijoitukset eroavat toisistaan.

Sukulaissijaisvanhemmuutta tutkineen Koisti-Auerin (2008, 7, 32, 71–75, 81) mukaan sukulaisuussuhde sekä tietoisuus lapsen taustoista auttavat ymmärtämään lapsen käyttäytymistä ja tarkastelemaan sitä osana lapsen menneisyyttä. Yhteinen historia ja sen myötä syntynyt kiintymys näyttäisivät pitävän suvun koossa, mutta lisäksi ne auttavat pääsemään vaikeiden hetkien yli ja siten edistävät sijoitusten jatkuvuutta. Tietoisuus lapsen elämänkulusta ennen sijoitusta voi hälventää pelkoja huono-osaisuuden periytymisestä. Lapsen vanhempien ja muun suvun on yleensä helpompi hyväksyä lapsen päätyminen sukulaisten luokse kuin vieraaseen paikkaan. Lapsen vanhempien asenteella onkin suuri merkitys siihen, kuinka lapsi asettuu uuteen paikkaan (Sinkkonen 2015, 148).

Lapsen kannalta sijoitus tuttuun paikkaan vähentää hylätyksi tulemisen tunnetta sekä sijoitukseen liittyvää häpeää ja traumaa (Koisti-Auer 2008, 33, 120). Sijoitettujen lasten elämää ovat leimanneet pääsääntöisesti ikävät kokemukset (Läheissijaisvanhemmuus 2016). Monen lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen elämäntarinassa on aukkokohtia, eikä tulevaisuudennäkymäkään ole välttämättä selkeä. Lapset saavat usein vahvistusta huonommuudelleen niin kotona kuin asiakkaan roolissa – kodissa on ongelmia ja tapahtumia käydään läpi ongelmalähtöisesti. Arjen hyvät hetket sekä lapsen kyvykkyys ja elämäkokemus ovat usein sivuroolissa ongelmatarinoissa. (Välivaara 2008, 83.)

Sijoitukset sukulaisten luokse ylläpitävät pysyvyyttä ja tukevat lapsen identiteetin muodostumista. Sukulaisilta lapsen on mahdollista kuulla myös hyviä asioita menneisyydestään. (Läheissijaisvanhemmuus 2016.) Lapsen tarinaa voi rakentaa ja täydentää monin eri tavoin. Sanoilla on mahdollista murentaa tai paikata, vääristää tai oikaista. Eronen (2012,

136–137) toteaa, että se sävy, jolla asioista puhutaan perheen sisällä, vaikuttaa muistoihin, tarinoihin ja ihmisten välisiin suhteisiin. Olennaista on tehdä lapselle ymmärrettäväksi hänen oma tarinansa ja tragediansa – ne syyt, joiden takia hänet on jouduttu sijoittamaan (Tuovila 2008, 50). Toisin kuin sijaisvanhemmilla, sukulaissijaisvanhemmilla on yleensä tietoa lapsen elämästä ennen sijoitusta, mikä voi helpottaa asioista puhumista ja lapsen elämäntarinan rakentamista.

Kun lapsen hoito- ja kasvatustuu siirtyy lapsen vanhemmilta sukulaiselle, hyvin usein myös suvun sisäinen dynamiikka muuttuu. Eräs tutkimusaineiston sukulaissijaisvanhemmista kuvasi muuttuneita rooleja ja suhteita seuraavasti:

Lapsenlapsen sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen syihin rakentuu jo lähtökohtaisesti niin paljon traagisia tapahtumia, vaikeita ristiriitaisia tunteita sekä kokemuksia, etten paljon vaikeampaa sekä ristiriitaisempaa tilannetta ole elämässäni kokenut. Minusta tuli samalla kertaa Isoäiti sekä sukulaissijaisvanhempi lapsenlapselleni. Perheemme ennalta oletetut rakenteet muuttuivat hyvin toisenlaiseksi, tämä on ollut meille koko perheelle hyvin mullistava asia. Kahden nuorimman BioTyttäreni tädin rooli muuttui yllättäen isosiskoiksi ja minusta tuli Äiti isovanhemman sijaan. Asetelmat menivät hyvin toisenlaisiksi kuin olimme olettaneet.

Toisinaan sukulaissijaisvanhemmuus on luopumista. Isovanhempi haluaisi olla mummo tai pappa mutta päätyykin vanhemmaksi lapsenlapselleen. (Koisti-Auer 2008, 75). Kun lapsenlapsi itsenäistyy ja muuttaa omaan kotiin, saattaa isovanhemmasta tulla jälleen enemmän mummo tai pappa kuin vanhempi. Myös huoli lapsen pärjäämisestä saattaa palata. Kuinka lapsi selviää ja onko hänellä kylliksi valmiuksia elää itsenäisesti? (Lavinus 2014, 40, 45–46.) Ristiriitaisten roolituntemusten lisäksi sukulaislapsen käyttäytyminen, muut sukulaiset sekä lapsen biologiset vanhemmat ja heidän oikeutensa lapseen saattavat aiheuttaa vaikeuksia ja koetella sukulaissijaisvanhempien jaksamista. Koisti-Auerin (2008, 75, 89, 91) tutkimukseen osallistuneet sukulaissijaisvanhemmat kokivat sijaisvanhemmuudessa vaikeimpana lasten kasvatuksen ja siihen liittyvän vastuun sekä huolen lapsen selviytymisestä. Osa koki viranomaisyhteistyön ja pitkän sijoitusprosessin sijaisvanhemmuuden rankimmaksi osuudeksi.

Ongelmia syntyy usein myös sukulaislapsen ja hänen läheistensä välisestä yhteydenpidosta. Välit ovat yleensä paremmat lapsen siihen vanhempaan, jonka sukua sukulaissijaisvanhemmat ovat. Vaikka siteiden säilymisen omiin juuriin koetaan olevan sukulaissijoituksen etuja, läheskään aina sijoitetulla lapsella ei ole mahdollisuutta pitää yhteyttä sisaruksiinsa, läheisiinsä ja molempien vanhempiensa sukuihin. Lapset sijoitetaan selvästi useammin äidin kuin isän puoleisille sukulaisille. Yhteydenpito lapsen läheisiin vaatii aikuisilta aktiivisuutta. Sijoitettujen lasten vanhempien elämäntilanteet heijastuvat lisäksi usein suhteisiin, yhteydenpidon ja yhteistyön sujuvuuteen. Esimerkiksi peruuntuneet tapaamiset ja vanhempien

piittaamattomuus voivat kiristää sukulaisten välejä. (Koisti-Auer 2008, 7, 78–80, 83–84, 86–87, 89–90, 115.)

Kun sukulaislapsi on konkreettisesti lähellä, myös huoli ja suru oman läheisen elämäntilanteesta pysyvät elävinä mielessä (Pynnönen 2010, 55). Oman toiminnan vaikutukset lapsen tilanteeseen voivat mietityttää sukulaissijaisvanhempaa vielä sijoituksen jälkeenkin. Sukulaisperheen tukeminen on saattanut mahdollistaa ainakin jossain määrin lapsen vanhemman vahingollisen elämäntavan jatkumisen. Lasta ei ole uskallettu jättää vanhemman luokse, vaikka auttamisen seuraukset onkin tiedostettu. (Aalto 2013, 43.) Mikäli sukulaiset ovat joutuneet tekemään lastensuojeluilmoituksia, saattaa myös sijoitusta edeltävä aika hiertää sukulaisten välejä (Lavonsius 2014, 46–47). Erimielisyydet ja riidat lapselle tärkeiden ihmisten välillä koettelevat lapsen pyrkimystä olla lojaali kaikkia läheisiään kohtaan (Läheissijaisvanhemmuus 2016). Riitainen ilmapiiri vaikuttaa lapsen persoonan kehitykseen ja hankaloittaa kotiutumista (Koisti-Auer 2008, 25).

Siitä huolimatta, että sukulaissijaisvanhemmuus vaatii runsaasti voimavaroja, sukulaislapset tuovat perheisiin mukanaan iloa ja energiaa. Oma suku on pysynyt kasassa, ja lapsi saa tuntea kuuluvansa siihen. Ponnistelujen tulokset ovat konkreettisesti näkyvissä lapsen käyttäytymisessä, kasvussa ja kehityksessä. Kun lapsi elää turvallista elämää, myös osa huolista on pois. (Koisti-Auer 2008, 87–89.)

Sukulaissijoituksiin voidaan nähdä sisältyvän kahdensuuntaista pysyvyyttä. Sijoituksen myötä lapsen yhteys omiin juuriin säilyy. Lapsi kuuluu luonnollisesti sijaisperheeseen. Vastaavasti esimerkiksi nuoren itsenäistyessä ja sijoituksen jälkeen läheisverkosto nuoren ympärillä todennäköisesti säilyy. Sukulaissijaisvanhempien saattaa olla myös muita sijaisvanhempia helpompi luopua lapsesta, kun sijoitus päättyy. Sukulaisuussuhteen myötä yhteys lapseen säilyy, vaikka lapsi muuttaisikin pois. (Vuoristo 2011, 62–64.) Aihetta pohdittiin myös tämän opinnäytetyön tutkimusaineistossa.

Vaikken koskaan halua enkä pystyisikään korvaamaan lapsen oikeaa äitiä, voin antaa hänelle turvaa ja hukuttaa hänet rakkauteen. Sukulaissijoitus on mielestäni lapsen parhaaksi varsinkin siinä, että tämä suhde toivottavasti jatkuu aikuisuuteen asti. Kun lapsi jossain vaiheessa ehkä palaa omaan kotiinsa, niin tämä koti on hänelle aina auki ja haluan, että hän voi tulla tänne koska tahansa.

3.2 Kodinomaisesti perhehoidossa

Perhehoidossa lapsi saa osallistua tavalliseen perhe-elämään turvallisessa ja kodinomaisessa ympäristössä. Tavoitteena on, että sijoitettu lapsi saisi ympärilleen turvalliset ja pysyvät ihmiset, joihin hänen on mahdollista kiintyä. (Perhehoitoliitto n.d.) Pelastakaa Lapset ry:n perhehoitoa koskevaan tutkimukseen osallistuneiden, perhehoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten mielestä ”hyvä sijaisperhe on sellainen, joka on miettinyt sijaisperheeksi ryhtymistään realistisesti ja tarkoin, rakastaa lapsia ja haluaa

hoitaa heitä sekä pitää kuin omaa lastaan.” Rakkauden lisäksi lapset ja nuoret toivoivat paljon kärsivällisyyttä, omaa tilaa ja aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen sekä mahdollisuutta pitää yhteyttä läheisiinsä. Tärkeitä asioita olivat myös ruoka, ystävät ja harrastukset. (Laakso & Marjomaa 2010, 4, 34–38, 128.)

Vaikka sijaisvanhemmille ei olekaan asetettu erityisiä kelpoisuusvaatimuksia, lasten kokemukset osoittavat, että sijaisvanhemmuus vaatii monia taitoja ja valmiuksia. Jotta sijaisvanhempi voisi auttaa lasta, on hänen ymmärrettävä lapsen tunteiden ja käyttäytymisen yhteys lapsen aikaisempiin elämäntapahtumiin sekä kyettävä työstämään myös omia kokemuksiaan ja tunteitaan. Sukulaissijoituksissa lapsen tunteet koskettavat jollain tasolla myös sukulaissijaisvanhemman elämää ja tunteita. (Pynnönen 2010, 54–55.)

Perhehoidon haasteisiin lukeutuvat sijoitettujen lasten vaativuus ja hoidettavuus sekä yhteistyö sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa. Pitkään jatkunut elämän epävakaus ilmenee tyypillisesti monimuotoisena oirehtimisena ja käytöshäiriöinä. (Ketola 2008b, 32–33.) Neurologiset, somaattiset ja psyykkiset sairaudet ovat yleisiä sijoitetuille lapsille (Sinkkonen 2015, 148). Jos lapsen yhteys hänen biologisiin vanhempiinsa on katkennut, lapsi saattaa tarvita paljon aikuisen läsnäoloa, mikä osaltaan kuormittaa sijaisvanhempaa (Janhunen 2007, 46). Vaikka sijoitettu lapsi olisikin sukulaissijaisvanhemmille entuudestaan tuttu, voi yhdessä eletty arki tuoda lapsesta uusia puolia esiin. Lapsen kasvaessa lapsen erityispiirteet ja mahdolliset kehitysviiveet tulevat näkyviin, mikä saattaa yllättää sukulaissijaisvanhemmat. (Aalto 2013, 45, 60.)

Sijaisvanhempien väsymys, lapsen oirehtiminen ja yhteistyöongelmat olivat Janhusen (2007, 33, 45–49) tutkimuksen mukaan yleisimmin sijoitusten purkautumisen taustalla. Myös sijaisperheen tai lapsen biologisen vanhemman tilanteen muuttuminen vaikuttavat sijoitusten purkautumiseen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Sukulaissijaisperheissä sijoituksen purkautumisen syy oli useimmiten sijaisvanhemman väsyminen lapsen vakaviin oireisiin sekä yhteistyöongelmat. Tutkimuksen sukulaissijaisperheillä ei ollut aiempaa kokemusta lastensuojelulapsista, kukaan ei ollut saanut ennakkovalmennusta ja sukulaissijaisperheitä tuettiin lisäksi vähemmän kuin muita sijaisperheitä. Moni kävi myös töissä, mikä saattoi verottaa voimavaroja. Sukulaissijaisvanhemmat eivät kuitenkaan luopuneet lapsesta oman muuttuneen tilanteensa vuoksi.

Sijaishuoltoa tarvitsevien lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä perhehoitoon vaihtelevat kunnittain (Ketola 2008b, 30). Laitoksiin sijoitetaan pääasiassa teini-ikäisiä, kun taas pienemmille lapsille löytyy helpommin paikka perhehoidosta. (Heino ym. 2016, 77.) Laitoshoido on perhehoitoa parempi vaihtoehto esimerkiksi silloin, kun lapsen elämäntapa on hyvin vahingoittava, eikä tavallisella kotikasvatuksella pystytä puuttumaan lapsen ongelmiin (Araneva 2016, 304).

4 LASTENSUOJELUN PALVELUJÄRJESTELMÄ

Bardy ja Heino (2013, 19–20) käyttävät lastensuojelua kuvaillessaan sanoja räätälöinti, selviytyminen ja eriarvoisuuden tasaaminen. Yksilötasolla lastensuojelun tehtävä on tarjota lapselle ja hänen perheelleen heidän tarpeisiinsa räätälöityä apua ja tukea, jotka tähtäävät vaikeasta elämäntilanteesta selviytymiseen. Yhteiskunnan näkökulmasta lastensuojelun rooli on toimia eriarvoisuuden tasaajana. Siten lastensuojeluun annetut resurssit heijastavat myös yhteiskunnassa vallitsevaa arvomaailmaa: kuinka paljon halutaan satsata siihen, että heikommassa asemassa olevien voimavarat tunnustetaan ja saadaan esiin?

Lastensuojelun työskentelyä ja päätöksentekoa ohjaavat YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksesta (1989) nostetut neljä keskeistä periaatetta. Ne ovat syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Hakalehto-Wainio 2013, Aranevan 2016, 8 mukaan; Heinonen 2016, 245). Lastensuojelulain (417/2007 1:1 §, 2 §, 4 §) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun, minkä toteutuminen edellyttää usein myös lapsen vanhempien tai huoltajien tukemista. Viranomaisilla on velvollisuus tukea ja auttaa lasta ja hänestä huolehtivia aikuisia, mutta myös oikeus puuttua tarvittaessa perheen sisäisiin asioihin. Lastensuojelulaissa korostuu varhainen tuki, jolla ongelmien syvenemistä voidaan ennaltaehkäistä.

Araneva (2016, 5, 11, 175, 177) painottaa lapsen osallisuutta ja toimijuutta lastensuojelun työskentelyssä. Lapsen tulisi olla työskentelyn keskiössä, aktiivisena osapuolena. Kun pohditaan, millä keinoin lasta ja hänen perhettään autetaan, täytyy valintoja ohjata ensisijaisesti lapsen etu ja sen toteutuminen. Lapsen edun tunnistaminen vaatii lapsen yksilöllisen tilanteen ja yksilöllisten tarpeiden vertailua, arviointia ja perusteluja sekä lapsen ja hänen läheistensä mukaan ottamista työskentelyyn. Lapsen edun toteuttamista pitäisi tarkastella tapauskohtaisesti, mikä edellyttää muun muassa lapsen mielipiteiden, toiveiden ja kokemusten kuulemista sekä lapsen iän, sukupuolen, kehitystason, sosiaalisen ja kulttuurisen elinympäristön huomioon ottamista. Lapselle on annettava tietoa eri ratkaisuvaihtoehdoista ja niiden vaikutuksesta hänen elämäänsä.

Lapsen etua muotoilevat siis lapsen oma mielipide, lapsen oikeudet ja toimijuus. Vaikka lapsen etu saa merkityksensä jokaisen lapsen kohdalla eri tavoin, ajatellaan lapsen edun mukaisten päätösten tuovan lapsen elämään pysyvyyttä, turvallisuutta ja jatkuvuutta sekä sellaisia aikuisia, jotka rakastavat, suojelevat ja hoivaavat lasta sekä asettavat rajoja. (Nätkin 2003, 37–38.)

4.1 Muutostyötä muutosten keskellä

Sosiaalityöntekijöiden tehtäväkenttä on laaja: lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttaminen, lapsen ja perheen asiakkuuden kokonaisuuden koordinoiminen, oman työn kehittäminen sekä rakenteellinen sosiaalityö.

(THL 2016.) Lastensuojelussa ollaan tekemisissä monimuotoisten pulmien ja elämäntilanteiden kanssa. Työskentelyssä ovat läsnä erilaisten vastaparien, näkökulmien, suhteiden sekä tunnetilojen kirjo. Paitsi keskinäisissä suhteissaan ja arjen toimissa, asiakkaat saattavat tarvita apua myös oman paikkansa etsimiseen yhteiskunnassa. Lasten ja heidän vanhempiansa lisäksi lastensuojelussa tehdään työtä asiakkaan läheisten kanssa sekä moniammatillisesti. (Bardy, 2013, 73–74.) Asiakastilanteissa avainasemassa on toimiva vuorovaikutussuhde sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Ilman sitä sosiaalityö voidaan tulkita kontrolloivaksi tai välinpitämättömäksi. (Niemelä 2016, 97.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät hoitavat pääsääntöisesti suurta määrää asiakkaita. Sijoitettujen lasten määrä alkoi lisääntyä 1990-luvun laman jälkeen. Määrä jatkoi kasvuaan koko 2000-luvun, kunnes saavutti huipunsa vuonna 2013. Seuraavana vuonna sijoituksia tehtiin selvästi vähemmän. Vuoden 2015 aikana kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 664 lasta ja nuorta. Luku sisältää huostassa olleet, kiireellisesti sijoitetut sekä avo- tai jälkihuollon tukitoimin sijoitetut lapset ja nuoret. (Kuoppala & Säkkinen 2015, 1, 3; Kuoppala & Säkkinen 2016, 3.) Lastensuojelun asiakkaiden elämäntilanteet ovat vaativia, ja dokumentointi ottaa aikansa. Sosiaalityöntekijällä ei välttämättä ole tarpeeksi aikaa tavata ja kuulla lasta tai hänelle tärkeitä läheisiä, jolloin lapsen tilanteeseen perehtyminen jää pintapuoliseksi. Lisäksi lastensuojelun työntekijät vaihtuvat usein ja pätevistä työntekijöistä on pulaa, mikä vaikuttaa lapsen asian käsittelyyn ja kuormittaa työyhteisön muita jäseniä. (Heino ym. 2016, 103, 106, 108).

Peruspalveluissa toteutettava ehkäisevä lastensuojelu ja yhteistyö perus- ja erityistason palveluiden välillä tulevat tärkeiksi. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta (Peruspalvelut n.d.). Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan siis erityisesti lapsille ja perheille tarkoitetuissa peruspalveluissa sekä lasten ja nuorten arkiyhteisöissä: äitiys- ja lastenneuvoloissa, terveydenhuollossa, päivähoitossa, koulussa ja nuorisotyössä. (Araneva 2016, 112–113.) Vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain myötä lapset ja perheet saavat tarvitsemansa palvelut yhä useammin ilman lastensuojelun asiakkuutta, sosiaalihuollon asiakkaina (Heinonen 2016, 247). Peruspalveluja täydentävät seurakuntien, järjestöjen ja yksityisten toimijoiden palvelut. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu kuuluu erityispalveluihin vammaispalveluiden ja päihdehuollon ohella. (Peruspalvelut n.d.; Lehmuskoski & Rötä 2015, 10.)

Lastensuojelua toteutetaan eritasoisesti kunnasta riippuen. Muun muassa palveluissa ja yhteistyön toteuttamisessa on suuria eroja, mikä asettaa lapset eriarvoiseen asemaan. Työn kehittämistä ovat vaikeuttaneet työympäristöjen ja palvelujärjestelmien jatkuvat muutokset. Muuttuviin rakenteisiin on vaikea vakiinnuttaa hyviksi havaittuja työtapoja. Myös hankekehittäminen on osaltaan verottanut lastensuojelun perustyön voimavaroja, kun osaava henkilöstö on siirtynyt projekteihin tai uusien palveluntuottajien palvelukseen. (Bardy & Heino 2013, 26, 35.)

4.2 Pysyvyyden tarve

Huostaanoton syyt, taustat, palvelupolut ja kustannukset (HuosTa) -hankkeessa toteutetun tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakkaina olevat lapset olivat kokeneet elämässään monia katkoksia ja muutoksia perhesuhteissa sekä kasvu- ja asuinympäristöissä. Läheiset ihmissuhteet olivat riitaisia ja vahingoittavia. Myös erilaiset kriisit olivat koskettaneet perheitä. Vanhempien ero tai perheenjäsenen sairaus, päihdeongelmat, väkivaltaisuus, vankilaan joutuminen, itsemurhayritykset ja kuolema ovat esimerkkejä siitä, mitä lapset olivat joutuneet kokemaan. Psykkinen oireilu ja mielenterveysongelmat olivat tavallisia aikuisten lisäksi myös lapsilla. Lähes kaikkien lasten vanhemmilla voimavarat olivat vähissä. Hyvin monelta vanhemmalta puuttuivat vanhemmuuden taidot ja lisäksi liian ankara tai salliva kasvatustyyli aiheutti usein ongelmia. Lähes joka viidennen lapsen sijoituksen taustalla näkyi lapsen hoidon laiminlyönti. Sosioekonominen huono-osaisuus ja köyhyys kasautuivat pienten lasten perheisiin – alle kouluikäisten lasten perheistä 70 prosenttia eli toimeentulotuen varassa. Näissä perheissä äidit olivat usein eläkkeellä, työttömiä tai pitkäaikaissairaita. Kaiken kaikkiaan sijoitettujen lasten äidit ja isät olivat huomattavasti harvemmin työelämässä kuin suomalaiset naiset ja miehet keskimäärin. Nuorilla nuoruuteen liittyvät vaiheet kuten identiteetin etsiminen ja itsenäistyminen kiristivät lasten ja heidän vanhempiensa välejä. Lisäksi nuoret hakivat omaa paikkaansa uusperheissä. (Heino ym. 2016, 54, 60–62, 65–66, 70, 72, 103–104.)

Sijoitus kodin ulkopuolelle tuo muutoksia lapsen elämään. Sitä voi seurata muutto uudelle paikkakunnalle ja sopeutuminen uusiin arkiyhteisöihin, ihmisiin, tapoihin ja kulttuuriin. Edestakainen prosessi ja uudet tukimuodot lisäävät muutoksia sekä tuovat, joskus tarpeettomastikin, uusia ihmisiä lapsen arkeen. Tästäkin syystä palveluiden tulisi olla tarkoituksenmukaisia ja vastata lapsen todellista tarvetta. Pysyvyyttä lapsen elämään tuovat vakaiden läheissuhteiden lisäksi myös tukitoimenpiteiden ja niitä antavien henkilöiden pysyvyys. (Heino ym. 2016, 104–105; Pösö 2015, 20.)

Monipuolinen palvelujärjestelmä, jossa on kykyä ja vahvuutta vastata ihmisten aineellisiin, sosiaalisiin ja henkisiin tarpeisiin, on yksi tie ehkäistä ja korjata yhteiskunnan eriarvoistumisen vaikutuksia. Vaikeat elämäntilanteet vaativat korjaantukseen aikaa ja pitkäjänteistä työskentelyä sekä käytännönläheistä ja helposti saatavilla olevaa apua ja tukea. Bardy ja Heino näkisivät mielellään eheän palvelujärjestelmän, jossa perus- ja erityispalveluita tarjottaisiin saumattomasti ja jossa aikuis- ja lapsipalvelut tekisivät likeisemmin yhteistyötä. Apu ja tuki tulisi viedä ihmisiä lähelle. Näin ammattilaisten, aikuisten, lasten ja heidän lähipiirinsä tiedot ja kokemukset saataisiin vuoropuheluun. Yhteistyö paranisi ja toiminta tehostuisi. Kun lapsi otetaan mukaan pohtimaan omaa elämäänsä, hän tulee todelliseksi toisille ja itselleen uusin tavoin. Selviytymiseen tarvitaan myös pysyviä ihmissuhteita, välittäviä ja luotettavia aikuisia. (Bardy 2013, 220; Bardy & Heino 2013, 20–22, 34–35; Heino ym. 2016, 104.)

5 SUKULAISIJASVANHEMPIEN TUKEMINEN

Kun sijoitettava lapsi on perheelle entuudestaan tuttu, sekä perheen että sosiaalityöntekijöiden on helpompi arvioida, millaisia valmiuksia sijaisvanhemmiksi aikovilla on, ja minkälaista valmennusta ja tukea he tarvitsevat tehtävänsä (Koisti-Auer 2008, 75). Tämä luku käsittelee sukulaissijaisvanhempien tukemista: tukemisessa ilmenneitä heikkoja kohtia mutta myös kehittämistyön sekä tuoreiden lakiuudistusten tuomia parannuksia sukulaissijaisvanhempien asemaan. Lisäksi tarkastellaan sitä, kuinka sukulaissijaisvanhemmat suhtautuvat tuen pyytämiseen ja vastaanottamiseen.

Lähes kaikkien tämän opinnäytetyön aineiston sukulaissijaisvanhempien kanssa on tehty toimeksiantosopimus. Toimeksiantosuhteisilla perhehoitajilla on lailla taattu asema, ja he ovat oikeutettuja perhehoitolaissa määritellyn tukeen.

5.1 Tulkinvaraisuus hankaloittaa tukemista

Kansainväliset tutkimukset kertovat sukulaissijaisvanhempien heikosta terveydentilasta ja sosioekonomisesta asemasta sekä vähäisestä sosiaalitoimen tarjoamasta tuesta ja avusta. Koisti-Auerin (2008, 6–7) tutkimus ei tuonut yleisesti esiin samoja puutteita tai eriarvoisuutta suomalaisten sukulaissijaisperheiden kohdalla. Sukulaissijaisvanhempien sosioekonomisessa asemassa tai terveydentilassa ei ole eroa muihin sijaisvanhempiin verrattuna.

Kotimaiset sukulaissijaisvanhemmuutta käsitelleet tutkimukset paljastavat, että sukulaissijaisvanhemmat ovat olleet epätietoisia eri tukimuodoista ja siitä, missä määrin sosiaalityöntekijä päättää asioista (Aalto 2013, 37; Koisti-Auer 2008; Lavonius 2014, 53). Vaikka tukea olisikin ollut tarjolla, ei osa sukulaissijaisvanhemmista ole halunnut ottaa sitä vastaan. Tuesta kieltäytyminen on liittynyt muun muassa arasteluun ja kehtaamiseen. Sisukkuuden on uskottu kantavan, minkä vuoksi sosiaalihuollon tuki on torjuttu tai sitä ei ole aktiivisesti pyydetty. (Lavonius 2014, 53.) Avun pyytämistä on myös pelätty. Tuen pyytämisen on arveltu kielivän heikkoudesta ja johtavan lapsen menettämiseen (Heino 2001, 12). Sukulaislapsen asiat on saatettu haluta hoitaa suvun sisäisesti, mistä syystä sukulaissijaisvanhemmat ovat turvautuneet viranomaisiin mahdollisimman vähän (Koisti-Auer 2008, 118). Myös valmennuksen tuomat hyödyt on toisinaan kyseenalaistettu – oman lapsen kasvattamisen on ajateltu antavan tarpeelliset valmiudet huolehtia myös perheeseen sijoitetusta lapsesta (Aalto 2013, 35).

Sukulaissijaisvanhempien tarpeisiin sovitettua valmennusta, koulutusta ja tukea ei juurikaan ollut tarjolla vielä parikymmentä vuotta sitten. Sukulaissijoituksia koskevat käsitteet olivat kirjavia, ja työkäytännöt vaihtelivat toimivista kyseenalaisiin. Sukulaissijaisvanhempia tuettiin epätasaisesti. Perhehoitoa koskevien kriteereiden soveltaminen sukulaisten kohdalla tuotti sosiaalityöntekijöille pään vaivaa. (Heino 2001, kuvailulehti, 6, 12–13, 26.) Yhä edelleen osa sosiaalityöntekijöistä on epätietoisia siitä, missä laajuudessa sukulaissijaisvanhempia tulisi tukea. Muun muassa erilaiset si-

joitusmuodot, lakien tulkinta sekä suositukset ja kuntien sisäiset linjaukset ovat aiheuttaneet pulmallisia tilanteita, minkä seurauksena sukulaissijaisvanhemmille on myönnetty tukea vaihtelevin perustein (Kettunen 2016, 12–21, Nurminen 2012, 8–11).

Perhehoidon sekä perhehoitajien tukemisen eteen tehty kehittämistyö on hyödyttänyt myös sukulaissijaisvanhempia. Järjestöt ja osa kunnista ovat kehittäneet sukulaissijaisvanhemmille kohdennettuja palveluja ja tukimuotoja sekä luoneet toimintamalleja lapsen läheisverkoston kartoitukseen. Esimerkiksi Pesäpuu ry:n Sukuperhe-projektissa kehitetty työskentelymalli toi kaivattua apua sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja arviointiin. Työskentelymallin päämääränä on suunnitelmallinen ja systemaattinen työote, jota sosiaalityöntekijät voivat hyödyntää, kun he työskentelevät sukulaissijaisvanhempien kanssa. Työskentelymallin kehittämisessä on hyödynnetty sijais- ja adoptiovanhempien PRIDE-valmennusohjelman keskeisimpiä teemoja ja sisältöjä. (Pesäpuu ry n.d.)

Kuten johdannossa todettiin, keväällä 2015 voimaan tullut perhehoitolaki toi parannuksia sukulaissijaisvanhempien asemaan perhehoidon kentällä. Uudessa laissa myös tarkennettiin oheishuoltajia koskevia säädöksiä. Kun lapsi sijoitetaan huoltajuus- tai oheishuoltajuusmääräyksellä muun kuin biologisen vanhemman luokse, on lasta hoitava henkilö oikeutettu perhehoitolain mukaiseen hoitopalkkioon, kulukorvaukseen ja käynnistämiskorvaukseen silloin, kun hänen kanssaan on tehty toimeksiantosopimus. Tarvittaessa on järjestettävä myös muita perhehoitolain 10 §:ssä mainittuja palveluja ja tukitoimia. (Laki perhehoitolain muuttamisesta 7 §; PHL 263/2015 10 §, 16 §.) Perhehoitajan kanssa tulee sopia tukitoimista, palkkioista ja korvauksista ennen huollon siirtämistä (LSL 417/2007 9:46 §).

Lakimuutokset todennäköisesti selkeyttävät pulmalliseksi koettuja tilanteita. Lähemmäs-projekti selvitti vuosina 2013–2016 oheishuoltajuusratkaisuihin liittyviä ongelmia. Selvityksen perusteella eri kunnissa oheishuoltajuutta ja siihen liittyviä kustannuksia on käsitelty ja tulkittu hyvin eri tavoin. Kunnilla on ollut vaikeuksia soveltaa ristiriitaisia lakeja, ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuessa myös oheishuoltajuutta koskevat linjaukset ovat saattaneet muuttua. Sukulaissijaisvanhemmat puolestaan ovat kokeneet sosiaalityöntekijöiden myötävaikuttaneen oheishuoltajuuden hakemiseen, mistä syystä he ovat olleet hämmentyneitä, kun heille ei olekaan myönnetty perhehoitolain mukaisia palkkioita. Lisäksi kunnat ovat kiistelleet keskenään siitä, kenen vastuulla maksut ovat silloin, kun lapsen tai oheishuoltajan kunta vaihtuu. Lapsen kotikunta määräytyy oheishuoltajan asuinpaikan mukaan, toisin kuin huostaanotetun lapsen kohdalla. (Kettunen 2016, 15, 19–20.)

Oheishuoltajuudella ratkaistuja tilanteita on tulkittu myös yksityisiksi sijoituksiksi. Näissäkin tapauksissa sukulaissijaisvanhemmat ovat jääneet ilman tukea. Taloudellista tukea on jouduttu hakemaan myös oikeusteitse. Vaikka hallinto-oikeus olisikin määrännyt sukulaissijaisvanhemmalle maksettavaksi perhehoitolain mukaisen palkkion ja korvaukset, sukulaissijaisvanhemmille on maksettu ainoastaan minimipalkkio, mikä on poiken-

nut suuresti muille kunnan perhehoitajille maksetuista tuista. (Kettunen 2016, 12, 14, 17.)

Erot sukulaissijaisvanhempien tukemisessa ovat näkyneet myös Perhehoitoliitossa. Vuoden 2014 aikana Perhehoitoliittoon tulleista sukulaissijaisperheiden yhteydenotoista erottui kolme toisistaan poikkeavaa tapaa, kuinka sukulaissijaisvanhempia tuetaan ja kuinka sijoitusprosessit eroavat toisistaan. Ensiksi sukulaissijaisvanhemmat ovat perhehoitajien kanssa samassa asemassa. Heidän kanssaan tehdään toimeksiantosopimus ja he saavat lain määräämät korvaukset sekä tuen. Toiseksi osalle sukulaissijaisvanhemmista maksetaan korvauksena lapsen hoivasta ja huolenpidosta toimeentulotukea. Käytännöt ja tukien määrä vaihtelevat. Kolmanneksi viranomaiset tulkitsevat sijoituksen yksityiseksi sijoitukseksi, vaikka sijoitettulla lapsella on ollut lastensuojelun työskentelyä taustalla. Näissä tapauksissa perhe jää kokonaan tukien ulkopuolelle. (Sipilä, puhelinkeskustelu 12.5.2015.)

5.2 Perhehoitajan tukeminen

Perhehoidon tarkoitus ja tavoitteet sekä muun muassa lapsen ja perhehoitajan saama tuki perustuvat sijoitetun lapsen asiakassuunnitelmaan. Sijoitetun lapsen tarpeet vaikuttavat siten perhehoitajan tarvitsemaan tukeen. Sijaisperheen tilanteen huomioon ottava ja oikein mitoitettu tuki hyödyttävät myös perhehoitoon sijoitettua lasta. (Araneva 2016, 252; Perhehoitajan asema 2016.)

Perhehoitaja ja sijoittava kunta tai kuntayhtymä solmivat perhehoidosta toimeksiantosopimuksen. Toimeksiantosopimus tehdään ennen sijoittamista, ja siinä määritellään perhehoitajan ja sijoittavan kunnan molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja ei ole työsuhteessa kuntaan. Toimeksiantosopimuksessa sovitaan muun muassa hoidon kestosta, kunnan ja perhehoitajan välisestä yhteistyöstä, perhehoitajalle maksettavasta palkkiosta sekä kulu- ja käynnistämiskorvauksista, erityisten kustannusten korvaamisesta, perhehoitajan vapaista sekä perhehoitajalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta. Perhehoidon järjestämisestä vastaava kunta tai kuntayhtymä järjestää perhehoitajalle annettavan valmennuksen, työnohjauksen ja koulutuksen sekä perhehoitajaksi aikovan ennakkovalmennuksen. Lapsen sijoittaneen kunnan tehtävänä on puolestaan valvoa sijoituksen toteutumista sekä varmistaa, että lapsi saa sijoituksen aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Perhehoitajan tuesta vastaa perhehoitajalle nimetty vastuutyöntekijä. (PHL 263/2015 10 §, 15 §, 22 §.)

Perhehoidon tukimuotoja ovat emotionaalinen, taloudellinen ja tiedollinen tuki sekä käytännön apu. Emotionaalista tukea ovat esimerkiksi vertaistuki ja mentorointi. Sijoituksen alkuvaiheeseen ajoittuvalla intensiivisellä tuella pyritään vahvistamaan lapsen ja sijaisvanhemman vuorovaikutusta ja kiintymyssuhteen muodostumista. Alkuvaiheessa tukea voidaan tarvita myös perheenjäsenten keskinäisten suhteiden jäsentelyyn. Käytännön avulla helpotetaan sijaisperheen arjen sujumista ja edistetään sijaisvanhempien jaksamista. Oman osaamisen ylläpitäminen kuuluu perhehoitajan

velvollisuuksiin. Koulutuksista ja työnohjauksesta saadun tiedon, tuen ja uusien näkemysten avulla perhehoitaja saa mahdollisuuden kehittää itseään sijaisvanhempana. (Perhehoidon tuki n.d.) Työnohjaaja auttaa sijaisvanhempia pohtimaan sijaisvanhemmuuden eri osa-alueita: kokemuksia, tunteita ja omaa roolia lapsen verkostossa (Janhunen, Pitko & Säles n.d., 14).

Perhehoitajalla on oikeus saada sijoitetun lapsen hoidosta hoitopalkkio (PHL 263/2015 16 §). Perhehoitoon sijoitetun henkilön hoidon vaatavuus vaikuttaa hoitopalkkion määrään. Kulukorvaus puolestaan kattaa muun muassa perhehoidossa olevan lapsen ravinnosta, asumisesta, harrastuksista ja tavanomaisesta terveydenhuollosta aiheutuvat kulut. Se sisältää myös sijoitetulle lapselle maksettavat käyttövarat. Käynnistämiskorvauksella katetaan sijoitetun lapsen hoidon aloittamisesta aiheutuvia kuluja, kuten asunnon muutostöitä, huonekaluja ja harrastusvälineitä. (PHL 263/2015 16 §, 17 §, 18 §.)

5.3 Valmennuksella valmiuksia sijaisvanhemmuuteen ja yhteistyöhön

Kun lapsi joudutaan sijoittamaan, huomio kiinnittyy lapseen ja hänen vanhempiinsa – huoli läheisten tulevaisuudesta ja selviytymisestä on päällimmäisenä mielessä. Kenties pitkäänkin jatkuneeseen epävarmuuteen kaivataan selkeyttä, minkä vuoksi prosessi halutaan usein nopeasti päätökseen. Sijaisvanhemmuuden tuomien muutosten ääreen voi olla vaikea pysähtyä. (Pynnönen 2010, 16, 19.) Tapa, jolla sijaisvanhemmaksi tullaan, heijastuu sijoituksen onnistumiseen sekä siihen, kuinka lapsen tulon aiheuttamiin muutoksiin suhtaudutaan (Koisti-Auer 2008, 73). Jos esimerkiksi sukulaislapsen tuloon ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa, vaan lapsi on pikemminkin vain päätyneet sukulaissijaisvanhempien luokse asumaan, saattaa sijaisvanhemmuus alkaa tuntua rasitteelta ajan kuluessa (Aho 2003, Koisti-Auerin 2008, 73 mukaan). Sukulaissijaisvanhemmilla saattaa olla muihin sijaisvanhempiin verrattuna vähemmän aikaa valmistautua muutoksiin tai pohtia sijaisvanhemmaksi ryhtymistä. Jos sijoitus on ollut kiireellinen, ei valmennusta ole välttämättä ehditty käydä.

Valmennuksella pyritään takaamaan sijoitettavalle lapselle sellainen koti ja vanhemmat, jotka ovat hyvin valmistautuneita uuden perheenjäsenen muuttoon. Sukulaissijaisvanhemmalle valmennus tarjoaa mahdollisuuden saada sijoitusta koskevaa tietoa sekä tukea päätöksen tekoon. Valmennus auttaa myös sosiaalityöntekijää saamaan varmistuksen siitä, että juuri nämä ihmiset ovat lapselle sopivia ja pystyvät vastaamaan lapsen tarpeisiin. Avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri sallii kysymisen ja vaikeistakin asioista puhumisen. Valmennuksen tulisi olla yhteistyötä, jossa arvioidaan sukulaisten valmiuksia sijaisvanhemmuuteen sekä pohditaan muutostarpeita, jotka sijoituksen toteutuessa sukulaisten luokse ohjaavat perheen tarvitseman tuen järjestämistä. Myös sijoituksen ja sitoutumisen tarkasteleminen pidemmällä aikavälillä on tärkeää. (Pynnönen 2010, 16, 19, 24.)

Harkintavaiheessa tulisi ottaa huomioon myös perheen muut lapset ja heidän ajatuksensa sijoituksesta sekä sijoituksen vaikutukset tulevien sijaissisarusten arkeen. Uusi perheenjäsen ottaa oman osansa vanhempien huo-

miosta. Jos sijoitettu lapsi oirehtii vahvasti, koskettaa hänen käyttäytymisensä myös perheen muita lapsia. Toisinaan sijoitetun lapsen oikeudet perheen muihin lapsiin nähden aiheuttavat ongelmia. (Aalto 2013, 46–48.) Myös perheen vanhemmilla voi olla erilaiset näkemykset sijoituksesta ja valmiuksistaan huolehtia sukulaislapsesta.

Valmennus pysäyttää miettimään, kuinka sijoitus muuttaa parisuhdetta tai kuinka hoidon ja huolenpidon vastuu jaetaan (Pynnönen 2010, 40). Perheen sisäisten suhteiden ja roolien lisäksi valmennuksessa olisi hyvä katsoa kulissien taakse. Onko lapsen läheisten ja sukujen välillä sellaisia selvittämättömiä asioita tai jännitteitä, jotka asettavat lapsen hankalaan asemaan tai estävät lasta pitämästä yhteyttä läheisiinsä? (Koisti-Auer 2008, 25.) Sijoitusta edeltävällä työskentelyllä ja valmennuksella voidaan ennaltaehkäistä yllätyksiä (Janhunen 2007, 57).

Sukulaissijaisvanhempien perhe- ja yksilökohtaisen valmennuksen työskentelymalli pohjautuu PRIDE-valmennukseen. Valmennuksessa käsiteltäviä aihepiirejä ovat arki ja verkostot, elämäntapahtumat, kasvatus ja huolenpito sekä yhteistyö ammattilaisten sekä läheisverkoston kanssa. Valmennuskokonaisuuteen sisältyy myös kartoitustapaaminen ja yhteinen arviointi sekä päätöksenteko. (Pynnönen 2010, 17–18.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Sukulaissijaisvanhemmuutta on alettu tutkia Suomessa enenevässä määrin vasta viime vuosien aikana. Tässä luvussa esitellään muutamia läheis- ja sukulaissijaisvanhemmuutta käsitteleviä tutkimuksia ja niiden keskeisiä tuloksia. Tutkimusten antia hyödynnetään myös teoriaosuudessa sekä johdopäätöksissä.

Anna-Liisa Koisti-Auerin (2008) lisensiaatintutkimuksen, Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili, julkaisun aikoihin lastensuojelulakia oli juuri uudistettu, ja läheisverkostojen merkitys sijoitusprosessissa korostui. Nousukausi kääntyi talouden taantumaksi. Koska Koisti-Auerin tutkimuksen aihepiirillä on yhtymäkohtia tämän opinnäytetyön kanssa, se tarjoaa runsaasti oivallista tietoa sukulaissijoituksista ja sukulaissijaisvanhemmuudesta. Lisäksi Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili antaa hyvän mahdollisuuden verrata ja havainnoida vuosien ja lakiuudistusten mukanaan tuomia mahdollisia muutoksia sukulaissijaisvanhempien elämässä.

Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili kertoo sukulaissijaisperheiden taloudellisesta ja sosiaalisesta asemasta osana lastensuojelun perhehoitoa. Tutkien lisäksi huomio on sosiaalitoimen ja perheiden suhteessa sekä sukulaissijaisvanhemmuuden olemuksessa. Tutkimus on kirjallinen kyselytutkimus, johon vastasi 150 sukulaissijaisperhettä 26 kunnasta ja Kainuun maakuntayhtymästä. Lapset oli sijoitettu sukulaisen luokse sosiaalilautakunnan päätöksellä: avohuollon tukitoimena, huostaanotettuna tai jälkihuoltona. (Koisti-Auer 2008, 6, 18, 40–42.)

Tutkimuksesta selviää, että sukulaissijaisvanhemmat jakaantuvat kahteen ryhmään: isovanhempiin ja muihin sukulaisiin. Nämä kaksi sijaisvanhem-

pityyppiä erosivat toisistaan iän, terveyden, koulutuksen, ammatin, taloudellisen tilanteen sekä asumismuodon osalta. Tutkimukseen osallistuneiden kohdalla koettu terveydentila huononi hieman iän myötä. Sijaisvanhemmiksi ryhtyneet isovanhemmat eivät kuitenkaan olleet juurikaan huolissaan omasta iästään tai jaksamisestaan, vaikka eri elämänvaiheissa olevien, sijoitettujen lasten vanhemmuus saattaa kuormittaa niin fyysisesti kuin henkisesti. Toisaalta eleyt vuodet usein vakiinnuttavat ihmisten elämäntilannetta. Myös juuri isovanhemmat olivat osallistuneet lapsenlapsensa hoitoon jo ennen sijoitusta huomattavasti useammin kuin muut sukulaiset, jolloin kiintymyssuhde heidän ja lastenlasten välille oli kehittynyt ennen sijoitusta. Tosin kiintymyssuhde myös lapsen ja muiden kuin isovanhempien välille muodostui vahvaksi sijoituksen kuluessa. (Koisti-Auer 2008, 6–7, 53, 60, 65–66, 74–75.)

Terhi Lavonius (2013, 31, 34) keskittyy pro gradu -tutkielmassaan juuri isovanhempiin sukulaislapsen sijaisvanhempina. Sukulaissijaisvanhemmuutta käsitellään isovanhemmuuden ja ikääntymisen mukanaan tuomien vahvuuksien ja toisaalta tuen tarpeiden kannalta: kuinka ikääntyminen näkyy sijaisvanhemmuudessa, arjessa ja jaksamisessa? Muita teemoja ovat sijoituksen syyt ja sen alkuvaihe, soveltuvuus sijaisvanhemmaksi, onnistumisen kokemukset sekä vanhemmuuteen kuuluvat erilaiset roolit ja haasteet. Lavoniuksen tutkimuksen kohdalla kiinnostus suuntautuu sellaisiin kohtiin, joihin näyttäisi liittyvän erityinen tuen tarve tai riski voimavarojen loppumisesta sukulaissijaisvanhemmuuteen liittyen.

Lavonius haastatteli tutkimustaan varten kahta isoisää ja neljää isoäitiä, joiden kohdalla sijaisvanhemmuus oli jatkunut pitkään. Sukulaislapsen sijaisvanhemmaksi ryhdyttiin halusta suojella lasta. Isovanhemmat halusivat, että lapsella on hyvä olla. Haastatellut kokivat jaksamisensa hyväksi sijoituksen alussa, mutta vuosien kuluessa oman voinnin heikkeneminen ja esimerkiksi elämäntilanteiden erilaisuus isovanhempien ja itsenäistyvän nuoren välillä aiheuttivat jossain määrin huolta ja pulmia muun muassa rajojen pitoon liittyen. Toisaalta rajoja osattiin asettaa kokemuksen myötä lapsen tarpeet huomioon ottaen. Elämäkokemuksesta oli hyötyä, kun lapsen historiaa koskevat kysymykset ja pohdinnat tulivat ajankohtaisiksi. Perheeseen sijoitetulle lapsenlapselle oli myös hyvin aikaa. (Lavonius 2014, tiivistelmä, 29, 37–39, 43, 45–48, 63.)

Tuen tarpeisiin liittyvää tietoa etsitään myös muutama vuosi sitten valmistuneesta Heidi Aallon (2013, tiivistelmä, 33–37, 39, 54, 58) pro gradu -tutkielmasta. ”Ei sitä minnekään laitokseen laiteta, tänne se tulee” sisältää yhdentoista sukulaissijaisvanhemman kokemuksia arjesta sijoitetun sukulaislapsen kanssa sekä yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Kaikilla haastatelluilla perheillä sijoitukset olivat olleet onnistuneita. Lisäksi yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa oli sujunut hyvin, ja sosiaalityöntekijät olivat olleet suojeita myöntämään tukia. Sukulaissijaisvanhemmat saattoivat ottaa heihin yhteyttä asiassa kuin asiassa. Toisinaan tuen saaminen tai esimerkiksi huostaanoton valmistelun aloittaminen olivat vaatineet sukulaissijaisvanhemman omaa aktiivisuutta. Vaikka yhteistyö olikin ollut hyvää, sukulaissijaisvanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijöiltä enemmän opastusta ja tietoa eri tukivaihtoehdoista. Valmennus ja työnhajaus koet-

tiin hyväksi tukimuodoiksi. Aallon havainnon mukaan hänen tutkimukseensa osallistuneet isovanhemmat eivät kaivanneet samalla tavalla tukea kuin muut sijaisvanhemmaksi ryhtyneet sukulaiset, jotka suhtautuivat sijaisvanhemmuuteen isovanhempia ammatillisemmin.

Aallon haastattelemat sukulaissijaisvanhemmat olivat kokeneet pulmaliseksi lapsen läsnäolon asiakassuunnitelmapalaverissa, lapsen biologisiin vanhempiin liittyvät tunteet, peruuntuneet tapaamiset sekä toteutumattomat lupaukset. Myös biologisen vanhemman tukeminen koettiin joissain tapauksissa raskaaksi. (Aalto 2013, 36, 41–44.)

Myös Marika Vuoristo (2011, tiivistelmä, 47, 91) käsittelee pro gradusaan sukulaissijaisvanhemmuuden erityispiirteitä, sukulaissijoituksiin liittyviä lasta suojaavia tekijöitä sekä haasteita ja riskejä. Haastattelututkimuksessa puheenvuoron saavat yhdeksän sosiaalialan ammattilaista, jotka jäsentävät sukulaissijaisvanhemmuutta työkokemustensa kautta.

Lasta suojaavia tekijöitä olivat sijoituksen pysyvyys, sukulaissijaisvanhempien sitoutuminen sijaislapsen, tunteet yhteenkuuluvuudesta, pysyvyydestä ja jatkuvuudesta, perhekulttuurin säilyminen sekä sukulaissijoituksen merkitys sijoitetun lapsen identiteettikehitykselle. Haasteina ammattilaiset pitivät sukulaisverkoston suhteita ja tunnesiteitä, yhteydenpitoa lapsen läheisiin, lapsen sijoitusta koskevia motiiveja ja tunteita sekä huono-osaisuuden periytymistä sukupolvelta toiselle. Myös isovanhempien sijaisvanhemmuuteen liittyi omat haasteensa ammattilaisten näkemyksen mukaan. Kuinka sukupolvien keskinäiset tunteet vaikuttavat lapsen ja isovanhemman väliseen suhteeseen? Riskitekijänä nähtiin lisäksi esimerkiksi isovanhemman ensisijainen toive oman lapsen kuntoutumisesta. Vastavasti vahva, jo olemassa oleva kiintymyssuhde kannatteli ja suojasi lasta. Yksilökohtainen, lapsen edun mukainen arviointi ja kattava kartoitus koettiin tärkeäksi ja yhdeksi sukulaissijoitusten haasteeksi. Viranomaisten ja sukulaisten näkemykset lapsen sijaishuoltopaikasta saattavat erota toisistaan, jolloin on olennaista kuunnella kaikkia osapuolia ja tarkastella lapsen elämää pitkällä aikavälillä. (Vuoristo 2011, 70–73, 84–86, 91.)

Minna Valli (2015, tiivistelmä, 39–41, 48, 51) analysoi pro gradu -tutkielmassaan läheissijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta sekä ryhmämuotoisesta PRIDE-valmennuksesta. Satakuntalaisten läheissijaisvanhempien valmennus oli tapahtunut yhdessä sijaisvanhemmiksi aikovien kanssa, mistä läheissijaisvanhemmat löysivät niin hyviä kuin huonojakin puolia. Aikaisempien kokemusten ja toimintatapojen jäsentelyn koettiin vahvistavan ja antavan hyviä valmiuksia sijaisvanhemmuuteen. Erilaiset näkökulmat rikastuttivat keskustelua, toisaalta valmennuksen ajateltiin olevan suunnattu enemmän sijaisvanhemmille kuin läheissijaisvanhemmille. Vertaisuus koettiin tärkeäksi. Vallin haastattelemat läheissijaisvanhemmat olivat myös havainneet valmennuksen aikana, että he suhtautuvat ymmärtäväisemmin lapsen biologisiin vanhempiin kuin tavalliset sijaisvanhemmat. Läheissijaisvanhemmat näkivät itsensä arjen vanhempina ja kasvattajina, mutta myös lapsen biologiset vanhemmat haluttiin pitää lähellä ja elämässä mukana.

Läheissijaisvanhemmat olivat hyötynet PRIDE-valmennuksesta, vertaistuesta, työohjauksesta, mentoritoiminnasta, perhetyöstä sekä sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien tekemistä kotikäynneistä. Läheissijaisvanhempien oli kuitenkin pitänyt olla toisinaan itse aktiivisia ja vaatia heille kuuluvia tukimuotoja. Lapsen läheisten oli pitänyt lisäksi olla aktiivisia, jotta sosiaalityöntekijät huomioivat heidät mahdollisina sijaisvanhempina. (Valli 2015a, 36, 42–44.)

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan sukulaissijaisvanhempien arkea sekä sukulaissijaisvanhempien kokemuksia asioimisesta eri palvelujärjestelmissä. Arjen osalta ollaan kiinnostuneita siitä, millaiseksi arki uuden perheenjäsenen kanssa muotoutui. Millaisia vaikutuksia sijoituksella on ollut sukulaissijaisvanhempien elämään ja millä tavoin muutokset näkyvät perheiden arjessa?

Sukulaissijaisvanhempien asiointikokemuksia tarkastelemalla pyritään saamaan tietoa perheiden tukemisesta ja sukulaissijaisvanhempien asemasta. Saavatko perheet tarpeeksi kaipaamaansa tukea sijoitusprosessin eri vaiheissa, ja millainen ammattilaistenverkosto heidän ympärilleen rakentuu sijoituksen myötä? Opinnäytetyössä etsitään myös niitä syitä, jotka mahdollisesti aiheuttavat eriarvoisuutta sukulaissijaisvanhempien kesken. Lastensuojelun avun ja yhteistyön lisäksi ollaan kiinnostuneita myös muista sukulaissijaisvanhempien käyttämistä palveluista ja siitä, kuinka he ovat näihin palveluihin päätyneet ja miten asioiminen eri alojen ammattilaisten kanssa on sujunut.

Vaikka asioita tuodaankin tässä tutkimuksessa esiin yhtäläisyyksien ja erojen kautta, tarkoituksena ei ole verrata palveluita keskenään vaan havainnoida asiointikokemuksia sekä tutkia, löytyykö niistä yhtäläisyyksiä tai poikkeavuuksia. Onhan selvää, että lastensuojelussa asioiminen ja syyt siellä asioimiseen poikkeavat esimerkiksi lääkärikäynneistä. Yhteistyön sujumiseen vaikuttavat eri seikat sosiaalityöntekijöiden kuin esimerkiksi päivähoiton ja koulun henkilökunnan kanssa.

Tutkimuskysymykseksi valittiin seuraava:

- Mitä sukulaissijaisvanhemmat kertovat kokemuksistaan arjen ja palvelujärjestelmissä asioimisen näkökulmista?

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kertomus on tietämistä. Kertomuksilla jaetaan erilaisia juonellisia tapahtumia, kuvataan muutoksia ja inhimillisen kokemisen kirjoa, rakennetaan identiteettiä ja etsitään ymmärrystä omalle toiminnalle tai toiminnan kohteena olemiselle. Kertomusta tuottamalla voidaan liittää yhteen joustavasti eri aikoina koettuja tapahtumia ja niihin sisältyneitä tunnelmia ja tekoja. Vaikka kertomuksen erityispiirre onkin subjektiivisuus ja kokemisen ainutkertaisuus, kertomukset eivät ole kuitenkaan koskaan irrallaan ympä-

röivästä maailmasta. Yksityisen lisäksi kertomuksiin liittyy väistämättä sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Ne ovat tarinoita vuorovaikutuksesta, mutta ne rakentuvat myös vuorovaikutuksessa. Henkilökohtaiset merkitykset tulevat ymmärretyiksi vain sosiaalisten yhteyksiensä kautta. (Hyvärinen n.d., 1–3.)

Opinnäytetyössä päädyttiin laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääpaino on tutkittavien omassa äänessä ja tulkinnoissa sekä näiden tunnustamisessa (Hakala 2015, 22). Lähtökohtana on todellinen elämä, ainutlaatuiset kokemukset ja niiden ymmärtäminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen, vaikka yksityiseen ajatellaankin sisältyvän yleistettävissä olevan tason. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161, 164, 182.)

Tässä luvussa selvitetään opinnäytetyön toteutuksen eri vaiheet. Ensin kerrotaan sähköisen kyselyn tekemisestä, minkä jälkeen jatketaan kerätyn aineiston analysointiin luvussa yhdeksän. Moni toteutuksen vaihe on ollut entuudestaan tuntematon, mikä on vaatinut runsaasti uuden opettelua ja ennakkoluulotonta testaamista. Tutkimuslupa haettiin Perhehoitoliitosta, joka oli myös matkan alkutaipaleella suurena apuna. Perhehoitoliiton avulla oli mahdollista tavoittaa suuri määrä sukulaissijaisvanhempia.

8.1 Taustakysymykset ja tarinallisuus rinnan – sähköinen kysely

Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerättiin sähköisellä Webropol-kyselyllä (liite 2). Kysely oli tarkoitettu kaikille niille sukulaissijaisvanhemmille, jotka pitävät huolta sukulaislapsestaan ja joilla sijoitukseen on liittynyt lastensuojelun työskentelyä. Koska tavoitteena oli tarkastella sukulaissijaisvanhempien kokemuksia eri puolilla Suomea, sähköinen kysely esimerkiksi haastatteluun verrattuna tuntui perustellulta vaihtoehdolta. Ajatusta tarinoiden keräämisestä vahvistivat lisäksi sukulaissijaisvanhempien verkostoviikonlopussa kuullut kokemukset, joista kerrotaan johdannossa. Sukulaissijaisvanhempien tarinat sekä taustakysymysten avoimet vastaukset sijoittuvat laadullisen tutkimuksen piiriin, taustakysymykset puolestaan kerryttivät määrällistä aineistoa. Pääpaino on tutkittavien lähettämissä tarinoissa.

Sukulaissijaisvanhemmat eri puolilla Suomea saivat syyskuun 2015 alussa sähköpostitse Perhehoitoliiton välittämän kirjeen, jossa heitä pyydettiin osallistumaan opinnäytetyöhön (liite 1). Kirjeessä oli puhutteleva osio, jossa kerrottiin opinnäytetyön tavoitteista, aikataulusta ja luottamuksellisuudesta. Itse kyselyyn pääsi kirjeessä olevan linkin kautta. Ennen ensimmäistä kysymystä korostettiin vielä henkilökohtaisten kokemusten tärkeyttä uuden tiedon löytämiseksi, selitettiin keskeiset käsitteet ja kerrottiin vastausohjeet. Vastausaikaa oli kaksi kuukautta, syyskuun toisesta päivästä lokakuun loppuun.

Kyselystä julkaistiin myös tiedote Perhehoitoliiton Perhehoito-lehdessä, Perhehoitoliiton kotisivuilla sekä Pesäpuun lehdessä. Perhehoitoliitto lähetti kyselyn myös postitse joillekin sukulaissijaisvanhemmille sekä monille yhteistyökumppaneilleen, esimerkiksi kuntien, kuntayhtymien ja per-

hehoitoyksiköiden työntekijöille, jotka puolestaan saattoivat välittää kyselyä tuntemilleen sukulaissijaisvanhemmille. Kysely jaettiin myös erääseen sukulaissijaisvanhempien suljettuun Facebook-ryhmään, joten se on saatanut levitä edelleen myös sitä kautta. Onkin vaikea arvioida, kuinka monta sukulaissijaisvanhempaa kysely lopulta tavoitti.

Ihmiset vastaavat mielellään sellaisiin kyselyihin, joiden aihe koskettaa heitä. Myös huolellisesti tehty, ulkoasultaan ja käsitteiltään selkeä kyselylomake, johon on miellyttävä vastata, edesauttaa tutkimuksen onnistumista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 198, 202–204.) Kyselyssä käytetty kieli vaikuttaa vastausten määrään. Kieli voi karkottaa tai innostaa vastaamaan, minkä vuoksi kysely on hyvä testata koehenkilöillä. Ennen varsinaisiin kysymyksiin siirtymistä, vastaaja täytyy saada vakuuttuneeksi kyselyn tärkeydestä ja mielekkyydestä. (Valli 2015b, 86–87, 90.)

Kyselyssä oli kaksi osaa: sukulaissijaisvanhempien oma tarina sekä taustakysymykset. Taustakysymykset ovat useimmiten aineistoa selittäviä muuttujia, joista saatavaa tietoa tarkastellaan suhteessa varsinaiseen tutkittavaan asiaan (Valli 2015b, 84). Kirjoittamista ja muistelua vauhdittamaan annettiin puolestaan apukysymykset. Osa kyselyyn vastaajista oli rakentanut tarinansa kysymysten varaan, toiset taas kirjoittivat vapaamuotoisesti oman mielensä mukaan.

Tarinat yksinäänkin olisivat varmasti tuottaneet kylliksi tietoa sukulaissijaisvanhempien asiointikokemuksista. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuitenkin tutkia asiakaskokemusten lisäksi yleisemmin myös sitä, ovatko sukulaissijaisvanhemmat keskenään eriarvoisessa asemassa esimerkiksi tuen suhteen, minkä vuoksi taustakysymykset koettiin tarpeellisiksi. Taustakysymyksillä haluttiin varmistaa, että subjektiivisten kokemusten lisäksi saadaan kerättyä faktatietoa sopimuksiin, tukimuotoihin ja sijoituksiin liittyen. Yksityisen näkökulman lisäksi kerätyn aineiston pitäisi mahdollistaa myös yleisen tilanteen tarkastelu (Hakala 2015, 24). Aikaisempien kokemusten perusteella taustakysymysten arveltiin myös selkeyttävän toisinaan hyvinkin monivaiheisten tapahtumien ja niiden kuvailujen ymmärtämistä.

Taustakysymyksillä selvitettiin muun muassa sellaisia asioita, joilla näyttäisi olevan vaikutusta sukulaissijaisvanhempien asemaan mutta jotka eivät välttämättä olisi tulleet ilmi tarinoista. Sukulaissijaisvanhemmilta kysyttiin esimerkiksi heidän saamistaan tuista, sijoituksesta ja sukulaissijaisvanhemmuuden historiasta. Tässä vaiheessa tuntui myös tärkeältä kysyä, oliko sukulaislapsi sijoitettu sedän, mummon vai jonkun muun sukulaisen luokse ja keitä muita perheessä asuu.

Sähköisen kyselylomakkeen ja erityisesti taustakysymysten laatiminen oli yksi tämän opinnäytetyön vaativimmista osioista. Sijoitukseen liittyvät käsitteet ovat sijoitusprosessin kokeneillekin monesti vaikeasti ymmärrettäviä ja aiheuttavat epävarmuutta. Kysymykset vaihtoivat prosessin aikana useaan otteeseen muotoaan niin sisällöllisesti kuin ulkonäöllisesti. Sana- ja lauseinnoissa pyrittiin välttämään byrokraattisia ilmauksia. Moni kysymys sai alleen myös siinä esiintyviä käsitteitä selittävän tekstin, millä pyrittiin

varmistamaan kysymysten yksiselitteisyys sekä vastaamisen mutkattomuus.

Kysely lähetettiin testattavaksi ja kommentoitavaksi muutamalle sukulaissijaisvanhemmalle sekä sellaisille henkilöille, joille aihealue ei ollut entuudestaan tuttu. Näin varmistettiin, että kysely toimii teknisesti ja visuaalisesti sekä sisältää sellaisia kysymyksiä, jotka on helppo ymmärtää. Tässä vaiheessa Perhehoitoliiton ja Pesäpuun työntekijät antoivat kullannarvoista apuaan muun muassa käsitteiden käyttöön liittyen. Lisäksi he haastoivat arvioimaan, mitkä kysymykset ovat opinnäytetyön tutkimustehtävän kannalta tarpeellisia. Muun muassa kysymyksiä sijoittaja- ja sijoituskunnasta kritisoitiin. Niiden arveltiin karsivan vastaajia arkaluontoisuutensa vuoksi.

Kahden kuukauden aikana vastauksia kertyi yhteensä 29, mikä oli ilahduttavaa ja viestitti, että kysely oli koettu tärkeäksi. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä kategorisointia apuna käyttäen. Tästä prosessista kerrotaan luvussa 8.3. Tutkimusaineistoa kuvaillaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa sekä luvussa yhdeksän, jossa esitellään tutkimustulokset.

8.2 Tutkimusaineiston kuvaus

Sukulaissijaisvanhemmat vastasivat kyselyyn innokkaasti. Vastauksia tuli 29 kappaletta, joista 25:ssä oli taustakysymysten lisäksi myös tarina. Osa sukulaissijaisvanhemmista siis jätti tarinansa kertomatta ja vastasi ainoastaan taustakysymyksiin. Yksi vastaus rajattiin pois, koska lapsi oli sijoitettu yksityisesti sukulaisen luokse. Yksityiset sijoitukset päätettiin jättää tutkimuksen ulkopuolelle jo kyselyn valmisteluvaiheessa. Lopulta analysoitiin 28 vastausta, joista kaikissa oli vastattu taustakysymyksiin, ja 25 vastauksessa oli myös tarina. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 30 sukulaissijaisvanhempaa, sillä kahdessa tapauksessa perheen vanhemmat vastasivat kyselyyn yhdessä. Vastaukset tulivat eri puolilta Suomea (liite 3). Eniten vastauksia tuli Uudenmaan maakunnasta (5) ja Varsinais-Suomesta (5). Kuntatietoja keskenään vertaamalla selvisi, että puolet lapsista oli muuttanut toiseen kuntaan sijoituksen myötä.

Valtaosa (27) vastaajista oli sijaisäitejä. Lähes kaksi kolmasosaa (19) kyselyyn vastanneista oli isovanhempia. Muita sukulaisia vastanneista oli yhteensä 11. Heistä tätejä ja isotätejä oli yhteensä kuusi ja äidin serkkuja kaksi. Vastaajista kaksi oli sijoitetun lapsen sukulaisen avopuoliso tai puoliso. Yksi vastaajista ei määritellyt sukulaisuussuhdetta tarkemmin kuin ”muu kuin isovanhempi”. Kahdella sukulaissijaisperheellä oli lapsen huoltajuus ja kahdeksalla lapsen oheishuoltajuus.

Valtaosa sijoituksista oli tehty 2011–2015. Viiteen perheeseen sukulaislapsi oli sijoitettu 2003–2009: kaksi vuonna 2003 ja loput 2004, 2006 ja 2009. Yhden lapsen osalta ei saatu tietoa sijoitusvuodesta. 26 vastauksen perusteella perheisiin ei ollut sukulaislapsen lisäksi sijoitettu muita lapsia. 28 lapsesta suurin osa (21) oli otettu huostaan. Neljä lapsista oli sijoitettu kiireellisesti. Vastauksissa ihmetytti se, että kolme näistä lapsista oli sijoitettu kiireellisesti jo yli vuosi sitten, pisimmillään yhdeksän vuotta sitten.

Tarinoista ei selvinnyt, oliko kiireellinen sijoitus muuttunut huostaanotoksi tai millaisiin ratkaisuihin kiireellisen sijoituksen päättymisen jälkeen oli päädytty. Kahdella näistä sukulaissijaisvanhemmista oli kuitenkin myös oheishuoltajuus. Yhden lapsen kohdalla sijoitus oli tehty läheisverkostoratkaisuna, yhden huoltajuusjärjestelyin. Yksi lapsista oli sijoitettu avo-
huollon tukitoimena, mutta tämäkin sijoitus oli kestänyt useita vuosia. Kyseisen lapsen sukulaissijaisvanhempi oli myös lapsen oheishuoltaja. Kysymys olisi pitänyt muotoilla huolellisemmin. Nyt siinä oli tulkinnanvaraisuutta.

Lasten iät vaihtelivat tasaisesti, vaikkakin teini-ikäisten osuus lapsista oli vähäisempi. Vastausajankohtana, syys–lokakuu 2015, nuorin lapsista oli vasta muutaman kuukauden ikäinen, vanhin 18-vuotias. 13–18-vuotiaita kaikista sukulaisten luokse sijoitetuista lapsista oli ainoastaan viisi. 28 lapsesta kolmetoista oli alle kouluikäisiä.

Kuusi perheistä oli yhden vanhemman talouksia (21,4 %) ja 22 kahden vanhemman perheitä (78,6 %). Kysymykseen, jossa kysyttiin perheen lasten määrää, oli jättänyt vastaamatta kuusi sukulaissijaisvanhempaa. Saatujen vastausten perusteella perheissä oli yhdestä neljään lasta: yhden lapsen perheitä oli 12, kahden lapsen perheitä 3, kolmen lapsen perheitä oli 5 ja neljän lapsen perheitä 2. Yli kolmasosassa perheistä sijoitettu lapsi oli ainoa perheessä sillä hetkellä asunut lapsi.

Sukulaissijaisvanhempien muistot ulottuivat vuosienkin päähän. tarinat etenivät pääsääntöisesti sijoitusta edeltäneestä ajasta ja sukulaisperheen tilanteen kuvailusta aikaan, jolloin lapsi jo asui perheessä. Kyselyyn vastanneet sukulaissijaisvanhemmat kertoivat avoimesti läheistensä vaikeuksista. Sijoitusten taustalla oli usein vanhempien lasta vahingoittava elämäntapa, johon liittyivät päihde- ja mielenterveysongelmat. Lapset olivat kokeneet väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä ja vapaudenriistoa. Sijoituksen taustalla vaikutti myös lapsen vanhempien ikä. Nuoruus, kypsymättömyys ja halu jatkaa lapsen myötä menetettyä nuoruutta olivat johtaneet sellaiseen tilanteeseen, ettei lapsi voinut asua vanhempiensa kanssa. Toisinaan vanhemmuuden ”taakka oli liian raskas”. Kun nuoren vanhemman ”siivet eivät kantaneet” yrityksestä ja annetusta tuesta huolimatta, lapsi jouduttiin sijoittamaan.

8.3 Aineiston analyysi – kategorioita etsimässä

Sähköisellä kyselyllä kerätty aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, johon yhdistettiin kategoria-analyysia. Sisällönanalyysillä dokumentoidun tutkimusaineiston sisältöä kuvataan sanallisesti. Tutkittavasta aineistosta pyritään saamaan sisällönanalyysin avulla kuvaus tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 103, 106.)

Laadullisen aineiston analyysi alkaa yleensä koko aineiston lukemisella, jolloin siitä saadaan yleiskuva (Seitamaa-Hakkarainen 2014). Aineistoon perehtyminen ja luokittelun kehittäminen tapahtuvat vaiheittain. Laadullisessa sisällönanalyysissä luokittelukategoriat eivät ole jäykkiä vaan ne voivat kehittyä ja muuttua analyysiprosessin edetessä. Luokittelukategori-

at ovat välineitä aineiston hahmottamiseen. (Seitamaa-Hakkarainen 2014.) Sukulaissijaisvanhempien tarinat jäsenneltiin kategorisoimalla, johon palataan myöhemmin tässä luvussa. Aineiston sisällöllisen jäsentämisen jälkeen tulisi tehdä synteisiä – aineistosta tulisi yksittäisten vastauksien jälkeen löytää jotain yleisempää (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006).

Kategoria-analyysillä tutkitaan kategorioita ja kategorisointeja. Kategorisoinnilla tarkoitetaan luokittelusta, järjestelemistä ja ryhmittelyä. Kategoriat ovat puolestaan luokittelun seurauksena syntyneitä nimeämiä. Kategorioita voisi kuvailla valikoimaksi erilaisia asioille, ihmisille, paikoille ja kokemuksille annettuja merkityksiä ja piirteitä. Ne ovat vuoro-vaikutuksessa tehtyjä valintoja ja merkityksenantoja. Tietyn kategorian valitseminen ja käyttäminen kutsuu esiin kyseiseen kategoriaan liittyvät mielikuvat. Mielikuvat eivät ole sattumanvaraisia, vaan ne perustuvat kulttuurisesti jaettuun käsitykseen tietyistä asioista. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 18–19.)

Ennen kategorioiden etsimistä tutkimusaineisto luettiin useita kertoja läpi. Tavoitteena oli tutustua kokonaisuuteen ja toisaalta häivyttää rajoja yksittäisten tarinoiden välillä. Aineistoon tutustumisen jälkeen sukulaissijaisvanhempien tarinoista etsittiin kategorioita. Ensin analysoitiin sitä, mitä sukulaissijaisvanhemmat kertovat arjestaan. Tämä koettiin tärkeäksi, jotta asiointikokemukset saisivat ympärilleen niitä tapahtumia, joiden vuoksi perheet mahdollisesti tarvitsivat apua tai päätyivät asioimaan eri palvelujärjestelmiin.

Analyysin toisessa vaiheessa tutkittiin asioimista: palveluihin, tukeen, yhteistyöhön ja tekemiseen liittyviä asioita sekä kokemuksia kohtelusta ja kohtaamisesta. Mukaan poimittiin myös sellaisia toiveita ja parannusehdotuksia, jotka käsittelivät asioimista. Asioimisen tuli liittyä sijoituksen valmisteluun ja siihen aikaan, kun lapsi oli jo sijoitettu perheeseen. Sellaiset asiointikokemukset rajattiin pois, jotka käsittelivät enemmänkin sukulaisten biologisten vanhempien asiointia kuin sijoitettujen lasten tai sukulaissijaisvanhempien asiointia. Koska sukulaissijaisvanhemmat asioivat pääasiallisesti erilaisissa palvelujärjestelmissä sijoituksen ja sukulaislapsen vuoksi, mukaan otettiin myös lapsen kokemusmaailmaa sukulaissijaisvanhempien kertomana, esimerkiksi kokemuksia varhaiskasvatuksesta ja koulusta. Tässä vaiheessa otettiin huomioon myös ne taustakysymysten avoimet vastaukset, joissa sukulaissijaisvanhemmat kertoivat asioimisesta. Ryhmittelyn avulla tutkittiin, millaiset asiat tutkittavien kertomuksissa korostuvat ja mistä puolestaan kirjoitetaan vähemmän.

Arkea koskevat kategoriat kerättiin taulukkoon, minkä jälkeen samankaltaiset kokemukset ryhmiteltiin kategoriaryhmiksi. Kokemuksia arjesta kerätyi yhteensä 293. Sukulaissijaisvanhempien kirjoittamissa arjen kuvauksissa oli nähtävissä kaksi eri tasoa, jotka olivat toiminnallinen arki ja tunnetyöskentely. Tämän havainnon perusteella kategoriaryhmiä muodostettiin lopulta kaksi: arjen pyörittäminen ja tunteet (taulukko 1).

Taulukko 1. Arkeen liittyvät kategoriaryhmät

Sukulaissijaisvanhempien kokemuksia arjesta	
Arjen pyörittäminen (eniten lasten oirehtiminen, sijaisisaruuksien, elämänmuutos)	177
Tunteet (eniten huoli, rakkaus, ilo, onnellisuus)	116
Yhteensä	293

Asioimista kuvaavien sanojen tunnistaminen ja ryhmittely oli huomattavasti vaikeampaa kuin arkea kuvaavien kategorioiden etsiminen. Kategorioiden etsimisen avulla aineisto saatiin jäseneltyä hyvin tarkasti, mikä kuitenkin myöhemmin koettiin ongelmalliseksi. Tarinoita olisikin voinut olla mielekkäämpää tarkastella jo alusta lähtien tunnelman, painotusten ja kerronnallisuuden kautta. Sanojen irrottaminen asiayhteydestään tuotti hankaluuksia analyysivaiheessa, mistä syystä ryhmät päädyttiin lopulta kokoamaan uudestaan. Esimerkiksi korvaukset muodostivat aluksi oman ryhmän. Koska suurin osa tämän ryhmän sanoista liittyi oheishuoltajuuteen ja tuen puutteeseen, palautettiin ne lopulta asiayhteyteensä, minkä seurauksena korvaukset-ryhmä poistui kokonaan. Vastaavasti vertaistukija riittämätön tuki -ryhmät jätettiin, vaikka määrällisesti niissä on vähän kategorioita. Vaikka sanoja kertyi vähän, moni sukulaissijaisvanhempi kirjoitti vertaistuesta sekä pohti tuen saamista ja vastaanottamista. Analyysivaiheessa on siis otettu myös huomioon se, kuinka moni sukulaissijaisvanhempi asiasta kirjoitti. Lisäksi esimerkiksi tukemista koskevat toiveet sijoitettiin lukuun 9.4, vaikka toiveita käsitellään myös luvussa 9.9, koska tämä tuntui loogisemmalta.

Asioimiseen liittyen aineistosta löytyi yhteensä 633 asioimista kuvaavaa kategoriasanaa. Näistä kategoriasanoista muodostettiin lopulta seitsemän ryhmää, jotka on koottu taulukkoon 2.

Taulukko 2. Asioimiseen liittyvät kategoriaryhmät

Sukulaissijaisvanhempien kokemuksia asioimisesta	
Matka sukulaissijaisvanhemmaksi	83
Sukulaissijaisvanhempien tukiverkot	132
”Kaikki hoitunut mallikkaasti” – sujuva asioiminen	129
”Resurssit, raha, välinpitämättömyys” – riittämätön tuki	16
”Kuin peili” – vertaistuki	28
”Todella isoja ongelmia” – vaikeudet lastensuojelussa	210
”Meitä pitäisi kuunnella” – toiveet	35
Yhteensä	633

8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusaineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä, joka koostui vapaamuotoisesta tarinasta sekä taustakysymyksistä. Aineiston keruutapa edisti eettisyyttä ja luotettavuutta. Koska tutkija on itse sukulaissijaisvanhempi, koettiin sähköinen kysely esimerkiksi haastattelua luotettavampana tapana kerätä aineisto. Tutkija ei myöskään valikoinut tutkittavia, vaan kenellä tahansa sukulaissijaisvanhemmalla eri puolilla Suomea oli mahdollisuus vastata kyselyyn. Aiheen omakohtaisuus ei tullut ilmi saatekirjeessä tai kyselyssä. Tarkasti toteutetun kategorisoinnin sekä erilaisten taulukointien uskotaan ehkäisseen harhapoluille eksymistä, lisännen objektiivisuutta ja luotettavuutta sekä tuoneen varmuutta tutkijalle itselleen.

Saatekirjeessä sekä kyselyn alussa tuotiin selkeästi esiin tutkimuksen aihe, tavoitteet, aikataulu sekä tutkijan yhteystiedot. Lisäksi korostettiin kyselyyn osallistumisen vapaaehtoisuutta. Lupa kerätyn aineiston käyttöön saatiin sukulaissijaisvanhemmilta sähköisellä suostumuksella.

Analyysivaiheessa havaittiin, että muistelua vauhdittamaan luodut apukysymykset vaikuttivat tutkimusaineiston sisältöön. Vaikka apukysymykset johdattelivatkin joidenkin sukulaissijaisvanhempien ajattelua ja kirjoittamista, tutkittavilla oli myös mahdollisuus muihin valintoihin. Lopulta jokainen tutkittava kertoi asioista omasta näkökulmastaan, vaikka aihepiiri olisikin noussut apukysymyksistä. Tutkittavilla on ollut myös mahdollisuus valita, miten avoimesti tai laajasti he kertovat asioista. Kyselyssä mihinkään kohtaan ei ollut pakko vastata, minkä ajatellaan lisännen vapaaehtoisuutta.

Sukulaissijaisvanhempien tarinat sisälsivät runsaasti henkilökohtaista tietoa tutkittavista itsestään, mutta myös sijoitetusta lapsesta ja hänen vanhemmistaan. Aineiston anonymisointi tulisi tehdä aineistokohtaisesti. Ensimmäiseksi aineistosta poistetaan suorat ja vahvat epäsuorat tunnisteet, minkä jälkeen harkitaan, onko vielä tarpeen poistaa tai muokata epäsuoria tunnisteita. Kun kvalitatiivisten aineistojen tutkimusjulkaisussa käytetään suoria aineisto-otteita, tulee myös niiden sisältöä arvioida tunnistamisen näkökulmasta. Tunnistamattomuutta voidaan parantaa esimerkiksi epäsuorien tunnisteiden karkeistamisella eli ryhmittelyllä tai poistamisella. (Tunnisteellisuus ja anonymisointi 2016.)

Tutkimusaineiston käsittelyssä meneteltiin edellä mainitulla tavalla. Anonymiteetin säilyttämiseksi aineistolainauksiin valittiin sellaisia kohtia tarinoista, joista tutkittavia ei ole mahdollista tunnistaa. Lisäksi raportissa käytetyistä aineistolainauksista on muutettu tapauskohtaisen harkinnan perusteella yksittäisiä sanoja tai poistettu lauseita, jotka olisivat saattaneet johtaa tunnistettavuuteen. Tällaisia tietoja olivat esimerkiksi henkilöiden nimet ja yhteystiedot, aika-, paikka- ja ammattitiedot, lasten iät, erilaiset diagnoosit sekä joissakin tapauksissa myös lasten sukupuoli. Sanojen poistaminen ja korvaaminen on pyritty tekemään niin, ettei tarinoiden sisältö tai tunnelma muutu.

Hyviin tieteellisiin käytäntöihin lukeutuvat lisäksi toimintatapojen rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus (Jyväskylän yliopisto 2009). Eetti-

syydeksi miellettiin myös tutkimusaineiston kunnioittaminen. Tämän opinnäytetyön kohdalla se merkitsi tarinoihin syventymistä, tarinoiden äärellä viipymistä. Koska tapahtumien kuvaukset olivat yleisesti hyvin monisyisiä, analysointi vaati tutkijalta erityistä huolellisuutta, maltillisuutta ja tarinoihin palaamista. Vaikka tämä tarkoittikin tutkimuksen julkaisun viivästymistä muutamalla viikolla, ei analyysivaiheessa haluttu lähteä oikomaan mutkia luotettavuuden kustannuksella. Myös tutkimusprosessi on pyritty kuvaamaan tarkasti, mikä lisää osaltaan tutkimuksen teon läpinäkyvyyttä ja siten luotettavuutta.

9 KOKEMUKSIA ARJESTA JA ASIOIMISESTA

Tutkimustulosten esittelyssä edetään yksityisen elämänpiirin kautta kohti palvelujärjestelmiä ja asiointikokemuksia. Luvussa kuvataan ensin sukulaisten roolia sukulaislapsen elämässä ennen sijoitusta sekä sukulaissijaisvanhemmuuden ensihetkiä – hetkiä, jolloin yksityinen ja julkinen kohtaavat. Matka sukulaissijaisvanhemmaksi oli samalla myös matka eri palvelujärjestelmien asiakkaaksi. Tämän jälkeen kerrotaan arjesta uuden perheenjäsenen kanssa sekä sukulaissijaisvanhemmuuden herättämistä tunteista.

Arki ja asioiminen liittyvät tiiviisti yhteen: syyt asioimiseen löytyvät yleensä arjesta. Sukulaissijaisvanhemmat kirjoittivat lukuisista palveluista, joissa he olivat asioineet. Ammattilaisten kanssa rakennettiin tukiverkkoja lapsen ympärille ja oman jaksamisen tueksi. Luvussa kuvataan tutkittavien sujuvaksi kokemaa asioimista. Lisäksi käsitellään sitä, kuinka yhteiskunnan ja perheen sisäiset resurssit vaikuttivat tuen pyytämiseen ja saamiseen. Luvussa 9.7 nautitaan hetkistä vertaisten kanssa. Vertaistuki sai kaikista tukimuodoista eniten tilaa tarinoissa, ja sen hyödyt tunnustettiin.

Kun asioimisessa ja yhteistyössä ilmeni ongelmia, ne paikantuivat lastensuojeluun. Asioimiseen liittyviä ongelmia avataan muutaman yksittäisen esimerkkitarinan kautta. Aineiston analyysivaiheessa ongelmia sisältäneissä tarinoissa havaittiin yhteneväisyyksiä. Mitä tapahtuu, kun lastensuojelu ei toimi odotusten mukaisesti? Miksi asioiminen saattaa muistuttaa taistelua? Miten sukulaisuus ja rakkaus lasta kohtaan näkyivät asioimisessa? Luvun lopussa kerrotaan, miten sukulaissijaisvanhemmat kohentaisivat asemaansa sijaisvanhempina ja millaisia toiveita he esittävät eri alojen ammattilaisille.

9.1 Matka sukulaissijaisvanhemmaksi

Seuraaviin aineistolainauksiin sisältyvät yleisimmät syyt, joiden vuoksi sukulaissijaisvanhemmaksi ryhdyttiin.

Meillä lapsenlapsellani on pysyvät sisarusuhteet, ja mielestäni kaikista tärkeintä on se, että lapsi ei koe olevansa hylätty. Vaikka äiti ei pystynyt huolehtimaan, ja isästä ei ole muusta syystä isäksi, niin häntä ei sukulaiset ole hylänneet. Luulen, että se suojaa lasta kun kasvaa, ymmärtämään, että häntä rakastetaan niin paljon. Hän on erityinen, hänestä ei

haluttu luopua, ja teimme kaikkemme, että hän sai jäädä meidän luo asumaan. Hänellä on rakastavat sukulaiset ympärillä.

Minä taas koin, ettei ollut muuta vaihtoehtoa kuin ottaa lapsi meille asumaan, koska muitakaan sukulaisia ei ollut, mihin lapsi olisi voinut mennä, enkä voinut kuvitellakkaan että hänet sijoitettaisiin muualle. Silloinhan pettäisin lapsen. Olin luvannut hänelle jo ihan pikkuruisena, että täti pitäisi aina huolen hänestä.

Sukulaissijaisvanhemmat olivat ryhtyneet sijaisvanhemmiksi muun muassa ”sukulaisuuden siteestä” sekä ”rakkaudesta syntyneeseen lapseen ja aikuiseen lapseen, joka ei itse kyennyt vanhemmuuteen.” He halusivat varmistaa suhteen säilyminen lapseen. Sijaisvanhemmuus oli vastuun ottamista. Oman kodin ovien avaamisen ajateltiin auttavan lasta mutta myös helpottavan lapsen vanhempia, joiden uskottiin olevan helpompi toipua menetyksestä ja saada asiat kuntoon, kun lapsi asuisi sukulaisen luona. Sijoituksen arveltiin lopettavan lapsen pompottelun kodista toiseen tai korjaavan välit lähisukulaiseen. Sukulaisen koti tuntui lapsen kannalta parhaalta paikalta. Siellä lapsi saisi rakkautta ja huolenpitoa, jotka suojaisivat lasta myöhemmässä elämässä. Lasta ei voitu kuvitella ”laitettavan lastenkotiin” tai ”mihinkään vieraaseen perheeseen” tai ”sijoitettavan outoon perheeseen” tai ”mihinkään laitokseen”. Myös elämänasenteen ja sosiaalitoimen antamien tietojen kerrottiin vaikuttaneen päätökseen.

Sukulaiset päätyivät sijaisvanhemmaksi eri tavoin ja hyvin erilaisten tapahtumien seurauksena. Sukulaissijaisvanhemmat olivat pääsääntöisesti olleet sukulaislapsen elämässä mukana jo ennen lapsen sijoittamista. Seuraavan aineistolainauksen isovanhemmat olivat huolissaan syntymättömän lapsen tilanteesta vanhempien päihteiden käytön vuoksi. Isoäidin käynnillä sairaalassa on ollut todennäköisesti vaikutusta siihen, että perhe sai muuttaa sukulaisten luokse. Lapsen matka sukulaisperheeseen kulki monen etapin kautta. Ennen sijoitusta lapsi oli ehtinyt asua vanhempiensa kanssa omassa kodissa, päihdelaitoksessa ja sijaisperheessä.

Olemme olleet isovanhempina mukana odotusajasta syntymään asti lapsen vanhempien päihteiden käytön takia. Mamma ollut sairaalassa puhumassa perheen puolesta että pääsivät muuttamaan meille kun lapsi syntyi. Asuivat aluksi meillä kunnes saivat oman kodin läheltä meitä. - - . Lapsi sijoitettiin kiireellisesti päihdelaitoksesta perheeseen jossa oli valmius. - - . Lapsi oli muutaman kuukauden sijoitettuna sen jälkeen muutti isovanhemmille. Osattiin valmistautua ennakkoon että näin voi käydä.

Aineistosta erottui kolme erilaista tapaa, joilla sukulaiset olivat olleet osallisina sukulaislapsen elämässä ennen sijoitusta:

- 1) perhettä tukeva osallisuus, hoivaaja
- 2) aktiivinen osallisuus, vaikuttaja
- 3) ei osallisuutta. Tieto lapsen olemassaolosta tai pyyntö ryhtyä sijaisvanhemmaksi oli yllätys.

Osalla sukulaissijaisvanhemmista oli ollut läheisiä tukeva ja kannatteleva rooli. Hei olivat osallistuneet lapsen hoitoon, ja lapsi oli viettänyt sukulaisperheen luona paljon aikaa. Sukulaiset olivat myös tarjonneet kotiaan lapselle ja hänen vanhemmilleen kuin hätäavuksi: lapsi oli saattanut asua yksin tai vanhempiensa kanssa sukulaisen luona jo ennen kuin perheen tilanne ajautui kriisiin. Lapsesta oli tullut läheinen ja sijaisvanhemmuus tuntui ainoalta oikealta vaihtoehdolta, kun sijoitus tuli ajankohtaiseksi.

Moni oli ollut myös aktiivisesti yhteydessä esimerkiksi lastensuojeluun. Sukulaiset pyrkivät vaikuttamaan siihen, että lapsen heikko elämäntilanne huomattaisiin, heidän huolensa kuultaisiin ja siihen reagoitaisiin. Lapset saattoivat olla toisinaan sijoitettuna vieraaseen sijaisperheeseen, minkä vuoksi sukulaiset hakivat aktiivisesti sijoituksen siirtoa itselleen.

Perheiden elämäntilanteet saattoivat kärjistyä nopeasti hyvin huonoiksi, jolloin lapsen sijoittaminen tuli yllättäen ajankohtaiseksi. Vaikka sijaisvanhemmuuden mahdollisuus oli voinut leijua ilmassa vuosienkin ajan, pyyntö ryhtyä sukulaislapsen sijaisvanhemmaksi tuli monelle kyselyyn vastanneelle yllätyksenä. Pyyntö tuli yleensä joko viranomaiselta tai lapsen vanhemmalta. Lapsi ei aina edes ollut ehtinyt syntyä, kun lapsen sijoittamista sukulaisen luokse alettiin miettiä.

Eräs ilta istuin odottaen tv-uutisia klo 20.30, kun oveen koputettiin, ovella seisojaksi lapsenlapseni, kylmissään ja nälkäisenä, kysyen: "Saanko tulla luoksesi yöksi, äiti ei vastaa puhelimeen ja minulla ei ole kotiavainta, koska hän tiesi aamulla, ettei minulla ole avainta ja lupasi olla kotona". Totta kai hän sai jäädä luokseni ja laitoin syötävää ja tein pedin.

Lastensuojeluviranomaiset tulivat minua tapaamaan ja kertoivat, että lapset olivat olleet hengenvaarallisessa tilanteessa ja oli tehty välitön huostaanottopäätös. Tulivat keskustelemaan minun kanssa, että ottaisinko nuorimmaisen lapsista. Olin hyvin epävarma, koska asia tuli minulle niin yhtäkkiä.

Odotimme tietoa siitä, millainen pienemmän vointi on sekä myös, milloin isosisarus tullaan hakemaan meiltä hoidosta pois. Ovikello soi. Meille tulikin neuvolan terveydenhoitaja käymään. Hän jutteli niitä näitä ja kysyi, voisiko vanhempi lapsista olla meillä yötä. Totta kai, vastasimme. - - Emme silloin tienneet, mitä jatkossa tulisi tapahtumaan.

Edellä olevat kolme erillistä tarinakatkelmaa kertovat hetkistä, joissa perheiden tilanne on ajautunut kriisiin tai lähenee kriisiä. Lapset tarvitsevat apua, jota tullaan pyytämään konkreettisesti sukulaisen kodin ovelle. Ovi erottaa kertomuksissa menneen ja tulevan, turvattomuuden ja turvallisuuden, yksityisen ja julkisen. Sukulaiselta pyydetään suojaa – yhden yön verran tai loppuelämäksi. Vaikka sukulaiset ovat vasta kuulleet järkyttävistä tapahtumista, heidän pitäisi pystyä reagoimaan ja ajattelemaan asioita kauas tulevaisuuteen. Tapahtumat etenevät nopeasti. Epävarmuus ja epä-tietoisuus ovat ymmärrettäviä, mutta niille tuntuu jäävän kertomuksissa vähän tilaa.

Sukulaisen rooli lapsen ja perheen elämässä ennen sijoitusta näytti vaikuttavan myös siihen, kuinka asioiminen lastensuojeluviranomaisten kanssa alkoi. Osa sukulaisista oli osallistunut lapsen vanhemman kanssa erilaisiin palavereihin, joten asioiminen lastensuojelussa oli tuttua jo ennen sijoitusta. Seuraava aineistolainaus kuvaa aktiivisen isovanhemman osuutta lapsensa perheen elämässä ja sijoitusprosessissa. Perheessä oli tuolloin pieni lapsi, jonka vanhemmilla oli päihde- ja mielenterveysongelmia. Niin sairaalan henkilökunta kuin sukulaisetkin olivat tehneet lapsesta useita lastensuojeluilmoituksia.

Kaupunki 1:sen sosiaalitoimen reagointi avunpyyntöihin ja tilanteeseen oli hävettävän heikkoa. Samalla kertaa laiminlyötiin sekä lapsi että nuoret vanhemmat. Kokonaistilannetta ei kartoitettu, tukea ei käytännössä tarjottu lainkaan, - - . Sain sen vaikutelman että sosiaalitoimisto pyrki säästämään toimimattomuudellaan kuluja. Jouduimme yhdessä isän vanhempien kanssa itse toteamaan vanhempien kyvyttömyyden huolehtia vauvasta, ja etsimään ratkaisun tilanteeseen, sillä ainoa sosiaalitoimen tarjoama tuki olisi ollut 2 tuntia perhetyötä 1-2 kertaa viikossa. Tästä syystä nuori perhe teki päätöksen muuttaa luokseni kaupunki 2:seen, koska koki minun pystyvän auttamaan heitä parhaiten. - - . Tästä lähtien olen tosiasiallisesti vastannut sekä lapsenlapseni hoidosta että oman lapseni omaishoidosta.

Sukulaissijaisvanhempi muistelee yllä kertomuksessaan tilannetta, jossa sosiaalitoimi ei vastannut avunpyyntöihin eikä selvittänyt perheen elämäntilannetta. Sukulaiset eivät uskoneet perhetyön auttavan riittävästi lasta ja nuoria vanhempia. Avun tarve ja tarjottu tuki eivät kohdanneet. Sukulaissijaisvanhempi arvelee sosiaalitoimen toimimattomuuden johtuneen säästötoimenpiteistä. Kun sosiaalitoimi ei reagoinut lastensuojeluilmoituksiin, sukulaiset ryhtyivät yhdessä toimenpiteisiin, joilla vauvan turvallisuus voitiin varmistaa. Sukulaiset toisin sanoen alkoivat toteuttaa niitä tehtäviä, jotka olisivat heidän mielestään kuuluneet lastensuojelulle. Vaikka lasta ei ollut vielä virallisesti sijoitettu, sukulainen otti vastuun lapsenlapsestaan ja lapsen vanhemman eli oman lapsensa hoidosta. Myös lapsen vanhemmat kokivat sukulaisen voivan auttaa heitä lastensuojelua paremmin. Sukulaissijaisvanhemmuuden alkaminen vaikuttaisi lainauksen perusteella kytkeytyvän lastensuojelun passiivisuuteen, riittämättömään tukeen sekä sukulaisien huoleen ja haluun ratkaista tilanne. Olisiko edellisen kaltaisia rat-

kaisuja edes mahdollista toteuttaa ilman sukulaisuussuhdetta ja sukulaisten keskinäistä päättäväisyyttä?

Muutamien tutkittavien kohdalla sukulaissijaisvanhemmuus oli tullut äkillisesti ja yllättävästi. Eräs kyselyyn vastanneista kertoi lapsen muuton tulleen ”puun takaa”. Jotkut olivat puolestaan saaneet tietää sukulaislapsen olemassaolosta tai sukulaisten vaikeuksista yllättäen.

Ryhtymiseni sukulaissijaisvanhemmaksi oli ihan sattumankauppaa. Olin miettinyt pitkään, että perheessämme olisi tilaa toiselle lapselle huolimatta siitä, että olin yhden vanhemman talous. Hain pride-koulutukseen ja aloitin sen ajatuksena pohtia sen aikana olisiko minusta sijaisvanhemmaksi. Kohtalo puuttui kuitenkin peliin - - . Toisaalta olin otettu ja toisaalta kauhuissani. En saanut todellakaan rauhassa pohtia koulutuksessa sijaisvanhemmuuttani neutraalisti. Lapsella oli koko ajan kasvot. Enkä oikein osannut enää nähdä muita vaihtoehtoja.

Kertojasta oli tuntunut pitkään, että perheessä olisi tilaa toisellekin lapselle. Hän oli aloittanut PRIDE-valmennuksen selvittääkseen, olisiko hänestä sijaisvanhemmaksi. Kohtalo tarjosi ratkaisua ennen kuin valmennus oli edes ehtinyt päättyä. Sukulaissijaisvanhempi kertoo tavanneensa sukulaisensa, jolla oli haastava elämäntilanne. Huostaanotto oli käsillä ja lapsen vanhempi oli kysynyt, haluaisiko hän ryhtyä lapsen sijaisvanhemmaksi. Sukulaissijaisvanhempi muistelee ristiriitaisia tunnelmiaan. Kohtalon tarjoama vaihtoehto ei ollut suunnitelmien mukainen. Kun haaveissa ollut toinen lapsi oli saanut kasvot, tuntui vaikealta ajatella muita vaihtoehtoja.

Myös muutama muu kyselyyn vastannut toi tarinassaan esiin, että perheessä oli ollut paikka lapselle jo ennen sijoitusta. Näissä tarinoissa sijaislapsen koettiin olevan jotain hyvin erityistä. Häätähuutoon vastaaminen, sijaisvanhemmaksi ryhtyminen oli selvä asia alla olevan aineisto-otteen kirjoittaneelle sukulaissijaisvanhemmalle. Koska biologisen lapsen saaminen ei ollut mahdollista, hän toivoi pystyvänsä auttamaan lapsia ja nuoria jollain tapaa. Sukulaissijaisvanhempi vertaa lapsen muuttoa lahjan saamiseen. Kuvauksen perusteella lapsen tulo taloon oli suuri, ihmeellinen ja iloinen, kauan odotettu hetki.

Lapsen muutto meidän omien sukulaisten luokse oli sen vuoden syntymäpäivälahja ja joululahja samassa paketissa meille kaikille. - - . Itse en ole biologisesti pystynyt saamaan lasta. - - . Kului kuitenkin vuosia... Sitten kaikki tapahtuikin rytinällä. En epäillyt hetkeäkään kun minulle esitettiin hätähuuto, että voisinko minä auttaa.

Minulla oli jo 3 biologista lasta ja hieman vauvakuumetta. Biologisen lapsen saaminen olisi saattanut olla vaikeaa ja siihen tilanteeseen saapui tämä Taivaasta tippunut vauva, kuten minä sitä nimitin. Lapsen biologinen isä paljasti vauvan

olemassaolon meidän suvullemme vauvan äidiltä salaa, koska hän halusi säilyttää suhteen lapseen.

Tarinalainauksessa vauvan olemassaolo oli tullut yllätyksenä osalle sukulaisista. Tieto vauvasta sai sukulaiset toimimaan, mikä lienee ollut lapsen isän tavoitekin. Neljäs lapsi olisi ollut tervetullut perheeseen. Sukulaissijaisvanhempi päätti hakea puolisonsa kanssa lapsen huoltajuutta, johon biologiset vanhemmat myöntivät. Kuvaako nimi ”Taivaasta tippunut vauva” ihmettä ja yllätystä – lasta, jonka saapuminen täyttää toiveen perheenlisäyksestä?

Aineiston analyysissä ei erottunut mitään yhtenäistä käytäntöä, jolla sukulaisten soveltuvuutta sijaisvanhemmiksi olisi arvioitu. Joidenkin sukulaisten kohdalla arviointi oli kuitenkin ilmeisen pintapuolinen. Asia saatettiin hoitaa kysymällä, josko sukulainen olisi halukas ottamaan lapsen. Tutkittavien soveltuvuus sijaisvanhemmaksi oli arvioitu myös esimerkiksi keskustelujakson kuluessa, haastattelulla tai keskusteluilla sosiaalityöntekijän kanssa. Vastaavasti päätöksen tekoon oli saatu apua ammattilaisilta. Tutkittavien osallistumista valmennukseen kuvataan enemmän luvussa 9.4. Seuraavaksi yksi esimerkki arvioinnin suorittamisesta:

Sossut kävivät haastattelemassa minua ja miestäni ja tulivat siihen tulokseen, että meille voisi antaa vaikka enemmänkin lapsia. Olin hieman hermostunut tästä tutkimuksesta, koska minulla oli jo 3 lasta ja olin niille jo äiti ilman kenenkään lupaa.

Sukulaissijaisvanhempi on kokenut haastattelutilanteen sosiaalityöntekijöiden tekemäksi tutkimukseksi. Tilanne hermostutti kolmen lapsen äitiä. Kenties mielessä olivat kysymykset: Mitä, jos tutkimustulos ei miellytä sosiaalityöntekijöitä? Mitä, jos en kelpaakaan äidiksi tälle lapselle? Lainauksessa korostuu se tosiasia, että sijaisvanhemmuus on luvanvaraista vanhemmuutta. Aineiston perusteella joidenkin tutkittavien kohdalla lupa heltisi helpommin. Lapsen sijoituksesta sukulaisten luokse oli myös neuvoteltu ja käyty oikeutta.

9.2 ”Elämää eniten muuttanut tapahtuma” – arjen pyörittäminen

Me ei syöty ja nukuttu enää vain kahdestaan.

Sijaisvanhemmuus vaikutti monella tapaa tutkimukseen osallistuneiden elämään: työntekoon, parisuhteeseen, perheenjäsenten ja sukulaisten väliin suhteisiin sekä yleisesti arjen pyörittämiseen. Yöllä äidin herättikin yhden sijasta kaksi pientä lasta. Vastikään ensimmäisen lapsensa saanut kirjoitti vasta harjoitelleensa vanhemmuutta, kun perheeseen jo tuli toinen lapsi. Tasainen arki, lapsen kanssa kahden kesken eletyt päivät vaihtuivat erään perheen kohdalla mustasukkaisuuden ja uhmakkuuden värittämään arkeen. Ennen lapsen muuttoa piti järjestää monenlaisia käytännön asioita.

Minä järjestelin olosuhteet niin, että oli mahdollista ottaa uusi perheenjäsen: vuorotyöstä siirtyminen päivätyöhön, asunon vaihto isompaan, auton hankinta ym. käytännön asioita. Tuo 1 1/2 vuoden sopeutumisaika oli erittäin tärkeä.

Sukulaissijaisvanhempi kertoo yllä pyytäneensä aikalisän, jotta hän ehtisi sopeutua ajatukseen uudesta perheenjäsenestä sekä järjestää olosuhteet kuntoon ennen lapsen muuttoa. Aineiston analyysi osoittaa, että muutkin kyselyyn vastanneet olivat tehneet asumisjärjestelyjä ja muutoksia töiden suhteen. Sijaisvanhemmuuden takia oli otettu esimerkiksi toimivapaata tai palkatonta vapaata, irtisanouduttu ja aloitettu päätoimisena perhehoitajana. Työntekoa vähennettiin tai siitä jouduttiin luopumaan kokonaan. Esimiehen ymmärrys ja etätyömahdollisuus olivat mahdollistaneet yhden sukulaissijaisvanhemman kohdalla sijoituksen jatkamisen. Lapsen kanssa saatettiin jäädä myös kotiin muutamaksi vuodeksi tai pitää tutustumisjakso, jonka jälkeen arkea pyrittiin jatkamaan entiseen tapaan. Kaikilla ei sijoituksen kiireellisyyden vuoksi ollut mahdollisuutta erityisesti valmistautua. ”Aikaa oli järjestää vain olosuhteet kuntoon”.

Joidenkin tutkittavien kohdalla sijaisvanhemmuus tarkoitti kokonaisvaltaista elämäntavan muutosta, mutta myös itselle tärkeistä asioista luopumista, mistä esimerkkinä seuraava lainaus:

Lapseni olivat jo isoja, sain mennä lenkille, kauppaan ja tapaamaan omia ystäviäni aika helposti, nyt se muuttuisi. Pienen lapsen arki alkaisi uudestaan. Olimme myös mieheni kanssa ensimmäistä kertaa elämässämme tilanteessa, että meillä olisi ollut enemmän yhteistä aikaa. Jouduin tekemään myös töideni suhteen muutoksia, vähentämään niitä jonkin verran.

Sijaisvanhemmuus saattoi vaatia toiselle paikkakunnalle muuttoa, parisuhteen ja oman läheisverkoston jättämistä tai paluuta lapsiperheen näköiseen arkeen ja siten vapaan elämäntavan väistymistä. Useampi tutkittavista mainitsi, että sijoituksen jälkeen yhteinen aika puolison kanssa oli kortilla, eikä sitä ollut helppo järjestää. Myös kotitöitä jaettiin uudella tavalla. Osa isovanhemmista piti sijaisvanhemmuuden varjopuolena sitä, etteivät he voineet olla sellaisia isovanhempia kuin silloin, kun lapsen kasvatusvastuu ei ollut kokonaan heillä itsellään. Muuten toinen kierros vanhempana näyttäisi tuoneen virtaa ainakin joidenkin isovanhempien elämään. Isovanhemmat kertovat sijoituksen tuomista elämänmuutoksista huutomerkkein.

Elämä muuttui kokonaan; 52+59 vuotiaat huomasivat olevansa pikkulapsiperhe!

Emme enää osaa ajatella elämää ilman tuota tyttöä, vaikka elämme täysin erilaista elämää, kuin muut ikäisemme, noin kuusikymppiset isovanhemmat. Aikamme rytmittävät kuljetukset moniin harrastuksiin, terapiaan, lääkäreihin, vanhempainillat, verkostopalaverit, asiakassuunnitelmat jne. Täyttää elämää!

Sukulaissijaisisovanhempana olen elänyt "toista" kierrosta vanhempana. Olen saanut kurkistaa lapsuuden ja nuoruuden maailmaan monella vuosikymmenellä. Kasi- ysäri ja kaksituhatluvulla. Paljon on lapsuuteen liittyvät kuviot muuttuneet. Minut tämä on pitänyt nuorekkaana, ainakin uskoisin ja toivoisin niin.

Muutokset ovat olleet merkittäviä, mutta niihin tunnuttaisiin suhtautuvan myönteisesti, innostuneestikin. Viisikymppisistä tuli pikkulapsen vanhemmat. Toinen yllä olevista lainauksista kuvaa elämää lapsen kanssa. Arki on kirjaimellisesti täyttä ja lapsen menojen rytmittämää. Täydestä elämästä ei kuitenkaan vaikuttaisi puuttuvan mitään: se on hyvässä mielessä runsasta. Aineistossa kerrottiin lapsen tuoneen iloa ja elämää taloon. Alimman lainauksen kirjoittanut isovanhempi uskoo sijaisvanhemmuuden pitäneen hänet nuorekkaana. Toisaalta arjen kerrottiin tuntuva puuduttavalta säännöllisten rutiinien vuoksi. Aluksi saattoi olla myös vaikea keksiä, kuinka päivät saisi kulumaan pienen tulokkaan kanssa. Lapsen kasvaessa ajanvietto-ongelmat hävisivät. Vastaavasti ”yhtälö murrosikä ja iäkkäät me” koettiin haastavana.

Suhteen luominen uuteen perheenjäsenen koetteli perheiden sisäistä tasa-painoa. Vaikka sijaislapsi oli perheelle tuttu ja sukulaissijaisvanhemmat olivat osanneet ennakoita tulevia muutoksia, uuteen tilanteeseen sopeutuminen vaati kaikilta perheenjäsenistä ymmärrystä, joustamista ja kärsivällisyyttä. Kyselyyn vastanneet kertoivat paljon sijoitetun lapsen oirehtimisesta sekä omien lastensa reagoinnista uuteen tilanteeseen.

Yritämme kaikki sopeutua uuteen tilanteeseen ja perhekköönpanoon. Tyttö kokeilee rajoja ja poika varmistaa, että saa yhtäläillä äidin huomiota ja aikaa. Tsemppaan itseäni ajatuksella, että ajan kanssa hyvä tulee. Isoja muutoksia ollut meille kaikille.

Niissä perheissä, joissa lapsia oli enemmän, vanhempien huomiota oli jakamassa yksi lapsi, jolla saattoi lisäksi olla erityistarpeita, enemmän. Uusi tilanne muutti toisinaan myös perheen omien lasten käyttäytymistä. Sijaisvanhemmat ottivat vastaan omien lastensa mustasukkaisuutta ja kapinointia. Reagointi saattoi ilmetä myös taantumisena. Sijoitettujen lasten oirehtiminen näkyi monin eri tavoin perheiden arjessa: rajojen kokeiluna, ikävöintinä, itkuisuutena, pään hakkaamisena, ripustautumisena, levottomuutena, kakalla suttaamisena, raivokohtauksina, ahmimisena ja yöitkuina, jotka jatkuivat vuoden verran. Jotkut tutkittavista olivat ajatelleet, ”että he rakastavat lapsen ehjäksi.” Rakkauden, hoivan ja turvan myötä lapsen ajateltiin unohtavan huonot kokemukset. Sukulaissijaisvanhemmat joutuivat kuitenkin korjaamaan käsityksiään, kun lapsi kaikesta hyvästä huolimatta reagoi voimakkaasti uuteen tilanteeseen. Oirehtiminen saattoi alkaa vastaitten, kun kaiken luultiin menneen hyvin. ”Asiat, jotka olivat aiemmin sujuneet hyvin, tulivat testiin.”

Alkuun olikin helppoa, uutta ja poika oli hiukan vieraskorea. Pikkuhiljaa sopeutumisongelmia lähinnä sääntöihin (läksyt, nukkumaan menoa, kotityöt) alkoi tulla, joten näiden myötä raivostui ja koti-ikävän näyttäminen alkoi. Nämäkin jo taantunut ajan kanssa.

Sukulaissijaisvanhempi kertoo, että lapsen tunteet olivat olleet piilossa vieraskoreuden takana, mutta ajan kuluessa alkoivat tulla esiin. Pojalla oli vaikeuksia sopeutua perheen tapoihin ja sääntöihin, mikä näkyi raivostumisena ja koti-ikävänä. Muutokset koettelivat vanhemmuutta ja vanhempien jaksamista. Useampi sukulaissijaisvanhempi koki sopeutumis- ja totutteluvaiheen sijoituksen alussa raskaana.

Sijoitus laittoi perheen sisäiset suhteet liikkeeseen. Rooleja ja suhteita asemoidaan uudelleen sen mukaan, keitä kotona kulloinkin on. Seuraavasta lainauksesta käy ilmi, ettei aikaisempi perhekulttuuri suinkaan katoa sijoituksen myötä. Tavat ja tottumukset säilyvät piilevinä ja aktivoituvat, kun tilanne muistuttaa sijoitusta edeltänyttä aikaa. Kun sijaisisarutus ei ole paikalla, lapsi palaa ainoan lapsen rooliin, jossa äiti on lähellä ja vain häntä varten.

Yllättävintä sijaisvanhemmuudessa oli oman asemani muuttuminen perheessämme, samoin tyttäreni aseman muutos. Olimme olleet jo vuosia kahden ja sijoituksen jälkeen minä jäin aluksi vähän ulkopuoliseksi, kun tytöt olivat niin tiiviisti yhdessä. Nyt tilanne on tasoittunut ja teemme asioita yhdessä kaikki kolme. Toisaalta kun sijaislapsi on äidillään, oma tyttäni haluaa nukkua vieressäni ja olla muutenkin mahdollisimman lähellä. Tätä hän ei tee jos sijaislapsi on kotona.

Joskus sijaisisarutus lähti sujumaan ongelmitta. Tällöin lapset kasvoivat ”kuin kaksoset”, opettivat toinen toistaan eikä sisarkateutta ollut. Uuden perheenjäsenen kerrottiin myös tuoneen paljon rakkautta ja uudenlaista läheisyyttä perheeseen. Isommat lapset osallistuivat aikuisten apuna kotitöihin. Kun lasten väliset suhteet toimivat, vanhempien on helpompi keskittyä arjen toimiin. Sen lisäksi, että perheen sisäinen systeemin tasapainottaminen vaati ponnisteluja, sukulaissijaisvanhemmat tasapainoilivat sukulaisten ja erityisesti lapsen vanhempien kanssa. Lasten vanhempien tilanne varjosti hyvin usein perheiden arkea.

Pahimpina vaikeuksina koko projektissa on ollut tasapainoilu sijoituslapsen vanhempien kanssa. (esim. sovittujen tapaamisten peruuntuminen tai vanhempien keskinäiset riidat.)

Epäsäännölliset ja peruuntuneet tapaamiset sekä vanhempien keskinäiset riidat ovat olleet sukulaissijaisvanhemman mukaan sijoitusprosessin vaikein asia. Lisäksi biologisten vanhempien huono käytös, valheet, tapaamisiin liittyvät järjestelyt sekä kotilomien säätäminen tulivat esille. Sukulaissijaisvanhempana toiminut isovanhempi kertoi välien paikkailun tyttärensä vieneen useita vuosia. Toinen isovanhempi on kiitollinen, että lapsen vanhempien ja oman pojan kanssa asioista on voitu keskustella avoimesti,

suurillakin sanoilla ja tunteilla: ”Kipeää on tehnyt ja välimatkaa on hetki pidetty, mutta sitten velvollisuudet lapsen tuovat meidät taas puhaltamaan yhteen hiileen.”

Lapsen edun takia jotkut tutkittavista olivat joutuneet rajaamaan lapsen biologiselta vanhemmalta asioita ja tilanteita, mikä tuntui raskaalta. Lasten biologiset vanhemmat saattoivat olla kuvioista pois pitkiäkin aikoja ja ilmestyä jälleen takaisin lastensa elämään. Yksi sukulaissijaisvanhemmista oli yllättynyt, kuinka vähän lapsen isä halusi tavata lapsiaan. Vaikka lapsen vanhemmat eivät olleetkaan konkreettisesti läsnä, heidän elämänsä heijastui sukulaissijaisperheen arkeen.

Lapsen äidin poissaolo oli iso aukko, jota yritettiin täyttää, mutta eihän se vain ole mahdollista. Äiti palasi vasta 1,5 v myöhemmin ja lapsi alkoi jo puhua, että äiti on kuollut, koska häntä ”ei ole”.

- - äitikin tullut taas lapsenlapsemme elämän kuvioihin mukaan. Juuri murrosiässä. Tämän päivän kysymykset ovat aivan erilaisia kuin alkuaikojen.

Äidit ovat olleet poissa pitkän aikaa. Ensimmäisessä tarinalainauksessa lapsi tulkitsi äidin kuolleen, kun häntä ei näkynyt. Äidin korvaaminen oli mahdotonta. Siitä huolimatta sitä yritettiin. Jälkimmäisen sukulaissijaisperheen kohdalla vanhempi palaa kuvioihin siinä vaiheessa, kun lapsi ei ole enää lapsi vaan murrosikäinen nuori. Sukulaissijaisvanhempi on ollut läsnä kaikki vuodet. Tilanne ei ole alkuasetelmissaan. Elämä ja siihen liittyvät kysymykset ovat muuttuneet toisenlaisiksi sijoituksen edetessä.

Seuraavassa lainauksessa tutkittava vertaa sukulaissijaisvanhempia muihin sijaisvanhempiin. Hän arvioi, että sukulaissijoituksiin sisältyy lähtökohtaisesti enemmän haasteita kuin tavanomaisiin sijoituksiin. Oma rooli läheisverkostossa muuttuu, minkä lisäksi sukulaissuhteet uusiutuvat. Uudenlaisilla rajoilla sukulaissijaisvanhempi voisi tarkoittaa yhteisiä pelisääntöjä, joita joudutaan luomaan, kun läheisen lapsen kasvatusvastuu siirtyy sukulaiselta toiselle.

- - , olemme varsin erilaisessa tilanteessa kuin tavanomaiset sijaisvanhemmat. Tilanne on jo lähtökohdiltaan paljon haasteellisempi sekä monisyisempi koska on kyse läheisen lapsen kasvattamisesta. Otat samalla suhteessa omaan läheisverkostoon uuden roolin ja joudut tekemään uudenlaiset rajat muuhunkin sukuun kuin pelkästään biovanhempiin.

Aineiston valossa kokonaisuudessa on otettava huomioon myös muut sukulaiset, heidän toiveensa, odotuksensa ja vaateensa. ”Pitää olla tasapuolinen ja tässä(-kin) kohtaa ohittaa oman biol.lapsen vastaavat”, summasi puolestaan eräs tutkittavista. Yksi isovanhemmista mainitsi tekstissään, että lapsen sijoitus hänen luokseen on vaikuttanut myönteisesti isovanhemman omien vanhempien mielenterveyteen. Suvun ulkopuolisten ihmisten sijoitusta koskeva negatiivinen kommentointi ja juoruilu olivat tulleet yllä-

tyksinä ja loukanneet tutkittavia. Sijoitus vaikutti perheen ja suvun sisäisten suhteiden lisäksi myös ystävyysuhteisiin.

9.3 ”Pienet arjen riemuhetket ovat sitä iloa ja onnistumista” – tunteet

Paikantamalla vastaajien käyttämiä tunnesanoja analyysissä pyrittiin pääsemään käsiksi sukulaissijaisvanhempien tunnetyöskentelyyn ja sijoituksen aiheuttamiin huomaamattomampiin, ei niin ilmeisiin vaikutuksiin. Vaikka sijoitus näytti vaikuttavan esimerkiksi tutkimukseen osallistuneiden identiteettiin, harva kuitenkaan kirjoitti psykologisista muutoksista. Tunteita kuvaavat sanavalinnat poikkeavat toisistaan esimerkiksi riippuen siitä, kuvaileeko tutkittava sijoitusprosessin alku- vai loppupäätä. Tästä voidaan päätellä, että tutkittavien tunnetyöskentelystä on löydettävissä kaari, jossa käydään läpi erilaisia vaiheita. Aineiston perusteella sijoituksen alkuvaihe vaikuttaisi olevan ristiriitaista ja sekavaa aikaa myös tunteiden tasolla. Onnellisuuden, kiitollisuuden, ilon ja huojennuksen rinnalla kulkivat suru ja huolet.

Kun viimein saimme oikeushallinnolla myöntävän päätöksen tuntui kuin kaikki paino päältä olisi otettu pois.

Suurin huoli oli saammeko lapsen, mamma syntynyt -59, pappa -57. Epäily oli jaksammeko, kun huoli vanhemmista ja lapsi 1,5 vuotias. Kun lapsi muutti meille olimme todella onnellisia.

Kun sukulaislapsen tilanne selkiintyi, huolen ja epävarmuuden tunteet väistyivät. Sukulaissijaisvanhemmista tuntuu kevyemmältä, kuin paino olisi otettu päältä pois. Jälkimmäisessä aineisto-otteessa isovanhempi on huolestunut ja epäilee, kuinka lähes 60-vuotiaat jaksavat yksivuotiaan kanssa. Jaksamista verotti edelleen myös lapsen vanhemmista johtuva huoli, joka säilyi sijoituksesta huolimatta.

Seuraava lainaus ilmentää hyvin sitä erityispiirrettä, joka tulee sijaisvanhemmuuteen sukulaisuuden myötä. Sukulaissijaisvanhempi kertoo olleensa helpottunut, kun päätös lapsen muuttamisesta hänen luokseen vihdoin varmistui ja lapsen elämäntilanne selkiintyi. Samanaikaisesti hän oli kuitenkin pohjattoman surullinen nuoren perheen hajoamisesta ja siihen johdaneista tapahtumista.

Kun huostaanottoon johtaneet syyt oli vihdoin saatu todennettua tehtiin päätös lapsenlapseni muuttamisesta / sijoittamisesta luokseni olin hyvin helpottunut tilanteen selkiintymisestä, vaikka samalla pohjattoman surullinen nuoren perheen hajoamisesta ja tragediasta mikä oli käsillä.

Suru oli läsnä silloinkin, kun sijoitetun lapsen vanhemmat eivät pitäneet yhteyttä lapseensa. Lapsen kehityksestä iloittiin mutta samanaikaisesti surtiin, mistä kaikesta lapsen vanhemmat jäivät paitsi. ”Se mikä on sukulaissijoituksessa vaikeaa, on oman lapsen (siis pojan äidin) tuskan näkeminen ja kuinka raskasta se on vuodesta toiseen nähdä oman äitiyden puuttumi-

nen”, kirjoitti yksi tutkittavista. Toinen tutkittavista kertoo tunteneensa hämmennystä siitä, ettei lapsen vanhempi ollut suostunut ottamaan apua vastaan ja tarttunut hänelle tarjottuihin mahdollisuuksiin. Alkuvaiheessa pelkoa ja epävarmuutta saattoivat aiheuttaa ajatukset lapsen pois ottamisesta ja sijoituksen jatkosta. Tunteista ei myöskään uskallettu puhua sosiaaliryhmäjäsenille suoraan, koska pelättiin lapsen sijoittamista muualle.

Aineistossa pohdittiin myös sijoituksen vaikutuksia aikuisten välisiin suhteisiin. Useampi tutkimukseen osallistunut sukulaissijaisvanhempi kertoi ”kipeästä suhteesta” sijoitetun lapsen vanhempaan tai vanhempiin ja siten omaan sukulaiseen. Alla olevista lainauksista ensimmäisessä sukulaissijaisvanhempi kirjoittaa vahvoista tunteista. Negatiiviset tunteet ovat toisinaan niin voimakkaita, että ne uhkaavat peitota alleen rakkauden ja välittämisen. Vaikka tunteet ovat pinnalla, niiden ei voi antaa viedä. Keskittyminen on oltava lapsen hyvinvoinnissa. Suhteiden vaaliminen on tärkeää lapsen kannalta, mutta myös sukulaissijaisvanhempien itsensä näkökulmasta. Tutkittavat pyrkivät pääsääntöisesti pitämään välit kunnossa lapsen vanhempiin, poikiinsa tai tyttäriinsä, sisäriin ja serkkuihin.

On syyllisyyttä, pettymystä, katkeruutta ja vihaakin. Pelkoa siitä, tulemmeko koskaan enää toimeen keskenämme. Katoaako rakkaus ja välittäminen meidän aikuisten kesken? Nämä tunteet ovat esillä ajoittain paljonkin. Siitä huolimatta lapsen hyvinvointiin pitää keskittyä. Hyvin raskasta.

On matkalle sopinut myös tunteita riittämättömyydestä ja pettymys, kun en saakaan elää aikuisen naisen vapaata elämää... Matkustaminen saa odottaa, ehkä joskus... Vaikka välillä toivoisi vapaata on kiitollisuus kuitenkin päällimmäisenä. Se, että on saanut antaa kodin "omalleen" ja huoli kaikkien jaksamisesta ja selviämisestä alkaa pikkuhiljaa helpottaa.

Vaikka rakkaus lapseen oli todella voimakas, niin koin myös uupumusta ja tunnetta, että olin jollain tavalla menettänyt myös oman ”helpon” elämäni.

Analyysi paljastaa, että elämän tasaantuessa se myös todellistui. Tutkittavien tunnelmat ovat kahtalaiset. Päätös ryhtyä sukulaissijaisvanhemmaksi tuntuu oikealta, mutta mielessä kaihtavat menetykset ja muistot, joissa eletään omannäköistä elämää. Aikuinen nainen tuntuisi sovittelevan ajatuksineen ja toiveineen itseään äidin rooliin ja arkeen. Äidin koetaan olevan enemmän lasta kuin itseään varten, mikä tuntuu rakkaudesta ja lapsen tuomasta hyvästä huolimatta raskaalta. Jo kertaalleen saavutettu vapaus ja arjen helppous ovat vaihtuneet vastuuseen. Ambivalenssi on tyypillistä sukulaissijaisvanhemmuudessa ja sukulaissijoituksissa (Koisti-Auer 2008, 90). Tämä tulee ilmi myös seuraavissa lainauksissa, joihin on yhdistetty pätkät sukulaissijaisvanhempien jakamien tarinoiden alku- ja loppuosista.

Alussa: Päätökseni ryhtyä sijaisvanhemmaksi oli todellinen ”jaakobin paini”, - - - . ”Uhraanko” jopa liikaa ja tulenko ennenkaikkea jaksamaan? Jos haluaisinkin olla ”vain” mummi, mitä rakastan ja mistä nautin sekä iloitsen yli kaiken?

Lopussa: Alkumetrieni järkytys helpotti hiljalleen ja elämä lapsen kanssa on alkanut tuntua normaalilta elämäntavalta, vaikka edelleen kaipaen paljon lähiverkostoani.

Alussa: Olen jo iäkäs, monen vaivan repimä, mutta tilanne oli niin selvä, että tottakai, rakas lapsenlapseni, toiseksi vanhin lapsenlapsistani, - - , [voisi tulla luokseni].

Lopussa: Joskus tunnen itseni sidotuksi ”äidin” rooliin, mutta itselläni on vain puutarhan hoito harrastuksena, olen koti-ihminen. Toisaalta tämä sopii minulle näin.

Isovanhemmat ovat ryhtyneet lapsenlapsensa sijaisvanhemmiksi. Toinen heistä kuvaa päätösprosessia todelliseksi Jaakobin painiksi, mikä ei ainkaan Vanhan testamentin mukaan ollut helppo. Tässä tarinassa painijoina olivat nautintoa ja iloa tuottava mummius sekä vastuun ottaminen yksin erityishoidettavasta lapsesta. Isovanhempi oli todennut sukulaissijaisvanhemmuuden vaativan monia uhrauksia. Järkytys on ajan kuluessa lientynyt, ja elämäntapa lapsen kanssa on alkanut tuntua normaalilta. Sukulaissijaisvanhempi kaipaa kuitenkin paljon lähiverkostoaan, joka jäi toiselle paikkakunnalle muuton myötä. Hän kertoo tarinassaan muutosprosessin sisältäneen satoja puheluja ja itkuja, taakan vuodattamista ystävättärelle.

Toisessa tarinassa päätös vaikuttaisi olleen itsestään selvä. Edes iäkkyyys ja monet vaivat eivät vaikuttaneet isovanhemman päätökseen. Kuitenkin tarinan viimeisillä riveillä sukulaissijaisvanhempi arvelee täysi-ikäisen lapsenlapsensa asuvan vielä pitkään kotona. Vaikka tutkittava, viisi omaa lasta kasvattanut, mieltää itsensä koti-ihmiseksi, tuntuu sijaisvanhemmuus sitovan hänet äidin rooliin. Yhtäältä sukulaissijaisvanhempi hyväksyy osansa, toisaalta muunlaisenkin elämän voisi lainauksen perusteella kuvitella sopivan hänelle.

Taakan kantaminen ja sidottu äidin rooliin kuvaavat sukulaissijaisvanhemmuuden raskaampaa puolta ja vastuun kantamista. Sukulaissijaisvanhemmuus näyttäisi muuttaneen itsenäisten naisten ja isoäitien identiteettiä – tai ainakin osa sijoitusta edeltäneestä minästä on täytynyt laittaa joksikin aikaa syrjään. Se, alkaako sukulaissijaisvanhemmuus ajan kuluessa tuntua uhrautumiselta, riippuu luultavasti siitä, kuinka paljon aikaisempaa elämää mahtuu lapsesta huolehtimisen rinnalle.

Omien tunteiden lisäksi lapsen tunteita, pettymystä ja ikävää, saattoi olla vaikea ottaa vastaan. Vaikka yrittäisi kaikkensa, lapsen biologisten vanhempien poissaoloa on vaikea paikata. Sukulaissijaisvanhempi tuntee riittämättömyyttä etenkin silloin, kun lapsi raivoaa ja uhkaa muuttaa pois tai kun äiti rikkoo lupauksensa ja tuottaa siten lapselleen pettymyksen. Seu-

raava lainaus osoittaa, että monet arjen hetket koetaan voimakkaasti tunnetasolla. Ulkopuolisten valinnat vaikuttavat perheen elämään. Kun toiveet kotiinpaluusta eivät toteudu, lapsen on oletettavasti rakennettava oman tulevaisuutensa näky uudelleen kerta toisensa jälkeen. Väliaikaisuus ja pysyvyys käyvät kauppaa. Myös sukulaissijaisvanhempien oli luotava suhde väliaikaisuuteen.

Ehkä pahinta on ollut lapsen raivokohtaukset jolloin haukkuu meidät ja haluaa muuttaa pois, tuntuu kamalalta vaikka yrittää kaikkensa, ja vaikka tiedän että sanoo näin vaan suutuksissa ja pyytää aina anteeksikin. Välillä tulee vain riittämättömyyden tunne. Samoin kun tilanteissa jossa on kerrottava ettei kotiin paluusta ole tietoa, vaikka äiti luvannut mennä hoitoon ja parantua.

Kovasti olen joutunut tekemään töitä tunteiden kanssa ja opettelemaan ymmärtämään lapsen äidin tunnemaailmaa ja muistuttamaan itselleni, että vaikka rakastan lasta, hän ei ole meidän oma lapsemme. Tilanne saattaa muuttua koska vaan ja meidän on aina sopeuduttava siihen.

Sukulaissijaisvanhempi kertoo yllä joutuneensa tekemään kovasti töitä omien tunteidensa kanssa. Myös lapsen äidin tunnemaailman ymmärtäminen on ollut vaativaa. Vaikka lapseen pitäisi luoda kiintymyssuhdetta, väliaikaisuus rakentaakin erillisyyttä. Sukulaissijaisvanhempi joutuu muistuttamaan itseään, että rakkaudesta huolimatta lapsi ei ole oma. Jos tilanteet muuttuvat, lapsi saattaa muuttaa pois. Vaikka tutkittava ei kirjoitakaan suoraan epävarmuuden sietämisestä ja hyväksymisestä, myös ne näyttäisivät sisältyvän sukulaissijaisvanhemmuuteen.

Sukulaissijaisvanhempien tarinoiden edetessä kohti loppua synkimmät tunteet karsiutuvat. Ilo ja onni pirskahtelevat. Lapsi oli pääroolissa. Päätoistarinat olivat kuin vastakohtia niille tilanteille, joista pääsääntöisesti lähdettiin liikkeelle. Onnellisten loppujen ainekset olivat lapsen kehitys ja kiintymyssuhteen syntyminen perheenjäsenten välille sekä normaali arki. Tavallinen ja tasainen arki vaikutti olevan sukulaissijaisvanhemmille tavoitetila, osa sijaisvanhemmuuden perustehtävää. Tutkittavista tuntui hyvältä, kun ”asiat rullasivat suht arkisesti” ja lapsi oli ”ihan kuin normaali lapsi muiden joukossa, iloinen ja touhukas.” Lapsen kehittymisen ja puuhien seuraaminen tuotti iloa ja nautintoa, ei yksin sijaisvanhemmille vaan koko perheelle ja muillekin sukulaisille. Normaalius: kutsut synttäreille, ystävät, kinastelu täti-isosiskojen kanssa, kehityksen virstanpylväät ja lapsen osoittama kiintymys ovat analyysin perusteella sukulaissijaisvanhemmuuden huippuhetkiä, palkintoja ponnisteluista. Ne viestivät, että lapsen arki on saatu tasapainoon ja lapsi voi ”enemmän keskittyä elämän hyviin puoliin”, kuten yksi kyselyyn vastanneista kirjoitti.

Parasta: Se normaali arki, ja meidän perhe. Se ilo, mitä lapsenlapsi tuo meidän perheeseen, ja myös sukulaisille. Se, kun näkee lapseni ja lapsenlapseni kasvavan rinnakkain, ja kuinka he ovat toisilleen tärkeitä, ja kuinka omakseen lapsen-

lapseni on meidän perheen ottanut. Kun iloisena juoksee meidän perheen isää vastaan meidän nuorimman kanssa, kun tämä tulee töistä. Kuinka isomummolle pitää aina puhelimitse ilmoittaa mitä on yhdessä nuorimpamme kanssa puuhailut. Se, kuinka lapsenlapseni on kehittynyt normaalisti, ja oppii uusia asioita, vaikka alussa oli niin taantunut. Kuinka hän nauttii leikeistä, laulamisesta, askartelemisesta, auttaa kotiaskareissa, esim. pyykkejen laitossa. Kuinka hän on iloinen ja mukava lapsi. Minusta on etuoikeus saada nähdä lapsenlapseni kasvavan, olla osa meidän perhettä, ja rakastaa häntä kuin omaa lasta.

Sukulaissijaisvanhempi palaa alla olevassa tarinalainauksessa hetkeen, jossa lapsukainen on ottanut ensiaskeleensa kesken arkisten puuhien. Tyytyväisenä, pitkän matkaa ilman tukea ja vastoinkäymisistä välittämättä lapsi suuntaa elämässä eteenpäin. Sanat ovat kuin symboleja selviytymiselle ja vahvalle elämänasenteelle. Aineisto-otteessa on valoisuutta, toiveikkautta ja lannistumattomuutta, viattomuuttakin. Suunta on kohti tulevaisuutta. Isovanhempi toivoo näkevänsä samaa elämänasennetta myös aikuisten maailmassa. Samassa yhteydessä isovanhempi kertoo myös metsäretkestä lapsen kanssa. Mielikuvitukselle ja leikille on arjessa tilaa. Sukulaissijaisvanhemmasta tuntuu hyvältä, kun lapsi sanoittaa kiintymyksensä. Meidän koti – lapsenlapsen ja isovanhempien yhteinen koti. Ehkei ihan tavallinen, mutta silti meidän yhteinen!

Muistan edelleen kun olin ripustamassa pyykkiä selkään päin ja äkkiä kuulen kuin kikatusta ja tömistystä ja siinä se lapsukainen elämäänsä tyytyväisenä kävelee ihka ensimmäistä kertaa pitkän matkan ja ilman mitään tukia. Välillä putosi pepulleen, ponnisti ylös takaisin ja taas menoksi. Silloin mietin, että noinkin ne asiat pitäisi olla meidän aikuisenkin maailmassa, ylös vain vaikka välillä tömähttäisi alas. Ja kuinka hyvältä tuntui nyt kesällä kun olimme metsässä seikkailemassa ja leikkimässä prinsessoja, alkoi satamaan ja lapsi sanoi "Mennään meidän kotiin, siellä asun minä, sinä ja pappa!".

9.4 Sukulaissijaisvanhempien tukiverkot

Yllätys oli valtava määrä erilaisia palavereja lapseen liittyen – lähes 100 palaveria vuoden sisällä eri tahojen kanssa. Niistä onneksi päästiin ja saatoinkin alkaa keskittyä arjen pyörittämiseen lapsen kanssa.

Kehitysvammaisen lapsen sijaisvanhempi kuvaa yllä, kuinka aikaa vierähti alussa enemmän palavereissa kuin lapsen kanssa. Sijoitus käynnisti yhteistyön eri alojen ammattilaisten kanssa. Ennen kuin arki saatiin kunnolla pyörimään, sen rakenteet piti laittaa kuntoon, mikä näyttäisi vaativan aikaa, ponnekkautta, voimavaroja ja kokonaisuuksien hahmottamista. Samanaikaisesti pitäisi voida pysähtyä lapsen tunteiden ja tarpeiden äärelle sekä jäsenellä omia ajatuksia.

Sukulaissijaisvanhemmat eivät juuri kirjoittaneet lapsen osallisuudesta, joskaan sitä ei myöskään kysytty. Muutamia mainintoja lapsen viihtymisestä koulussa ja päiväkodissa oli. Aineiston perusteella lapsen matka etenkin terveydenhuollon puolella eteni jatkumona, jonka vaiheita olivat kartoittaminen, havainnointi, hoito ja seuranta. Aineistossa monen lapsen kerrottiin olevan erityislapsi, mikä näkyi diagnoosien lisäksi lasten käyttäytymisessä sekä niissä palveluissa, joita perheet käyttivät. Lasten käyttämistä palveluista mainittiin lastenneurologian tutkimukset, erilaiset terapiapalvelut kuten psyko- ja puheterapia, ulkopuolinen keskusteluapu, kuntoutus ja liikunnallinen hoito. Osa lapsista kävi koulua erityisluokassa tai pienryhmässä.

- - koulun aloitus räätälöitiin sopivaksi. Lapsi tarvitsi puheterapiaa ja sen saamisessa oli ongelmia, koska vapaita puheterapeutteja ei ollut olemassa. Sairaalan neurologin avustuksella lapsi sai lähetteen yksityiselle puheterapeutille ja sieltä tarvitsemansa avun. Olen osannut vaatia lapselleni tarvittavia palveluita ja onneksi tavannut lääkäreitä ja viranomaisia, jotka ovat minua auttaneet. Alkoholiantistuksesta raskausaikana on seurauksena oppimis- ja keskittymisvaikeuksia ja lapsi käy koulua pienryhmässä ja opiskelee yksilöllisen suunnitelman mukaan. Pientä säätöä opiskelussa on välillä ollut, mutta onneksi asiat ovat aina lopulta järjestyneet hyvin.

Taustansa vuoksi sijoitetut lapset tarvitsevat usein monia eri palveluita samanaikaisesti, mikä vaatii sijaisvanhemmalta neuvokkuutta ja yhteistyötä eri alojen ammattilaisten kanssa. Odotusajat saattavat julkisella puolella venyä pitkiksi. Edellä olevassa lainauksessa sukulaissijaisvanhempi on tiennyt palveluista ja eri mahdollisuuksista, mikä on selvästi hyödyttänyt lasta. Sairaalan neurologin avulla löytyi vaihtoehtoinen reitti puheterapiaan, ja koulussa lapsen yksilöllinen tuen tarve on otettu huomioon. Palveluiden saamiseen ovat vaikuttaneet sukulaissijaisvanhemman oma aktiivisuus ja tietämys sekä kohdalle osuneet lääkärit ja viranomaiset, joiden ammattitaito on vienyt asiakasta tukea kohti. Aineistolainaus kertoo onnistuneesta yhteistyöstä, jossa yhteisenä päämääränä on ollut lapsen auttaminen.

Sukulaissijaisvanhemmat tarvitsivat emotionaalista tukea muun muassa tunteiden käsittelyyn ja arjessa jaksamiseen. Arjen taakkaa olivat helpottamassa myös esimerkiksi tukiperhe ja kehitysvammaisten lasten hoitokoti. Sukulaissijaisvanhemmat saivat purkaa tuntojaan mielenterveystoimistossa, terapeutin ohjauksikäynneillä, työnohjauksessa, perheohjaajan kanssa rupatteleamalla ja sosiaalityöntekijän kanssa keskustelemalla, vertaistukiryhmissä ja perheneuvolassa. Tutkittavat kertoivat, että käytännön apu sekä kuuntelu- ja keskusteluapu olivat merkittäviä tuen muotoja.

Myös ihanan sosiaalityöntekijän antama keskustelutuki on erittäin tärkeää!

Tytölle on erittäin tärkeitä nuo perheneuvolakäynnit, jatkamme niitä niin kauan kuin se on vaan mahdollista. Minäkin käyn samalla perheneuvolan työntekijän kanssa keskustelemassa, toimii työnohjausena.

Olemme pitäneet tiivistä yhteistyötä sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kanssa koko ajan. Em. tekivät meille kotikäyntejä, jotka kestivät 2-3 tuntia kerrallaan ja näistä on ollut iso apu lapselle sekä samaan aikaan me olemme saaneet puhua sosiaalityöntekijän kanssa.

Lainauksista ilmenee, että perheiden vanhemmat saavat emotionaalista tukea ja ohjausta sijaisvanhemmuuteen eri tahoilta. Joissakin perheissä sijaisvanhemman tuki on yhdistetty lapsen saamaan tukeen, mikä vaikuttaisi sopivan hyvin perheille. Käytännön järjestelyjen kannalta saattaa olla helppompaa, jos aikuinen ja lapsi saavat tukea samanaikaisesti tai apua saa kotiin. Myös lapsen käyttäytymisen, vanhempien toimintatapojen ja vuorovaikutuksen havainnointi helpottuu, kun ammattilaiset jalkautuvat perheen omaan kotiin ja pääsevät osallistumaan arkisiin tilanteisiin. Tuki saadaan räätälöityä näin paremmin perheen todellisia tarpeita vastaavaksi. Tutkimusaineiston perusteella lastensuojelun työskentelyssä lapset ovat usein sivuroolissa. Heidän kuulumisensa kulkevat sosiaalityöntekijöille aikuisten välityksellä. Tästäkin syystä on hyvä, että työntekijät näkevät lapset arkiympyröissään sellaisina, kuin he luonnostaan ovat.

Osaa aineiston perheistä on tuettu kokonaisvaltaisesti. Seuraavassa tarinalainauksessa perheen tukena on ollut sosiaalityöntekijäpari, eikä työntekijävaihtoksia ole ollut. Tuen tarve on muuttunut sijoituksen kuluessa, ja siihen on reagoitu. Alussa intensiivisemmälle tuelle olisi ollut tarvetta, kun sijoitus toi yllättäen perheeseen uuden perheenjäsenen. Tukiperhe tarjoaa hengähdystauon perheen vanhemmille. Myös sukulaiset ja ystävät kuuluvat perheen tukiverkkoon, mikä oli tavallista myös muilla kyselyyn vastanneilla.

Apua olemme saaneet sosiaalityöntekijäparilta, jotka ovat olleet samat koko ajan. Olen saanut työnohjausta aiemmin. Nyt meillä on tukiperhe, jonne poika menee mielellään yhtenä viikonloppuna kerran kuussa. Alussa osallistuin perhehoitajien vertaistukiryhmään. Myös muutama lähisukulainen on ollut tukenamme. Sosiaalityöntekijöitä tapaamme kahdesti vuodessa. Se on riittävästi nyt, alussa olisi voinut olla enemmän. Kaikki on sujunut hyvin päivähoitossa ja koulussa. Emme ole tarvinneet maksaa päivähoito- emmekä iltapäiväkerhomaksuja. Nyt saimme myös koulukuljetuksen.

Sähköisellä kyselyllä selvitettiin myös sukulaissijaisvanhempien saamaa tukea (liitteet 2 ja 4). Eri tukimuotoja olisi ollut tarpeen selvittää ja tarkentaa tukimuotoja koskevien kysymysten yhteydessä. Mitä koulutuksella ja valmennuksella tarkoitetaan, että perhetyöllä?

Kaikille 28 perheelle maksettiin hoitopalkkiota ja yhtä perhettä lukuun ottamatta kulukorvausta (liite 4). Käynnistämiskorvauksen oli saanut 19 perhettä, elatustukea 2 perhettä ja lapsilisän 25 perhettä. Yksi perhe oli ollut toimeentulotuen piirissä ennen kuin heille maksettiin taloudellista tukea. Taloudellista tukea oli myönnetty myös polkupyörän hankintaan sekä lomamatkojen rahoittamiseen.

Muista tukimuodoista yleisimpiä olivat työnohjaus ja vertaistuki, joita oli myönnetty 12 perheelle (liite 4). Kolmannes vastaajista oli osallistunut koulutukseen. Muita tukimuotoja käytettiin hyvin vähän. Lähes kaikilla vastaajilla olisi ollut oikeus vapaaseen, ellei toimeksiantosopimuksessa ole sovittu toisin. Onkin yllättävää, kuinka vähän sukulaissijaisvanhemmat käyttivät tätä mahdollisuutta. Ainoastaan kolme kertoi hyödyntäneensä vapaita. Lisäksi esimerkiksi perhetyötä oli saanut ainoastaan kolme perhettä, vaikka tarinoiden perusteella perhetyöntekijät olisivat voineet olla perheiden tukena monessakin tilanteessa.

Valmennuksen osalta tulos oli ristiriitainen (liite 4). Ensimmäisen kysymyksen kohdalla, jossa kysyttiin valmennuksesta, vain puolet vastaajista kertoi saaneensa valmennusta. Myöhemmin ilmeni, että yhdeksän tutkittavista, jotka eivät ensimmäisen kysymyksen perusteella olleet saaneet valmennusta, olivatkin valmennettuja. Heistä seitsemän kertoi valmennuksen tapahtuneen henkilökohtaisissa keskusteluissa sosiaalityöntekijän kanssa. Eivätkö nämä vastaajat olleet mieltäneet keskusteluja sosiaalityöntekijän kanssa valmennukseksi? Oliko valmennus-kohta jäänyt heiltä aluksi huomaamatta, vai johtuiko ristiriitainen tulos kysymyksenasettelusta? Koko aineiston perustella myös koulutus ja valmennus sekoitettiin toisiinsa.

Lopulta sukulaissijaisvanhemmista vain viisi oli sellaisia, jotka eivät olleet valmennettuja. Toisaalta esimerkiksi yksi vastaajista kertoi valmennuksen tapahtuneen sosiaalityöntekijän kanssa keskustellen, minkä lisäksi hän oli osallistunut ryhmämuotoiseen PRIDE-valmennukseen ja perhekohtaiseen sukulaissijaisvanhempien valmennukseen. Valmennus oli toteutettu yleisimmin henkilökohtaisissa keskusteluissa sosiaalityöntekijän kanssa. Koulutusta, työnohjausta ja valmennusta oli myös pyydetty, mutta niitä ei ollut myönnetty. Eräs sukulaissijaisvanhempi arvelee, ettei valmennusta annettu sijoituksen alussa, koska hän työskentelee kasvatusalalla. Myös työntekijöiden aikapulan ja osaamisen tason mainittiin olevan syynä valmennuksen riittämättömyyteen.

Valmennuksen tarve ja tärkeys tulivat esiin analyysissä. Yllättäviksi koe-tuista asioista olisi ollut mahdollista antaa tietoa ja keskustella juuri valmennuksessa. Sukulaissijaisvanhemmat toivoivat, että valmennusvaiheessa olisi puhuttu enemmän vauvojen traumakokemusten vaikutuksista, laki-asioista ja sukulaissijaisvanhempien oikeuksista. Viranomaisten toivottiin kiinnittävän huomiota sukulaissijaisvanhemmuuden erityispiirteisiin, sillä juuri niiden oli havaittu tuottaneen hankaluuksia asioimisessa. Myös käytännön asiat olivat aiheuttaneet yllätyksiä. Esimerkiksi rikosrekisteriotteiden ja terveystodistusten toimittaminen oli tullut yllätyksenä, samoin vaikkapa lapsen passin hankkimisen monimutkaisuus. Yksi sukulaissijaisvanhemmista oli joutunut myös hakemaan lapset pois päihtyneen van-

hemman luota. Analyysissä selvisi, että tutkittavat kaipasivat etenkin sijoituksen alussa enemmän tietoa sijaisvanhemmuudesta sekä pidempiä keskusteluja lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Lisäksi odotettiin enemmän mielenkiintoa sitä kohtaan, miten perheen arki sujuu.

PRIDE-valmennuksen kerrottiin tuoneen varmuutta, ”että kyllä me selvitään.” Toinen tutkittava mainitsee olevansa PRIDE-valmennuksen myötä tietoinen kaikista tukimuodoista. PRIDE-valmennus oli lisännyt myös ymmärrystä rinnakkaisvanhemmuudesta. Analyysi osoittaa, että laadukkaalla valmennuksella voitaisiin välttää yllätyksiä ja valmentaa sijoituksen ensihetkiin. Valmennuksessa olisi ollut mahdollisuus valmentaa sukulaissijaisvanhempia niin käytännön asioihin kuin erilaisiin suhteisiin liittyen.

Kuitenkin siellä [muualla suvussa] voi olla ja onkin sukua mikä on lapselle tärkeää verkostoa. Oma asema ja muun suvun suhde omaan uuteen rooliin määrittyy täysin noista ensihetkistä miten asiat tuodaan julki ja miten ne ovat menneet. On epäilemättä lapsellekin, jos sukuyhteydet katkeaa vain huonon informaatiokulun takia. Meillä kävi onneksi hyvin, että saatiin puhuttua tärkeimpien sukulaisten kanssa. Voi itsekkin olla siten hyvillä mielin, että on yhteisymmärrys sukulaisten kanssa siitä mitä on tapahtunut eikä syyllistetä mistään.

Sukulaissijaisvanhempi pohtii yllä, minkä vuoksi tuki sijoituksen ensihetkistä alkaen on tärkeää. Hän on maininnut aikaisemmin tarinassaan kaivanneensa sosiaalityöntekijöiltä enemmän tietoa omasta roolistaan sekä tukea siihen, mikä olisi hyvä tapa kertoa sijoituksesta lapsen muille sukulaisille. Yhteisymmärrys sukulaisten välillä edistää tutkittavan mukaan sijoituksen onnistumista ja mikä tärkeintä, lapsen sukuyhteydet säilyvät. Hyvä tiedonkulku näyttäisi hälventävän myös jännitteitä sukulaisten välillä.

Emotionaalisen tuen tarve oli ilmeinen, mutta aineiston perusteella sitä ei ollut kaikkien perheiden kohdalla riittävästi tarjolla. Sukulaissijaisvanhemmat olivat jääneet kaipaamaan muun muassa luottamuksellisia keskusteluja. Vaikka palavereja saattaa olla paljon, kuten sukulaissijaisvanhempi mainitsee alla, ei niissä pääse välttämättä luomaan syvällistä suhdetta työntekijöihin. Hän toivoisikin pääsevänsä vertaistukiryhmään, koska arvelee saavansa sieltä lisää ymmärrystä ja neuvoja. Toinen sukulaissijaisvanhempi odottaa pääsevänsä juttelemaan mentorin kanssa perheen tilanteesta ja arjen kipupisteistä.

Palavereissa on istuttu paljon, mutta ehkä olisin kaivannut henkilökohtaisempaa tutustumista ja sitä että voisin luoda luottavaisen suhteen johonkin tiettyyn työntekijään. - - . Nyt odotamme innolla koulutusta, toivon myös vertaistukiryhmää, jossa voi kuulla toisten kokemuksia ja saada lisää ymmärrystä ja neuvoja.

Olen myös saamassa oman mentorin kenen kanssa toivon voivani jutella vielä enemmän oman perheen tilanteesta ja saada konkreettisempaa jutteluapua arjen kipupisteisiin.

Myös lapsen biologisten vanhempien toivottiin saavan tukea. Seuraavan lainauksen kirjoittanut sukulaissijaisvanhempi on kertonut tekstissään, että suurin yllätys sijaisvanhemmuudessa on ollut lapsen biologisen äidin erittäin huono käyttäytyminen. Äidin käyttäytyminen on vaikeuttanut arjen pyörittämistä, jonka sukulaissijaisvanhempi on kokenut muutenkin haasteelliseksi. Hän toivoo, että lapsen äiti saisi psykiatrista apua. Tämä voisi taata perheelle työskentelyrauhan. Lisäksi aineistossa tuotiin esiin, että lapsen vanhemmat pitäisi saada työstämään ongelmiaan. Nyt vanhempien ei ole pakko ottaa mitään apua vastaan.

Toivoisimme työskentelyrauhaa ja oikeata psykiatrista apua myös biologiselle äidille, koska ilman ammatti-ihmisen apua, ei hän tule todellisuutta tajuamaan.

9.5 ”Kaikki hoitunut mallikkaasti” – sujuva asioiminen

Kaikki on sujunut viranomaisten taholta tosi hyvin. missään vaiheessa ei ole ollut ongelmia.

Huomionarvoista on, että aineiston sukulaissijaisvanhemmat kokivat asioimisen sujuneen ilman ongelmia terveydenhuollossa, varhaiskasvatuksen puolella päivähoidossa ja esikoulussa sekä koulussa. Myös kokemukset perheneuvolan palveluista olivat erittäin myönteisiä. Aineistosta ei noussut soraääniä. Muun muassa ”opet ja muu koulun henkilöstö”, ”erityisopettaja”, ”neuvolan täti ja lääkäri”, ”kokenut ja pätevä psykiatrinen hoitaja” sekä ”verraton päiväkotihenkilöstö” olivat olleet tärkeässä roolissa perheiden arjessa. Sujunut hyvin, hoidettiin hyvin ja hoituneet mallikkaasti ovat esimerkkejä termeistä, joilla tyytyväisyyttä ilmaistiin. Asioiminen lastensuojelussa jakoi mielipiteitä. Suurin osa kyselyyn vastanneista piti kuitenkin lastensuojelun työskentelyä sekä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa hyvänä.

- - koulun vaihdos piti suorittaa todella nopeasti. Tässä vaiheessa koululaitoksen viranomaisten työ sujuikin varsin ripeästi ja muutenkin koulun kanssa yhteistyö on sujunut todella hyvin. - - . Perheneuvolan palveluihin olemme tyytyväisiä. Se onkin ainoa taho, mistä olemme käytännössä mitään apua saaneet. Kuten jo mainitsin, yhteistyö perheneuvolan kanssa toimii hyvin. Sosiaalityön lastensuojelun kanssa ei oikeastaan mitenkään.

Koulun kanssa asioiminen on sujunut ripeästi, sen sijaan ”lastensuojelun viranomaispäätösten hitaus on ollut raskasta.” Perheneuvola on auttanut, lastensuojelu ei. Sukulaissijaisvanhempi kirjoittaakin tarinassaan, että yhteistyö on ollut lähes kiitettävää tasoa kaikkien muiden viranomaisten paitsi sosiaalityöntekijöiden kanssa. Lastensuojelun kanssa yhteistyö ei toimi oikeastaan mitenkään. Seuraavassa lainauksessa yhteistyö sairaalan

ja sosiaalityöntekijöiden kanssa on ollut vastaavasti helppoa. Vahvan tuen voisi ajatella olevan monipuolista ja riittävää, lapsen etuun perustuvaa. Sosiaalitoimen päätökset suojaavat hyvin lasta. Tutkittava on tyytyväinen yhteistyöhön sekä sairaalan ja sosiaalityöntekijöiden tapaan hoitaa perheen asioita.

Sosiaalitoimi suojaa ja rajoittaa vahvasti lasta uusilta petty-
myksiltä ja laiminlyönneiltä vanhempien suhteen.
- - . Olen erittäin tyytyväinen sosiaalityöntekijöiden ja sairaalan rooliin asioiden hoitamisessa. Kaikessa on menty lapsen etu edellä ja yhteistyö on ollut helppoa, tuki vahvaa.

Aineiston perusteella sijaisvanhemmuudesta kerrottiin vain, jos se nähtiin tarpeelliseksi. Sukulaisuuden ja sen myötä lapsen taustojen tuntemisen ajateltiin toisaalta myös edesauttavan asioiden hoitamista. ”Tunnen lapsen taustat hyvin ja ymmärrän häntä. Hän on minulle kuin oma lapsi”, kirjoitti yksi tutkittavista. Vaikka asioiminen sujuikin ja eri palveluissa sukulaissijaisvanhempiin suhtauduttiin yleisesti hyvin, kyselyyn vastanneita vaivasi joidenkin työntekijöiden liiallinen uteliaisuus, joka kohdistui nimenomaan lapsen ja perheen tarinaan.

Varhaiskasvatuksen puolella esikoulussa oli ”välillä liian uteliaita hoitajia”, mutta koulussa esim. opettaja on suhtautunut asiallisesti ja neutraalisti.

Lapselle on raskasta aina uudelleen ja uudelleen viranomaisasiointien yhteydessä kuulla alusta oma tarinansa ja usein siihen varsin voimakkaasti emotionaalisesti suhtautuvan työntekijän kommentointi. Meiltä on aina varsin seikkaperäisesti asiaa kyselty. Asia on usein kiinnostanut enemmän kuin itse asian hoitamisen olisi asiaa tarvinnut avata. Tätä asiaa olen miettinyt paljon mm. lääkärissä asioidessamme.

Perheen tarinan selittäminen saattaa tuntua ylimääräiseltä velvollisuudelta etenkin silloin, kun se ei asioimisen kannalta ole oleellista. Kuten sukulaissijaisvanhempi alemmassa aineisto-otteessa toteaa, oman elämäntarinan kuuleminen kerta toisensa jälkeen sekä työntekijöiden tunteellinen reagointi tuntuvat lapsesta raskailta. Esimerkiksi lääkärikäynneillä asiat olisi ollut mahdollista hoitaa ilman yksityiskohtaista kyselyäkin. Kysymykset voivat repiä haavat auki – ikävä ja tunteet nousevat pintaan työntekijän lisäksi myös asiakkaalla. Utelu saattaa myös kiusaannuttaa, varsinkin silloin, jos asioista ei haluaisi puhua. Sijaisvanhempi voi joutua tasapainoilemaan salailun ja avoimuuden välillä pohtiessaan, mikä tieto lopulta on merkityksellistä asian hoitamisen kannalta ja milloin vaitiolovelvollisuus rikkoutuu. Vastaavasti esimerkiksi lääkärissä, päiväkodissa ja koulussa lapsen taustojen avaaminen on joissain tilanteissa perusteltua ja hyödyttää kaikkia osapuolia.

Seuraavassa lainauksessa kertoja on huomannut, ettei edes sosiaalityöntekijöiden ole aina helppo käsittää yhdistelmää, jossa isovanhempi toimii lapsenlapsensa sijaisvanhempana. Analyysin perusteella työntekijöiltä

vaaditaan tilannetajua ja hienotunteisuutta sekä tietämystä sukulaissijoituksista ja sijaisvanhemmuudesta. Paketti tulisi avata hienovaraisesti, asiallisesti ja neutraalisti. Aiheeton kysely aiheuttaa särön muuten hyvin sujuvaan asioimiseen.

Jotenkin tämä isovanhemmuus ja sijaisvanhemmuus ja koko paketti ei avaudu [sosiaali]työntekijöille. neuvola + päivähoito + terveystalvet on kaikki hoituneet mallikkaasti. Toisinaan kyllä huomaa tnt [työntekijöiden] olevan hämillään tilanteesta.

Hienotunteisuuden lisäksi yhteistyön sujumista edisti luottamuksellinen ja avoin suhde, joka salli ”kaikista asioista” keskustelemisen. Henkilökohtaiset yhteydenotot sekä kiinnostus perheen asioista koettiin tärkeiksi ja niitä odotettiin etenkin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä ja lastenvalvojalta. Asiat haluttiin hoitaa yhdessä, ei yksin. Tutkittavat ottivat vastaan mielellään neuvoja, palautetta ja kannustusta.

Iso merkitys elämässämme on myös koulun ihmisillä – opettajalla ja ohjaajilla, joiden kanssa voin reilusti ja luottamuksella puhua, mitä meille milloinkin kuuluu. He tuntevat lapsen oikein hyvin. Positiivinen palaute koulusta kantaa miinuakin. Vaikeuksissa tuetaan ja mietitään ratkaisuja.

Lapsen tasapuolinen kohtelu ja lasta koskeva palaute ovat merkityksellisiä aineiston sukulaissijaisvanhemmille. Positiivinen palaute viestii siitä, että lapsen eteen tehty työ tuottaa tulosta ja lapsi pärjää ja kehittyy normaalisti. Lapsi saattaa käyttäytyä arkiyhteisöissään hyvin eri tavalla kuin kotona, minkä vuoksi sijaisvanhempien on hyvä saada tietoa lapsen päivästä päivähoitossa ja koulussa. Kodin kuulumiset puolestaan auttavat työntekijöitä ymmärtämään paremmin lasta ja tarpeen vaatiessa tarjoamaan tukea.

Työntekijöiden kiireisyys välittyy monin eri tavoin asiakkaille. Sukulaissijaisvanhemmat pitivät tärkeänä sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuutta, tiivistä yhteistyötä ja nopeita vastauksia. Hyvin usein yhteydenpito sosiaalityöntekijöiden kanssa rajoittui kuitenkin yhdestä kahteen tapaamiseen vuodessa. Myös työntekijöiden pysyvyys ja jatkuvuus tulivat tarinoissa esiin niin hyvässä kuin huonossa.

Aikoinaan päiväkotihenkilöstö oli aivan verraton, heillä oli aikaa jutella ja keskustella tarvittaessa. Kun lapsi siirtyi esi-kouluun, niin eskarin ja aamu- ja iltapäivähoidon henkilöstö muodosti jatkumon kasvattajakumppanuudelle. Neuvolan ja koulun terveydenhoito samoin. Myöhemmin luokanvalvoja on ollut oikein tärkeä tuki. Ja koska lapsenlapsellani lukemisen ja kirjoittamisen opettelu oli haasteellista, niin koulun erityisopettajasta tuli myös minulle tuki. Koen, että koulun henkilöstö on kohdellut lastamme ihan samanarvoisesti kuin kaikkia muitakin.

Kyselyyn vastanneet sukulaissijaisvanhemmat pyrkivät luomaan sijoitetulle lapselle tavallisen elämän puitteet ja sen myötä korjaavia kokemuksia, mistä syystä tasapuolinen kohtelu koettiin tärkeäksi. Normaalius ja tavallisuus tulevat näkyviin yllä olevassa lainauksessa. Lasta ei ole taustansa tai oppimisen haasteiden takia kohdeltu koulussa eri tavoin kuin muita luokkalaisia. Ehkäisevä lastensuojelu on tehnyt työnsä hyvin useiden vuosien ajan. Sukulaissijaisvanhemman ja lapsen arkiyhteisöissä työskentelevien välille on kehittynyt kumppanuuteen perustuva suhde, mikä on todennäköisesti edistänyt asioiden hoitamista. Työntekijöillä on ollut aikaa keskusteluille. Kun toiseen luottaa, voi lapsen kasvatusvastuusta osan siirtää kumppanille. Tukea ovat saaneet niin lapsi kuin sukulaissijaisvanhempi-kin.

Sijoitetun lapsen asioita hoidetaan usein moniammatillisesti. Moniammatillisuus vaatii kokonaisuuksien hahmottamista, vuorovaikutustaitoja ja kykyä ratkaista ongelmia yhdessä. Eri alojen ammattilaisille kertynyt tieto ja taito tuodaan yhteen. Ammattilaisten keskinäisen tiedonvaihdon merkitys korostuu etenkin silloin, kun sosiaalityöntekijällä ei ole mahdollisuutta tavata asiakkaitaan usein. Laaja-alaista tietoa lapsen tilanteesta ja terveydestä tarvitaan esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa ja asiakassuunnitelmaan kirjattujen palvelujen järjestämisessä sekä sijaishuoltopaikan valinnassa.

Seuraavissa lainauksissa moniammatillinen yhteistyö näyttäytyy vahvuuksiensa ja heikkouksiensa kautta. Kummassakin tapauksessa ne ammattilaiset, jotka ovat olleet enemmän lapsen ja sukulaissijaisvanhemman kanssa tekemisissä, ovat ottaneet aktiivisen roolin ja välittäneet tietoa lastensuojeluun. He ovat ajaneet asiakkaan asiaa.

Perheneuvola ja lastensuojelu tekevät yhteistyötä meidän kanssa. Perheneuvolasta tieto kulkee lastensuojeluun ja olemme pitäneet yhteispalavereja, joissa meidän asioita käsitellään kokonaisvaltaisesti ja nimenomaan otetaan huomioon lapsen näkökulma ja koen, että tuo perheneuvola ikään kuin antaa pontta tuonne lastensuojeluun ja siten he saavat tietoa lapsen psyykkisestä tilanteesta. Sairaalassa ja koulussa tehdään yhteistyötä ja keskustellaan avoimesti elämäntilanteista.

Perheneuvola, lastensuojelu, sairaala ja koulu tekevät perheen kanssa yhteistyötä, mille vaikuttaisikin olevan hyvät edellytykset. Yhteispalaverissa eri näkökulmat ovat kohdanneet. Aikuisten ajatusten lisäksi myös lapsen näkökulma on otettu huomioon, mikä edesauttaa lapsen edun toteutumista. Perheen asioita on käsitelty eri yhteyksissä kokonaisvaltaisesti ja avoimesti. Kirjoittajan mukaan perheneuvola herättelee ja pitää työskenteilyn käynnissä välittämällä tietoa lapsen voinnista lastensuojeluun.

Siellä [pikkulasten psykiatrinen yksikkö] oleva kokenut ja pätevä psykiatrinen hoitaja on ollut korvaamattomana apuna näinä haasteellisina vuosina. - - . Hän on myöskin toiminut linkkinä lastensuojeluun sanoittaen tilannetta niissä tilanteissa joissa lastensuojelun tietämys ja ammattitaito ovat loppu-

neet. Ilman hänen panostaan asiat olisivat todella paljon huonommin.

Psykiatrisen sairaanhoitaja on toiminut yhteyshenkilönä perheen ja lastensuojelun, joiden yhteistyö ei ole sujunut parhaalla mahdollisella tavalla, välillä. Yhteinen kieli ja ymmärrys ovat puuttuneet, mikä on hankaloittanut sosiaalityöntekijän ja sukulaissijaisvanhemman välistä vuoropuhelua ja tukien saamista. Kirjoittaja on kertonut aiemmin tapaavansa sosiaalityöntekijää muutaman tunnin vuodessa. On itsestään selvää, ettei siinä ajassa perheen haasteellista elämäntilannetta ehditä käsitellä kokonaisvaltaisesti. Psykiatrisen sairaanhoitaja on todennäköisesti saanut lapsen ja perheen tilanteesta syvemmän käsityksen ja pyrkinyt omalta osaltaan jakamaan tietoa lastensuojelun työntekijöiden käyttöön. Moniammatillinen yhteistyö näyttäisi kuitenkin olevan hentoisesti yhden henkilön varassa.

9.6 ”Resurssit, raha, välinpitämättömyys” – riittämätön tuki

Sukulaissijaisvanhempien kertomusten perusteella lähes kaikilla aineiston perheillä oli tilanteita, joissa ammattilaisten tuki olisi ollut tarpeen ja auttanut sijaisvanhempia ja siten myös lasta. Kaikki perheet eivät kuitenkaan olleet saaneet kaipaamaansa tukea, tuki ei ollut riittävää tai sitä saadakseen oli pitänyt nähdä paljon vaivaa. Kyselyyn vastanneilla oli eri näkemyksiä siitä, miksi tukea ei ollut myönnetty. Tuen puutetta selitettiin esimerkiksi resurssipulalla. Myös välinpitämättömyys tuli esiin, millä tutkittava saattoi viitata yhteiskunnan, yksittäisen organisaation tai työntekijän arvomaailmaan. Välinpitämättömyyden ja säästötavoitteiden nähtiin heijastuvan asiakkaisiin.

Yläaste oli haasteellista aikaa, hän [poika] sai ulkopuolista keskusteluapua noin vuoden, mutta juuri kun hän alkoi luottaa terapeutteihin, jotka toimivat parina, kaupunki säästösyistä lopetti terapian. Huomasin pojan vetäytyvän kaikesta. Univaikeudet. Istuu edelleen yksin tietokoneella, ei jaksa lähteä kavereiden kanssa useinkaan ulos. - - Hänelle on annettu jälkihuollon ihminen, mutta tapaamiset ovat hyvin harvakseltaan, hän ei ole oppinut tuntemaan ja luottamaan sosiaalitoimiston ihmiseen, koska näkee häntä niin vähän ja lyhyitä aikoja.

Lainauksessa hyvin alkanut terapia sai ikävän käänteen, jolla oli suorat vaikutukset sijoitettuun lapseen. Nuori vetäytyi omaan maailmaansa ja kärsii uniongelmista. Vuoden mittaisen työskentelyn tulokset murenivat. Luottamuksellisen hoitosuhteen muodostuminen ottaa yleensä aikansa etenkin silloin, kun lapsella on ollut elämässään rikkonaisia suhteita aikuisiin. Jotta suhde jälkihuollon työntekijään voisi kehittyä luottamukselliseksi, yhteydenpidon pitäisi olla tiiviimpää.

Joidenkin perheiden kohdalla tukea olisi ollut tarjolla, mutta sitä ei välttämättä kyetty hyödyntämään. Edellytykset tuen vastaanottamiselle puuttuivat. Monilapsisen perheen vanhempi tuo seuraavassa lainauksessa esiin tärkeän seikan. Sijaisvanhemmilla pitäisi olla omia hetkiä, joissa asioista

saa keskustella vapaasti ilman, että lapset joutuvat niitä kuulemaan. Arjes-
ta irrottautuminen voi olla kuitenkin vaikeaa, etenkin jos perheessä on
useita lapsia tai sijoitettu lapsi on hyvin tarvitseva.

Kaupungin resursseista, koska lapsillakin pitäisi olla em.
ajankohtana omat hoitajat, jotta vanhemmat pystyvät puhu-
maan arjen asioista.

Apu ja tuki on tullut pääasiassa läheisverkostolta ja työnh-
jauksessa. Tärkein tässä kuitenkin olisi sosiaalityöntekijältä
saatu tuki. Se on olematonta ja liian paljon riippuu henkilös-
tä, joka on sosiaalityöntekijänä kulloinkin!

Läheisverkosto ja työnhjaukset ovat auttaneet, mutta sukulaissijaisvanhempi
on jäänyt yllä olevan lainauksen mukaan kaipaamaan tukea sosiaalityönt-
tekijältä. Sosiaalityöntekijöitä on osunut perheen kohdalle useampia, ja avun
saamisen ajatellaan johtuvan yksittäisestä työntekijästä. Kun sosiaalityönt-
tekijä muuttuu henkilöksi, kutsutaan esiin myös henkilökohtaiset ominai-
suudet, persoona ja ammattietiikka, jotka näyttäisivät olevan yhteydessä
saatuun tukeen. Sukulaissijaisvanhempaan ei ole siis yhdenteke-
vää, kuka perheen asioita kulloinkin hoitaa.

Sosiaalityöntekijöiden tiuha vaihtuminen on tutkittavan mielestä sietämät-
öntä. Tarinasta käy ilmi, että lapsen ensimmäinen sosiaalityöntekijä on
myöntänyt taloudellista tukea, mutta seuraavat perheen kohdalle osuneet
sosiaalityöntekijät ovat puolestaan antaneet tukea erittäin niukasti:

Nämäkin korvaukset ovat ensimmäisen sosiaalityöntekijäm-
me ansiota. Lisäksi sosiaalityöntekijämme on kahden vuoden
aikana viitisen kertaa, mikä on mielestäni aivan sietämätön-
tä.

Jos sosiaalityöntekijät vaihtuvat tiuhaan, ei työntekijöille ehdi välttämättä
muodostua kokonaiskuvaa perheen tilanteesta tai alkuun saatetut asiat
saattavat jäädä puolitiehen, niin sanotusti pöydälle makaamaan. Päätökset
henkilöityvät. Tietoa saattaa hukkuu työntekijöiden vaihtuessa, minkä
vuoksi dokumentointi on tärkeää. Myös sovitut ja luvatut tuet pitäisi kirja-
ta, jotta asiakas saa työntekijän vaihtuessa tarvitsemansa tuen ja pettymyk-
siltä vältytään. Muutama tutkittavista olikin joutunut pettymään, kun lu-
paukset oli pyörretty eikä sovittuja asioita ollut kirjattu. Hyvällä dokumen-
toinnilla voidaan vähentää myös tilanteita, joissa asiakkaat joutuvat pa-
laamaan menneisiin tapahtumiin vain sen vuoksi, että sosiaalityöntekijä
pääsee tilanteen tasalle. Asiakasperheiden arki ja tuen tarve ovat saattaneet
muuttua paljonkin sijoituksen kuluessa, minkä vuoksi menneiden kertaa-
minen voi tuntua turhauttavalta. Perheen näkökulmasta saattaisi olla hyö-
dyllisempää paneutua siihen, mitä perheelle juuri sillä hetkellä kuuluu.

Riittämätöntä tukea selitettiin aineistossa myös muun muassa perheen si-
säisillä resursseilla. Alla olevissa aineisto-otteissa tuen puute liitetään
omaan aktiivisuuteen. Arjen kiireissä tuen hakeminen on jäänyt. Jos sosi-
aalityöntekijän tapaamiset rajoittuvat muutamaan kertaan vuodessa, eikä

perheen tukena ole muita ammattilaisia, vastuu tuen pyytamisestä lankeaa sijaisvanhemmalle. Toimeksiantosopimuksen teon yhteydessä on tärkeää sopia perheen tukemisesta sekä yhteydenpidon käytännöistä vastuutyöntekijän ja perhehoitajan välillä.

Ei ole aikaa. Oma vauvamme oli sijoituksen alkaessa pieni ja sen jälkeen perhe kasvanut toisella biologisella. Aika menee lapsia hoitaessa.

Ajan puute, se ettemme ole olleet aktiivisesti tukea hakemassa.

Emme ole sitä [tukea] edes osanneet pyytää sekä alkuaikojen hyvin epämiellyttävät kokemukset.

Kun yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa on takkuillut sijoituksen alussa, lastensuojeluun luottaminen voi olla myöhemmin vaikeaa. Luultavasti osaltaan tästä syystä sukulaissijaisvanhempi ei ole saanut riittävästi tietoa erilaisista tukimuodoista. Kertoja voi tosin viitata osaamisella myös siihen, ettei hän ole tottunut vaivaamaan muita vaan pärjännyt omillaan.

Aineistossa tuotiin myös esiin, että riittävä tuki luo edellytykset ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Tuen puute voi olla syy kieltäytyä sijaisvanhemmuudesta esimerkiksi silloin, kun sukulainen arvioi taloudellisen tilanteensa niin heikoksi, että ilman tukia lapsen huolenpito olisi mahdotonta. Vastaavasti kerrottiin, että ”tyytyväisyys nykytilanteeseen” oli syy olla ottamatta tukea vastaan.

9.7 Kuin peili – tervehdyttävä vertaistuki

Omat kyöneleeni tulivat vasta illalla, kun lapsi jo nukkui.

Isovanhempien työnohjausryhmässä käynyt sukulaissijaisvanhempi on kertonut sijaisvanhemmuuden kipeimmäksi tunnepuolen asiaksi suhteen lapsen vanhempiin. Suhdetta värittävät monet tunteet rakkaudesta katkeruuteen. Lapsen lisäksi myös aikuiset ovat ”enemmän tai vähemmän rikki”. Kotona lapsen kanssa tunteet on täytynyt pitää päivän ajan taka-alalla, mikä on tuntunut sukulaissijaisvanhemmasta raskaalta. Sukulaissijaisvanhempi kertoo alla, että hän on saanut apua muilta työnohjausryhmään osallistuneilta isovanhemmilta. Hänestä on tärkeää, ettei ryhmässä tarvitse piilotella omia tunteitaan vaan vihasta voi puhua vihana ja syyllisyydestä syyllisyytenä. Huumori tervehdyttää. Sen lisäksi, että työnohjausryhmässä kuulee muiden elämäntilanteista, omia kokemuksia voi verrata toisten kokemaan. Omasta elämästä paljastuu hyviä puolia. Peili heijastaa valonsäteitä raskaalta tuntuvaan elämään.

Näihin tunteisiin olen kokenut saavani eniten apua sukulaissijaisvanhempien työnohjausryhmästä. Ryhmässä olemme kaikki isovanhempia – 3 pariskuntaa ja 2 mummia. Ryhmän apu on suuri, kun voi puhua tunteistaan niiden oikeilla nimillä. Ne ovat tuttuja jokaiselle – mikä helpotus! Myös huumori

kukkii, mikä on ihanaa ja tervehdyttävää näin rankan aiheen keskellä. Muiden elämäntilanteet ovat minulle peili ja hiljaa mielessäni olen voinut myös todeta, että meillä on sentään moni asia vielä hyvinkin.

Vertaisryhmästä saatava hyöty liittyy toisten kokemusten ja elämäntilanteiden tunnistettavuuteen. Vertaisuus syntyy yhtymäkohdista ja samankaltaisuudesta, mikä tulisi ottaa huomioon, kun ryhmiä perustetaan. Perhehoitoliitto järjestää sukulaissijaisvanhemmille omia verkostoviikonloppuja, joihin aineiston perusteella oltiin tyytyväisiä.

Ne [verkostoviikonloput] ovat olleet hyvin antoisia, kokemusten jakamista ja sitä, että me emme ole yksin, meitä on muita. Tosin näihin viikonloppuihin olen osallistunut pelkääntään minä yksin, siitä huolimatta, ne ovat olleet antoisia.

Vastaavassa tilanteessa olevien sukulaissijaisvanhempien kohtaaminen voimaannutti sekä antoi sellaista vertaistukea, joka auttaa jaksamaan arjessa. Sukulaissijaisvanhemmuuden erityislaatuista ei voi kukaan muu sanoittaa niin hyvin kuin samantapaisessa tilanteessa elävä vertainen.

Vaikka sukulaissijaisvanhempi on osallistunut verkostoviikonloppuihin yksin, ne ovat olleet antoisia. Jos puolisoikin olisi ollut mukana, molemmille perheen vanhemmille olisi tarjoutunut tilaisuus yhteisöllisiin kokemuksiin. Toisen vertaisviikonloppuun osallistuneen sukulaissijaisvanhemman mukaan vertaisten kohtaaminen ja yhteisesti jaettu ymmärrys sukulaissijaisvanhemmuuden erityisyydestä antavat sisäistä voimaa. Viikonlopun väistyttyä arkea jaksaa paremmin, kun on saanut tukea samantapaisessa tilanteessa eläviltä.

Ystävät ja MII:n lastenhoitaja on ollut apuna, että olen päässyt vertaisryhmään sekä tekemään pojan kanssa välillä jotain kaksin.

Kuten aiemmin todettiin, kotoa irrottautuminen voi olla vanhemmille vaikeaa. Kertoja on yllä olevassa lainauksessa päässyt ystävien ja maksullisen lastenhoitajan turvin osallistumaan vertaisryhmään sekä viettämään yhteistä aikaa poikansa kanssa.

Kyselyyn osallistuneista kaksitoista kertoi saaneensa vertaistukea, osa vasta anomisen jälkeen. Vertaistuesta oli myös kieltäytytty silloin, kun oma tukiverkko kannatteli perhettä. Tässä kohtaa kysymyksenasettelua olisi pitänyt olla tarkempi. Koska vertaistuksessa on kysymys ennen kaikkea kokemusten kohtaamisesta, olisi ollut syytä kysyä, mitä vertaistuki on ollut käytännössä. Onko se ollut työnohjausryhmästä saatua uskoa omaan jaksamiseen vai verkostoviikonlopun tarjoamaa yhteisöllisyyttä ja otteen saamista omaan elämään tai mentoritoiminnassa kokeneemman tukea aloittelijalle? Missä näihin kokemuksiin on ollut tilaisuus?

Vastauksissa mainittiin kuitenkin isovanhempien työnohjausryhmän ja verkostoviikonloppujen lisäksi perhehoitajien vertaistukiryhmä, sukulaissijaisvanhempien vertaistukiryhmä, Facebookissa oleva ”sijareiden suljettu sivusto”, mentoritoiminta sekä lapsen SINUT-jäsenyys ja osallistuminen PePPi-nuorten toimintaan. SINUT ry eli Suomen Sijaiskotinuoret tarjoaa sijoitetuille nuorille, sijaisperheiden biologisille nuorille sekä sijoitetuina olleille nuorille mahdollisuuden vertaistensa tapaamiseen (SINUT ry n.d.). PePPi-toiminta on tosin voinut olla vertaistuen sijaan myös vapaaehtoisten tarjoamaa tukea nuorelle.

Vertaistuen hyödyistä oltiin aineistossa yhtä mieltä. Yhden kyselyyn vastanneen mielestä vertaistukea olisi pitänyt hyödyntää jo valmennusvaiheessa. Ryhmämuotoisessa valmennuksessa siihen olisikin ollut tilaisuus, mutta valmennus oli tämän sukulaissijaisvanhemman kohdalla toteutettu henkilökohtaisina keskusteluinä sosiaalityöntekijän kanssa.

9.8 ”Todella isoja ongelmia” – vaikeudet lastensuojelussa

Aineiston analyysi osoitti, että suurin osa kyselyyn vastanneista oli tyytymättömiä yhteistyöhön lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Muutamisessa perheissä yhteistyö lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa oli kuitenkin ollut erittäin vaikeaa, jopa siinä määrin, että sukulaissijaisvanhemmat olivat kysyneet neuvoja sosiaaliamieheltä tai palkanneet asianajajan avukseen. Asioita oli ratkottu myös oikeudessa. Lisäksi perheiden tukeminen oli ollut puutteellista.

Ristiriidat alkoivat kehittyä yleensä jo sijoituksen valmistelun aikaan. Ne pahenivat ajan kuluessa, minkä vuoksi yhteistyöongelmat sukulaissijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välillä olivat hyvin monisyisiä. Vaikeuksia kuvailtiin huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin hyvin sujunutta asioimista. Tyytymättömyyttä aiheuttivat muun muassa sosiaalityöntekijöiden päätökset, sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen, lapsen ja hänen vanhempiansa tapaamiset, oheishuoltajuuteen johtaneet tapahtumat sekä tuen puute, jonka ajateltiin johtuvan oheishuoltajuudesta. Tässä luvussa syvennyttään juuri näihin asiointikokemuksiin, taistelutarinoihin.

Aluksi tuodaan esimerkkien avulla näkyviin sukulaissijaisvanhempien kokemusten kirjo nimenomaan lastensuojelun osalta. Yhtäältä lastensuojelusta saatu tuki oli ollut vahvaa, toisaalta osa sukulaissijaisvanhemmista joutui pärjäämään lähestulkoon omillaan. Luku auttaa ymmärtämään sitä kokemusten moninaisuutta, joka tarinoiden kautta välittyi. Muutama aineiston tarinoista havainnollistaa asioimisen ja sukulaissijaisvanhempien aseman moninäkökulmaisuuksiin niin oivallisesti, että ne ansaitsevat tulla joiltain osiltaan käsitellyiksi kokonaisuutena. Viimeisessä alaluvussa tarkastellaan vaikeuksia sisältäneiden asiointikokemusten yhteisiä piirteitä.

9.8.1 Ääripäissä asiakkaana

Seuraavat lainaukset havainnollistavat niitä ääripäitä, joiden välillä sukulaissijaisvanhempien tarinoissa liikutaan silloin, kun tutkittavat kuvailevat asioimista lastensuojelun puolella.

Lastensuojelusta olen saanut hyvää tukea ja koen, että meidän asioihin on paneuduttu ja ollaan saatu ymmärrystä ja tukea. - - lastensuojelussa on tehty lasta suojaavia päätöksiä. Toisin sanoen meidän huoli otettiin vakavasti ja lastensuojelu ryhtyi toimenpiteisiin. Olemme käyneet hyvin avointa keskustelua lastensuojelun kanssa kaikista asioista.

Lisäksi sosiaalitointen harjoittama selkärangattomuus ja sitoutumattomuus asiakkaansa, pienen lapsen, etuun on uskomatonta. En uskalla edes ajatella mitä olisi tapahtunut ellen olisi ollut tiukkana ja penänyyt oikeuksiamme. Jokin on pahasti pielessä jos sosiaalitoimi ei voi tai halua auttaa asiakastaan ja pakoilee vastuutaan ja keskittyy säästöjen tekemiseen.

Kirjoittajat ovat lastensuojelun perustehtävän äärellä. Sijoitetut lapset näyttäisivät olevan erilaisessa asemassa sen suhteen, millaista apua he ovat lastensuojelusta saaneet. Ensimmäisessä lainauksessa lastensuojelu on ollut saatavilla ja läsnä. Lastensuojelun työntekijät ovat kuulleet perheen huolen ja reagoineet siihen. Valitut toimenpiteet ovat tukeneet sijaisvanhempaa ja turvanneet lapsen arkea.

Toisessa lainauksessa tilanne on päinvastainen. Sukulaissijaisvanhempi tuntuisi olevan tietoinen oikeuksistaan ja lastensuojelun velvollisuuksista. Asiakkaana hänen moraalitajunsa on koetuksella. Hän on pyrkinyt saamaan sijoitetulle lapselle ja itselleen tukea, mikä on ainakin jossain määrin tuottanut tulosta. Avun saaminen on tosin vaatinut asettumista aktiivisen ja määrätietoisen, kenties hankalankin asiakkaan rooliin. Lapsen etu on unohtunut, ja resurssit ohjailevat päätöksiä ja työskentelyä. Sukulaissijaisvanhempi ei ole varma, johtuuko sosiaalitoimen vastuuttomuus ulkoapäin annetusta pakosta vai työntekijöiden omasta haluttomuudesta auttaa asiakasperhettä.

Yhteistyöongelmia kohdanneet sukulaissijaisvanhemmat olivat järkyttyneitä ja häkeltyneitä kohtelustaan. Heidän oli vaikea ymmärtää ja hyväksyä tilanteita, joissa lastensuojelu ei toiminut kuten sen odotettiin toimivan. Kohtelua kuvailtiin aineistossa epäasialliseksi, epätasa-arvoiseksi, vastuuttomaksi ja yhdenvertaisuusperiaatteiden vastaiseksi. Lastensuojelun toiminnan kerrottiin olevan luokatonta ja poukkoilevaa. Toiminnassa oli yhden sukulaissijaisvanhemman mukaan ollut ”vakavia puutteita”, mikä oli aiheuttanut ”uhkatilanteita ja laiminlyöntejä”. Kritiikkiä saivat myös lastensuojelun tekemät päätökset ja lain soveltaminen. ”Lakia ja periaatteita sovelletaan mielivaltaisesti ja asioissa tehdään yksilöpäätöksiä”, millä sukulaissijaisvanhempi viittasi lastensuojelun tapaan tehdä saman kunnan sisällä toisistaan poikkeavia päätöksiä samankaltaisissa tilanteissa. Päätösten hitaus tuntui raskaalta. Myös laittomat päätökset mainittiin.

9.8.2 Asioimista asianajan välityksellä

Kuten luvun alussa todettiin, tutkittavista muutamat olivat päättäneet palkata asianajajan avukseen, kun lapsen sijoitusta tai taloudellisia tukia koskeviin päätöksiin oltiin tyytymättömiä. Asianajaja oli myös mukana tilanteissa, joissa sukulaissijaisvanhemmat olivat epätietoisia oikeuksistaan ja kokivat tullessa kohdelluiksi epäoikeudenmukaisesti tai yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa ei ottanut sujuakseen. Tutkimusaineistossa ei juurikaan puhuttu sijoitusten purkautumisesta. Niissä harvoissa kohdissa, joissa sijoitusten purkautumista käsitellään, aihepiirinä olivat sukulaissijaisvanhempien ja lastensuojelun väliset erimielisyydet.

Valitettavasti meillä on ollut todella isoja ongelmia sosiaalityöntekijämme kanssa. Meille on tiuskittu puhelimesta, yhdessä sovitut asiakassuunnitelmat sos.työntekijä on muuttanut käyntini jälkeen aivan erilaisiksi, meidän kysymyksiin ei vastata, mitään järkevää keskustelua ei voi käydä, asenne on sosiaalityöntekijän puolelta "minä määrään" jne. Tällä hetkellä asioimme asianajajan avustuksella sosiaalityöntekijöiden kanssa, koska sosiaalityöntekijän meihin kohdistama kiusanteko meni niin pitkälle, että tilanne on kestämaton.

Meille ei luovuteta asiakirjoja, jotka meille kuuluisivat. Edes asianajajan pyynnöistä huolimatta emme niitä ole saaneet. [Sukulaissijaisvanhempi kertoo, että sosiaalityöntekijä on kyseenalaistanut olosuhteet sukulaissijaisperheessä, mille ei hänen mukaansa ole perusteita.] Olemme järkyttyneitä siitä, kuinka sijaisvanhempia kohdellaan ja että meillä ei ole mitään oikeusturvaa. Pyrkimyksemme auttaa lasta on käännetty meitä vastaan, oli virhe ryhtyä sukulaissijaisvanhemmaksi. Emme enää koskaan tähän hommaan ala, jos/kun tämä katkeaa. Lapsen etu tuntuu olevan sosiaalityöntekijöille täysin toissijainen asia, pääasia tuntuu olevan sijaisvanhempien kiusaaminen.

Yhteistyö sekä sosiaalityöntekijän ja sukulaissijaisperheen vanhempien välinen kommunikointi ovat yllä olevien aineisto-otteiden perusteella täydellisesti solmussa. Keskustelusta ei tule mitään, koska perheen sosiaalityöntekijä tiuskii ja jättää vastaamatta kysymyksiin. ”Minä määrään” -asenne voisi viitata sosiaalityöntekijän tapaan hoitaa asioita sukulaissijaisvanhempien ajatuksista ja yhteistuumiin sovitusta asioista piittaamatta. Perheen vanhemmat asioivat sosiaalityöntekijöiden kanssa asianajajan välityksellä, koska he kokevat sosiaalityöntekijän kiusanneen heitä. Sosiaalityöntekijä on kyseenalaistanut olosuhteet sukulaissijaisperheessä. Sukulaissijaisvanhempi toteaa tarinassaan nämä väitteet perusteettomiksi. (Suoraa lainausta ei käytetä luottamuksellisista syistä.) Ristiriitainen tilanne on ajautunut siihen pisteeseen, että sitä on vaikea kestää. Sukulaissijaisvanhempi on järkyttynyt sijaisvanhempien kohtelusta ja siitä, ettei sijaisvanhemmilla ole oikeusturvaa. Lapsen auttaminen on käänntynyt hänen mukaansa itseä vastaan. Sijaisvanhemmuus tuntuu virheeltä, ja sukulaissijaisvanhempi vaikuttaisi olevan varma siitä, että sijoitus tulee katkeamaan.

Asianajaja oli otettu avuksi myös silloin, kun sukulaiset ja viranomaiset eivät olleet yhtä mieltä lapsen sijaishuoltopaikasta. Sukulaisten toiveista ja halusta huolimatta sosiaalityöntekijät suunnittelivat toisinaan lapsen sijoitusta muualle kuin sukulaisten luokse, mihin heillä mitä ilmeisimmin on ollut omat perusteensa. Tämän oli saanut kokea muutama isovanhempi, joiden kohdalla ikä ja epäilykset isovanhempien jaksamisesta meinasivat nousta sijaisvanhemmuuden esteeksi. Alla olevan muiston jakanut sukulaissijaisvanhempi on kertonut palkanneensa puolisonsa kanssa asianajajan ja valittaneensa sijoituspäätöksestä, minkä seurauksena hallinto-oikeus päätti siirtää lapsen sijoituksen isovanhemmille.

No, yhdeksän kuukauden epävarmuus meidän kohdallamme päättyi tähän. Yhdeksän kuukautta äiti odottaa vauvaansa ja me saimme yhdeksän kuukautta konkreettisesti taistella, että lapsenlapsemme saisi elää ja kasvaa hänelle tuttujen ja häntä rakastavien isovanhempien hoivassa. Sen jälkeen sosiaalityöntekijät ovat vaihtuneet kunnassamme ja viranomaisyhteistyön olen kokenut hyvänä.

Lainauksessa asioimista luonnehditaan usean kuukauden mittaiseksi taisteluksi. Isovanhempien tavoitteena on ollut saada lapsenlapsi asumaan tuttuun ja lasta rakastavaan kotiin. Arkea on varjostanut epävarmuus. Yhdeksän kuukautta on todennäköisesti myös lapselle pitkä aika elää ristivetoisessa ilmapiirissä, varsinkin silloin, kun riidat koskettavat hänen omaa tulevaisuuttaan. Taistelutantere on ajan kuluessa ja sosiaalityöntekijöiden vaihduttua hiljentynyt.

Sijoituksen alkuvaiheen kokemukset, tuen puute sekä useita vuosia jatkunut oikeusprosessi taloudellisen tuen saamiseksi olivat koetelleet yhden sukulaissijaisvanhemman jaksamista. Sukulaissijaisvanhempi kuvailee tarinassaan, että hänet on ”asiakkaana jätetty neuvomatta, ohjaamatta ja tukematta monessa kohtaa.” Tämänkaltaisen toiminnan motiiviksi hän nimeää rahan ja taloudellisen vastuun väistämisen. Vaikka sosiaalityöntekijä on ollut tietoinen perheen tilanteesta, tukea ei ole annettu. Sukulaissijaisvanhempi kertoo menettäneensä uskonsa sosiaalitoimeen:

Prosessi on ollut todella kuluttava ja raskas, ja vienyt uskoni sosiaalitoimeen ja sen kykyyn ja haluun auttaa vaikeassa tilanteessa olevia ihmisiä. - - . Sosiaalityöntekijämme on hyvin tarkasti tiennyt tilanteemme.

9.8.3 Oheishuoltajat heitteillä

Kuten edellä todettiin, tukien saamisesta oli muodostunut muutamalle perheelle ongelma. Sukulaissijaisvanhemmat tulkitsivat tuen puuttumisen johtuvan oheishuoltajuudesta. Tutkittavien kertoman mukaan sosiaalityöntekijät olivat kannustaneet aktiivisesti hakemaan oheishuoltajuutta. Aineistosta selviää, etteivät sosiaalityöntekijät olleet kertoneet oheishuoltajuuden vaikutuksista perheen arkeen mitään siinä vaiheessa, kun he olivat ohjeistaneet hakemaan lapsen oheishuoltajuutta. Oheishuoltajuutta hakeneet su-

kulaissijaisvanhemmat kokivat, että heitä oli johdettu harhaan. He päättelivät, että oheishuoltajien kustannuksella saadaan säästöjä aikaan.

Meillä ei ole ollenkaan tehty aikanaan asiasta toimeksiantosopimusta, jolloin olemme jääneet automaattisesti kaiken ilmaisten tukitoimien/koulutuksen ulkopuolelle. Olen henkilökohtaisesti kaivannut jotain koulutusta/opastusta sijaisvanhemmuuteen edes yleisellä tasolla. Nythän sillä ei enää hirveästi merkitystä ole. Olemme myös toivoneet joitain kertoja vuodessa hoito-apua, jotta pääsisimme puolisoni kanssa käymään yhdessä esim. syömässä. Turhaan. Tämä johtuu siitä että meille ”suositeltiin” oheishuoltajuutta, ei huostaanottoa.

Sukulaissijaisvanhempi yhdistää toimeksiantosopimuksen puuttumisen ja oheishuoltajuuden siihen, ettei lastensuojelu ole myöntänyt tukea ja koulutusta perheelle. Aika on ajanut avun tarpeen ohi, eikä tukea ole pyytämisestä huolimatta annettu. Sukulaissijaisvanhempi kertoo sosiaalityöntekijöiden suositelleen lapsen sijoittamista oheishuoltajuusratkaisulla huostaanoton sijaan.

Seuraavan aineistolainauksen oheishuoltajuutta hakenut sukulaissijaisvanhempi ei tyytynyt osaansa. Hän alkoi selvittää oikeuksiaan sekä tukiin liittyviä kysymyksiä asianajajan avustuksella sen jälkeen, kun selvisi, ettei hänelle makseta taloudellisia tukia oheishuoltajuuden takia. Sukulaissijaisvanhempi päätti hakea hoitopalkkiota ja muita perhehoitajille maksettavia korvauksia oikeusteitse. Myöskään muita tukia kuten valmennusta tai koulutusta ei myönnetty sosiaalityöntekijöiden lupauksista huolimatta. Tarinasta käy ilmi, että sosiaalityöntekijöiden antamat tiedot tulevasta tuesta olivat vahvistaneet ajatusta ryhtyä sijaisvanhemmaksi. ”Koin saavani tukiverkot, jotka mahdollistaisivat uudenlaiseen vanhemmuuteen ryhtymisen”, tutkittava kirjoitti. Tukiverkkojen sijaan edessä olikin taistelu pykäläviidakossa.

Tällä hetkellä sukulaissijoituksen kautta huoltajaksi päätynyt omainen joutuu pahimmillaan heitteille, kaivamaan kaiken tiedon oikeuksistaan itse esiin, ja mikä pahinta, taistelemaan ne itselleen juristin avulla pykäläviidakon keskellä, ja samaan aikaan huolehtimaan lapsesta, ilman sosiaalityön konkavisvaltaista tukea.

Sukulaissijaisvanhempi kokee jääneensä oheishuoltajuuden takia heitteille. Hän on maininnut tarinassaan, että tuen yhtäkkäinen pyörtäminen ja tuista taisteleminen ovat aiheuttaneet lisästressiä. Asioiminen talousasioihin liittyen on ollut nöyryyttävää ja vaikeaa. Sukulaissijaisvanhemmalle on valehdeltu ja häntä on vältelty. Tietoa on muuteltu, pantattu ja jätetty kirjaimatta. Oikeusprosessi taloudellisiin tukiin liittyen on jatkunut usean vuoden ajan. Vaikka hallinto-oikeus on todennut, että sukulaissijaisvanheman asema on verrattavissa perhehoitajalaissa tarkoitettuun perhehoitajaan, ei sukulaissijaisvanhemmalle ole maksettu täysimääräisesti korvauksia. Asia tuntuu sukulaissijaisvanhemmasta henkilökohtaiselta.

Perhe oli toimeentulotuen piirissä ennen kuin taloudellisia tukia koskeva päätös tuli hallinto-oikeudesta. Päätoiminen työnteko on ollut mahdotonta sijaisvanhemmuuden sekä tutkittavan ammatin luonteen vuoksi, mistä syystä perhe on ollut taloudellisesti tiukilla. Sukulaissijaisvanhempi muisuttua pitkän kertomuksensa lopuksi, miksi hän käy taisteluaan – sijoitetun lapsen takia.

Olen nyt usean vuoden ajan kasvattanut ja hoitanut lapsenlastani eläen ilman säännöllistä ja kohtuullista tukea hoitotyöstä ja ilman koulutusta jota olen monesti pyytänyt enkä saanut. - - . Epävakaan taloudellisen tilanteen vuoksi koko perheeni on elänyt paikoitellen jopa köyhyysrajan alapuolella. Jaksaminen on ollut heikkoa, ja minusta on väärin että sosiaalitoimi täyden tukemisen sijaan kuormittaa haastavassa tilanteessa olevaa huoltajaa lisää. Minulle on ehdotettu jopa toimeentulotuen hakemista perhehoitokorvauksen sijaan. - - . Minulle tässä on kyse pienestä lapsesta ja hänen elämänsä alun turvaamisesta kaikin mahdollisin keinoin, myös minua ja omia muita lapsiani tukien, sekä taloudellisesti että muuten.

Edellisten kokemusten lisäksi aineistossa tuotiin esiin muitakin näkökulmia oheishuoltajuuteen. Oheishuoltajuuden ajateltiin olevan hyödyksi, mikäli sijoitetun lapsen asioista tulee erimielisyyksiä lastensuojelun kanssa. Oheishuoltajuuden uskottiin tuovan sijaisvanhemmalle paremmat mahdollisuudet pitää lapsen puolia.

Minusta sukulaissijaisvanhemmalle pitäisi aina antaa oheishuoltajuus tai huoltajuus, jotta voi puolustaa lasta. Eihän se ole lapsen etu, että meitä voidaan uhkailla, jos uskallamme sanoa eriävän mielipiteen sosiaalityöntekijälle, ja puolustaa lasta, että meidän sopimus voidaan purkaa, vedoten ettei yhteistyö toimi. Meille näin vihjattiin. Sehän olisi kamala trauma lapselle, joka pitää meitä ainoana perheenä. On eri asia siirtää lapsi huonoista oloista pois, kun riistää häneltä hyvä ja rakastava perhe, vaan sen takia että sosiaalityöntekijä saa käyttää valtaansa väärin.

Tutkittava tiedostaa, että viime kädessä sosiaalityöntekijä tekee päätökset, koska hänellä itsellään ei ole huoltajuutta. Sukulaissijaisvanhemmalla ja sosiaalityöntekijällä on erilaiset ajatukset siitä, missä määrin lapselle on hyväksi tavata omaa vanhempaansa. Lainauksen perusteella sosiaalityöntekijä ei nauti sukulaissijaisvanhemman luottamusta. Sanat vihjailu, uhkailu ja lapsen puolustaminen lastensuojelua vastaan kertovat tarinaansa työntekijän ja asiakkaan välisestä yhteistyöstä.

Aineistosta ilmeni, että oheishuoltajien asemaan liittyi ristiriitaisuuksia. Taustatietoja ja perheille myönnettyjä tukitoimia keskenään vertailemalla näyttäisi siltä, että tukien puute johtuu pikemminkin toimeksiantosopimuksen puuttumisesta kuin oheishuoltajuudesta tai huoltajuudesta. Kahdella sukulaissijaisperheellä oli lapsen huoltajuus ja kahdeksalla

oheishuoltajuus. Yksittäisten perheiden tukemisen välillä oli eroja, mutta ne eivät yhdistyneet siihen, oliko sukulaissijaisvanhempi huoltaja tai oheishuoltaja. Sen sijaan niiltä sukulaissijaisvanhemmilta, jotka kirjoittivat ongelmista ja joita oli ohjattu hakemaan oheishuoltajuutta, puuttui toimeksiantosopimus. Tarinoista ei selviä, miksi muutaman perheen kohdalla toimeksiantosopimus oli jätetty tekemättä. Näitä perheitä yhdisti myös se, ettei lasta ollut otettu huostaan, vaan lapsi oli sijoitettu huoltajuusjärjestelyin. Perheet olivat saaneet taloudellista tukea oman aktiivisuutensa ansiosta, mutta muuten tukeminen oli ollut hyvin niukkaa pyynnöistä huolimatta.

9.8.4 Pakotettuina vanhemman tapaamisiin

Sitä kuvittelee, kun lapsi otetaan huostaan, että häntä suojellaan tällaiselta vanhemmalta, jos lapsi selvästi kärsii tällaisen vanhemman tapaamisista. Ei ole todellakaan helppoa kerta toisensa jälkeen katsomaan lapsen kärsimystä, kun pakotetaan tapaamaan tällaista vanhempaa, jos lapsi ilmaisee pelon käytöksellään tai sanoilla. Tätä jatkuu vuosi toisensa jälkeen. Silloin joutuu miettimään, pystyykö tähän.

Lapsen ja hänen vanhempiansa yhteydenpidon tukeminen sekä jaettu vanhemmuus tuntuivat sukulaissijaisvanhemmista vaikeilta erityisesti silloin, kun tapaamiset vaikuttivat lapseen negatiivisesti. Yksi aineiston pisimmistä tarinoista käsitteli sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa tapaamisia sekä niihin liittyviä erimielisyyksiä sosiaalityöntekijöiden, valvottujen tapaamisten ohjaajan sekä työnohjaajan kanssa. Sukulaissijaisvanhempi nimeää tarinassaan sukulaissijaisvanhemmuuden suurimmaksi haasteeksi ja henkiseksi rankimmaksi asiaksi väkivaltaisen biologisen vanhemmat oikeudet lapseen. Hän kertoo joutuvansa sosiaalityöntekijöiden painostamana pakottamaan lapsen tapaamaan vanhempansa. Omasta mielestään sukulaissijaisvanhempi joutuu tukemaan lapsen ja hänen vanhempansa välistä yhteydenpitoa kyseenalaisin keinoin, mikä on alkanut ajan kuluessa koetella sietokykyä. Erimielisyydet ovat jatkuneet useamman vuoden. Tilanne ottaa niin koville, että sukulaissijaisvanhempi on miettinyt, pystyykö hän jatkamaan sijaisvanhempana.

Voi vain ajatella miten lapsi, joka on vauvana kokenut kaltoinkohtelua, kokee, kun sen ketä pitää äitinä ja turvana, pakottaa leikkimään, ja laittaa pakosta ahdistavaan tilanteeseen, vaikka lapsi haluaisi olla sylissäni, ja haluaisi pois. Lapsi ihmettelee, miksi äiti ei puolusta häntä, ja vie pois. Tuo tilanne on kamala lapselle, sekä minulle. Ohjaaja on myös lapselle outo, eikä tule tuntemaan ohjaajaa turvallisena aikuisena, koska pakottaa tuohon tilanteeseen.

Sukulaissijaisvanhemman mielestä lapsen ja hänen vanhempiansa tapaamiset ovat vahingollisia lapselle. Tarinassaan hän on todennut kärsivänsä lapsen pelon ja hädän näkemisestä. Lapsi oirehtii voimakkaasti ennen tapaamisia ja niiden jälkeen. Tästä huolimatta hän kertoo joutuvansa isovanhempana laittamaan lapsenlapsensa kerta toisensa jälkeen ahdistavaan

tilanteeseen, vaikka haluaisi viedä lapsen pois ja suojella lasta vahingoitavilta kokemuksista. Toimintaa ohjaa pakko. Pahinta on, ettei lasta vauvasta asti hoitanut isovanhempi pysty olemaan lapselle turvallinen aikuinen, sellainen äiti kuin äidin kuuluisi olla.

On terveen järjen vastaista vanhemman laittaa lapsi tuollaiseen tilanteeseen. kukaan normaali vanhempi ei laittaisi. Se myös haastaa normaalia perhe elämää, koska jokainen vanhempi haluaa suojella lasta.

Lainauksessa normaalius murtuu ja roolit kääntyvät päällelleen. Käänteisesti ilmaistuna tilanne vaikuttaa epänormaalilta, eikä sukulaissijaisvanhemman ole helppo ymmärtää, miksi lastensuojelu ei ota häntä tosissaan ja suojele lasta. Sukulaissijaisvanhempi on aiemmin tarinassaan kertonut puhuneensa huolestaan sosiaalityöntekijälle, mutta sosiaalityöntekijän mielestä ongelma on enemmän hänessä itsessään kuin tapaamisissa. Sukulaissijaisvanhemmasta on alkanut ajan kuluessa tuntua, että työnhajauskin on vain sitä varten, että hän muuttaisi mielensä tapaamisten suhteen. Isovanhempi pohtii alla, mihin tapaamisia koskevat jatkuvat erimielisyydet voivat johtaa. Hän kokee olevansa puun ja kuoren välissä. Jos lapsi halutaan pitää omassa perheessä, on jatkettava entiseen malliin, vaikka se vahingoittaisi lasta ja tuntuisi rankalta. Vastahakoisuus ja mielipiteiden erilaisuus saattavat olla tutkittavan mukaan este sijoituksen jatkumiselle.

Laitetaanko lapsi luopumaan rakastavista sukulaisista, ja sijoitetaan muualle, vain sen takia, että väkivaltainen biologinen vanhempi saa aiheuttaa lapselle pahaa oloa tietyin väliajoin, ja se on liian rankkaa sukulaisille, jotka lasta aidosti rakastavat, tai tämä katsotaan, että koska sukulaissijaisvanhempi ei tue vanhemman etua, ei voi toimia sukulaissijaisvanhempana. - - . Hänelle [lapselle] pitää antaa mahdollisuus normaaliin lapsuuteen, ja aloittaa tapaamiset kun lapsi on itse valmis.

Vaikka lapsen ja vanhemman tapaamiset menisivätkin päällisin puolin hyvin, lapsi voi siitä huolimatta oirehtia jälkikäteen. Lapsen käytös ei välttämättä muutu radikaalisti. Oirehtiminen saattaa näkyä pikemminkin huomaamattomina signaaleina, minkä vuoksi lapsen käytöksessä tapahtuneiden muutosten kuvailu voi olla vaikeaa. Sijaisvanhemmille ne ovat kuitenkin tosia. Lapsi ei välttämättä itsekään osaa eritellä omia tuntemuksiaan, mistä syystä sijaisvanhempien havainnot ovat merkittäviä, kun yhteydenpidon käytäntöjä mietitään.

Lapsen ja hänen vanhempiensa tapaamisia voisi tarkastella esimerkiksi tunnejatkumona, mikä saattaisi auttaa ymmärtämään niihin liittyviä jännitteitä sekä eri osapuolten tunteita ja tavoitteita. Sijaisvanhemmalle suurin murhe voi olla tapaamisten toteutumisen ja lapsen oirehtimisen, kun taas lapsen vanhemmasta tapaamisten jälkeinen erotilanne voi tuntua ahdistavalta. Lapselle tapaamiset saattavat merkitä ohikiitävän lyhyttä aikaa vanhemman kanssa sekä loputtomalta tuntuva odotusta ennen seuraavaa tapaamista. Tiedon ja tuen avulla tapaamisiin liittyviä heikkoja kohtia on

mahdollista vahvistaa. Hyvin suunnitellut tapaamiset pitävät yllä niin lapsen ja hänen vanhempiansa kuin sijaisvanhempien ja lapsen vanhempien keskinäistä suhdetta.

9.8.5 Taistelua ja aitoa rakkautta – taistelutarinoiden yhteiset piirteet

Taistelutarinoista, joissa kerrottiin lastensuojelun ja sukulaissijaisvanhempien välillä olevista ongelmista, löytyi analyysissä yhteneväisyyksiä. Taistelutarinoissa sivuttiin seuraavia aihepiirejä:

- lastensuojelu ei toiminut odotusten mukaisesti
- valtasuhteet, muun muassa lapsen vanhempien oikeudet suhteessa lapseen sekä sukulaissijaisvanhempien vastuuseen ja oikeuksiin
- sukulaissijaisvanhempien mielipiteiden huomioon ottaminen
- sosiaalityöntekijän rooli ja viranomaisen oikeudet sijaishuollossa
- tieto
- ”lapsi kuin oma”, kiintymys ja rakkaus lasta kohtaan
- lapsen etu.

Hankalaksi koettua asioimista kuvailtiin jopa sodankäyntiin ja eloonjäämiseen liittyvin termein: näännetyssota, painiminen, taistelu, lapsen riistäminen, puolustaminen, uhkailu, kiusaaminen, väliaikainen rauha ja heitteillejättö. Lisäksi lastensuojelun kirjoitettiin olevan ”lähinnä yksi riesa, koska se tuntuu pitävän enemmän biologisen äidin puolia kuin tytön.” Vaikeudet liittyivät eri tavoin sukulaissijaisvanhempien asemaan, jota tarinoissa määrittelivät osallisuus, vaikutusmahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet sekä puutteelliset tukitoimet.

Hämmäntävää on, että taistelutarinoissa vastapuoleksi koettiin lastensuojelu ja sosiaalityöntekijät. Tutkittavat eivät suinkaan aina syyttäneet ongelmista yksittäisiä lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, vaan pikemminkin byrokratiaa, lakeja, rakenteita ja resursseja, joiden ajateltiin kaiken yläpuolella ohjailevan päätöstentekoa ja asiakkaiden auttamista. Näin ainakin sosiaalityöntekijöiden toimintaa pyrittiin selittämään ja ymmärtämään.

- - oma sosiaalityöntekijämme on joutunut tekemään jopa laittomia päätöksiä asiassamme esimiestensä painostuksen sekä kaupungin yleisen säästölinjauksen vuoksi. Hän on itse näistä päätöksistä pahoillaan. Lisäksi on väärin, että vastuu näistä laittomuuksista lankeaa työntekijälle, eikä esimiehelle, yksikölle tai kaupungille, joiden kuuluisi vastata päätöksistä jotka se on määrännyt tehtäväksi.

Tutkittava on havainnut, että perheen sosiaalityöntekijä on joutunut tekemään laittomia päätöksiä esimiestensä painostamana, kaupungin säästölinjauksen seurauksena. Hänestä on väärin, että sosiaalityöntekijä joutuu ottamaan syyt niskoilleen laittomista päätöksistä, vaikka työntekijänä hän vain toteuttaa ylempien tahojen määräyksiä. Myös sosiaalityöntekijän kerrotaan olleen pahoillaan tekemistään päätöksistä, joiden voisi kuvitella koettelevan hänen ammattietiikkaansa. Missä määrin apua pyytävän asiakkaan kuuluu tietää kunnan tai organisaation sisäisistä linjauksista? Muut-

tuuko laitton päätös selittämällä reilummaksi? Yleisiä linjauksia voi olla hyvä avata joissain tilanteissa. Asiakkaan ymmärryksen myötä edellytykset yhteistyölle saattavat säilyä.

Kun lastensuojelun motiiveiksi nimettiin esimerkiksi säästäminen ja sukulaissijaisvanhempien kiusaaminen, analyysin perusteella sukulaissijaisvanhempien motiiveiksi voisi nimetä välittämisen ja rakkauden lasta kohtaan. Sukulaissijaisvanhemmat kertoivat puolustavansa sijoitettua lasta ja hänen etuaan. Käsite lapsen etu näyttäytyi asiointikokemuksissa ristiriitaisena ja monimerkityksellisenä, tai ainakin sosiaalityöntekijöillä ja vaikeuksia kohdanneilla sukulaissijaisvanhemmilla oli siitä eri näkemykset. Vahvan tunnesiteen vuoksi sukulaissijaisvanhemmat kokivat lapsen asiat myös hyvin henkilökohtaisesti.

Yllättäen sukulaissijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden väliset ristiriidat olivat usein sidoksissa tietoon. Sukulaissijaisvanhemmat kaipasivat enemmän tietoa sekä kokivat, ettei heidän lasta koskevilla havainnoillaan ollut merkitystä. Sosiaalityöntekijät olivat pyörtäneet lupauksia esimerkiksi lapsen sijoittamiseen, oheishuoltajuuteen ja tukiin liittyen, muuttaneet yhdessä sovittuja asioita tai jättäneet ne kirjaamatta. Tietoa myös pantattiin, eikä asiakirjoja luovutettu sukulaissijaisvanhemmille tai edes asianajajalle. Tieto ja sen paikkansa pitävyys ovat yhteydessä sosiaalityöntekijöiden luotettavuuteen.

Muutamit sukulaissijaisvanhemmat näyttivät ajattelevan, että sukulaisuus ja vuosien aikana kertynyt tieto sukulaislapsen elämäntilanteesta antoivat heille eräänlaisen asiantuntijaroolin lapsen asioita ratkottaessa. Biologista, sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta ei seuraa sijaishuollossa kuitenkaan automaattisesti juridinen vanhemmuus, ellei sijaisvanhemmasta tule myös lapsen huoltaja tai oheishuoltaja. Tämä vaikutti tulleen osalle tarinansa jakaneista yllätyksenä. Osa tutkittavista oli pettyneitä siihen, etteivät he voineet vaikuttaa kaikkiin lasta koskeviin asioihin, vaikka vastasivatkin lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Vanhemmuus vaikutti jäävän vajaaksi. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että sukulaissijaisvanhemmista tuntui epäreilulta, jos he eivät voineet päättää lapsen asioista tai jos sosiaalityöntekijät eivät ottaneet huomioon heidän näkemyksiään päätöstenteossa. Jotkut sukulaissijaisvanhemmat kokivat asemansa sijaisvanhempien asemaa heikommaksi.

meitä ei arvosteta samalla lailla kun muita sijaisvanhempia, ja jos uskallamme olla eri mieltä sosiaalityöntekijän kanssa, meitä voidaan kiristää ja käyttää meidän tunnesidettä lapseen hyväksi, että me vain hoidamme lasta, emme ole huoltajia, ja sosiaalityöntekijä päättää meille rakkaan sukulaislapsen elämästä. Sitä en tiedä miksi sukulaissijaisvanhempia ei haluta samalla lailla tukea, kun muita sijaisvanhempia, vaikka me aidosti rakastamme lasta, kuin omaa. Tämä on tullut esille sukulaissijaisvanhempain vertaistukiryhmässä esille muidenkin kanssa, että meidän sanomisista vähätellään.

Epäoikeudenmukaiselta tuntuvaa kohtelua on vaikea ymmärtää, kun rakastaa täysillä ja kohtelee lasta kuin omaansa. Vaikka sukulaissijaisvanhempi kokee toimivansa vanhemman ja huoltajan tavoin, hänellä ei ole oikeutta päättää lapsen asioista, koska hän ei ole virallisesti lapsen huoltaja tai oheishuoltaja. Ongelman juuret näyttäisivät kietoutuvan kysymykseen siitä, kenellä on lopulta oikeus päättää lapseen liittyvistä asioista. Millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia tilanteen eri osapuolilla on, ja millaista päätösvaltaa he voivat käyttää? Sukulaisuudesta ja tunnesiteestä on tullut riski, jota tutkittava kertoo sosiaalityöntekijän käyttävän tilanteen vaatiessa häntä vastaan. Jos sosiaalityöntekijät arvostaisivat lapsen eteen tehtyä työtä, sitä myös tuettaisiin. Muut kuin sukulaissijaisvanhemmat sen sijaan saavat tukea, mikä on tullut esille myös vertaistukiryhmässä. Lisäksi muiden sijaisvanhempien työn ja mielipiteiden arvellaan olevan sosiaalityöntekijöille merkityksellisempiä kuin sukulaissijaisvanhempien.

Aineistoa lukiessa heräsi kysymys, missä määrin vahva kiintymys ja rakkaus lasta kohtaan tulevat asioimisessa esiin. Kyselyyn vastanneet tarjosivat tiukan paikan tullen läheisilleen apua ja pitivät heistä huolta. Lasta rakastettiin ”kuin omaa” ja häntä haluttiin suojella. Asioimisessa sukulaisuus tuntuisi merkitsevän määrätietoisuutta ja periksiantamattomuutta. Luovuttaminen ei ollut tyypillistä tutkittaville. Sukulaisuus näkyi näin erityispiirteinä asioimisessa, etenkin silloin kuin sukulaissijaisvanhempien ja ammattilaisten mielipiteet erosivat toistaan. Tarinoiden perusteella sosiaalityöntekijöiden odotetaan ymmärtävän ja kunnioittavan tätä erityistä suhdetta.

9.9 ”Meitä pitäisi kuunnella”– toiveet

Tässä luvussa käsitellään sukulaissijaisvanhempien toiveita ja parannusehdotuksia. Yleisimmin toiveet koskivat vuorovaikutuksen laatua, vaikutusmahdollisuuksia, sukulaissijaisvanhempien asemaa, tukemista sekä lasta ja hänen vanhempiaan. Tukemiseen liittyvistä toiveista kerrottiin aiemmin luvussa 9.4. Kyselyyn vastanneet arvelivat, että parempi asema olisi mahdollista saavuttaa lakimuutoksilla ja yhdenmukaisilla toimintatavoilla kuntien kesken. Myös lapsen vanhempien käytös häiritsi joidenkin perheiden arkea.

Toivon, että sukulaissijaisvanhempia kuunnellaan paremmin, tai paremminkin, kuuntelemisestahan ei ole hyötyä, jos meitä ei haluta uskoa. Toivon, että meille annetaan paremmat mahdollisuudet vaikuttaa, meille rakkaiden lasten asioissa, eikä meidän huolia vähätellä, ja että lailla parannettaisiin meidän asemaa ja oikeuksia. Se parantaa samalla lapsen oikeuksia. Lapsella pitää olla oikeus saada tuntea että hän saa olla osa meidän perhettä, eikä meitä häneltä riistetä, ja sijoiteta muualle, sen takia että olemme eri mieltä sosiaalityöntekijän kanssa.

Me tiedämme taustat, tunnemme vanhemmat. Tavalliset sijaisvanhemmat eivät tiedä niin kuin me, eikä sosiaalityöntekijäkään. Siksi meitä pitäisi kuunnella.

Molemmat yllä olevat aineisto-otteet ovat samasta tarinasta. Tutkittava toivoo parempia mahdollisuuksia vaikuttaa lapsen asioihin. Lailla tulisi parantaa sukulaissijaisvanhempien asemaa ja oikeuksia. Tutkittava uskoo omien oikeuksien vahvistumisen edistävän samalla lapsen oikeuksia. Hän korostaa, että sukulaissijaisvanhempia pitäisi kuuntelemisen lisäksi myös uskoa, koska heillä on enemmän tietoa lapsesta ja lapsen vanhemmista kuin esimerkiksi sosiaalityöntekijöillä tai sijaisvanhemmilla. Aineisto-otteista sekä muusta tarinasta voi päätellä, etteivät sosiaalityöntekijät ole kuunnelleet sukulaissijaisvanhemman mielipiteitä tai hyödyntäneet riittävästi hänellä olevaa, ajan saatossa tai arjessa kertynyttä tietoa. Myös huolia on vähätelty. Eriäviin mielipiteisiin näyttäisi sisältyvän vaara lapsen menettämisestä – lapsen riistäminen pois rakastavien sukulaisten luota. Täytyykö sukulaissijaisvanhemman siis pehmennellä mielipiteitään sen vuoksi, ettei lasta sijoitettaisi muualle? Aineiston perusteella juuri lapsen sijoittaminen vieraaseen paikkaan pelottaa ja arveluttaa sukulaissijaisvanhempia.

Muuallakin aineistossa tuli ilmi, että sukulaissijaisvanhemmat kokivat asioiden keskustelemisen ja yhteistyön hyödyttömiksi silloin, kun he havaitsivat, etteivät heidän lasta koskevat huomiot näkyneet päätöksissä. Myös luottamusta ja avoimuutta pidettiin tärkeinä. Seuraavista lainauksesta ilmenee, ettei avoimuus kuitenkaan aina toteudu, vaan se jää pikemminkin sanahelinäksi.

Tällä kokemuksella yhteistyö viranomaisten kanssa on ollut ok, toki puheen avoimuudesta pitäisi olla muutakin kuin sanahelinää.

Palavereissa bio-vanhempi oli altavastaajana kun paikalla oli neljä eri sosiaalityöntekijää puhumassa omaa totuuttaan kuinka sen äidin pitäisi olla. Näin sukulaisena se sattui kyllä sydämeen aika pahasti enkä ihmetellyt enää yhtään miksi lapsen äiti sanoi jossain kohtaa, että ”Pidättekö te mua jonain apinana?” Näytti, että sijoituksen sosiaalityöntekijät ovat raskaassa työssään jotenkin unohtaneet, että kaikkien niiden lakipykälät täyttävien huostaanottooperusteiden takana on tunteva ihminen ja äiti, jolta viedään lapsi. Sama kylmä kyyti jatkui, kun vastaanottoperhe, jossa lapsi vietti välivaiheen ennen meille muuttoa, arvosteli äitiä. - - . Olisin todella toivonut ammattitaitoisempaa ja kunnioittavampaa asennetta lapsen äitiä kohtaan. - - . Huh!

”Kylmä kyyti” oli yllättänyt yhden sukulaissijaisvanhemman, joka pohti empaattisuuden merkitystä kohtaamisissa. Yllä olevassa lainauksessa vuorovaikutusta arvioidaan sukulaisten silmin ja tuntein. Inhimillisuus ja asioimisen moninäkökulmaisuus koskettavat kiinnostavalla tavalla lapsen biologista vanhempaa. Kertoja arvelee, etteivät muut sijaisvanhemmat kiinnitä samalla tavalla huomiota lapsen vanhempien kohteluun kuin sukulaissijaisvanhemmat. Kun lapsen vanhempaa ja omaa läheistä kohdeltiin epäkunnioittavasti, se loukkasi myös sukulaista. Lapsen biologisesta vanhemmasta puolestaan tuntui, että sosiaalityöntekijät kohtelevat häntä hal-

ventavasti, kuin eläintä. Lainauksessa ihmisyyden moninaisuus tulee esiin. Sukulaissijaisvanhempi on nähnyt elämän raadollisen puolen lisäksi lapsen äidin haavoittuvuuden. Lapsen biologinen vanhempi sai vielä myöhemminkin kylmää kyytiä, kun vastaanottoperhe arvosteli häntä. Arvosteleminen vaikutti tutkittavan mukaan lapsen ja hänen äitinsä väliseen suhteeseen vieroittavasti. Hän olisi mielellään todistanut ammattitaitoisempaa ja kunnioittavampaa asennetta sukulaistaan kohtaan. ” - - kyllä kaikkia ihmisiä pitäisi kunnioittaa, oli sitten miten paha päihde- tai mielenterveysongelma tahansa. Kyseessä on aina kuitenkin lapsen vanhempi”, sukulaissijaisvanhempi summaa.

Sukulaissijaisvanhemmilla oli sanottavaa myös asemastaan lastensuojelun perhehoidon toimijoina. Omien oikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien lisäksi sukulaissijaisvanhempien asemaan toivottiin parannusta valtakunnallisellakin tasolla. Viranomaispäätösten erilaisuus kuntien kesken ihmetytti joitakin tutkittavia.

Ilmeisesti Suomessa on valtavasti eroja/ristiriitoja eri sosiaaliviranomaisten päätöksien kesken, tämä on varsin erikoista.

Jos asuisin 10 kilometriä toisessa suunnassa, en joutuisi käymään oikeutta. Oheishuoltajia kohdellaan tässä kaupungissa epätasa-arvoisesti ja yhdenvertaisuuden periaatteiden vastaisesti suhteessa perhehoitajiin, joiden työ ei poikkea tekemästämme lainkaan. Se on täsmälleen samaa työtä. - - . Joissakin kunnissa on jo luotu sukulaissijaisvanhemmille mukautettuja palveluita, toisissa hädin tuskin tunnustetaan asia. Tämä on ollut yllättävää.

Yllä olevista tarinalainauksista ensimmäisen kirjoittanut sukulaissijaisvanhempi pitää erikoisena sitä, että sosiaaliviranomaisten päätökset vaihtelevat kunnasta riippuen. Toisessa lainauksessa oheishuoltaja toteaa, että hän olisi aivan eri asemassa, jos asuisi naapurikaupungissa. Sukulaissijaisvanhempi tarkentaa, että nykyisessä kotikaupungissa oheishuoltajia kohdellaan toimeksiantosuhteisiin perhehoitajiin verrattuna epätasa-arvoisesti. Vaikka velvollisuudet ovat samat, oikeudet ja kohtelu eivät. Hän kertoo myös yllättyneensä huomattuaan, kuinka eritasoisesti kunnissa on luotu palveluja juuri sukulaissijaisvanhemmille. Sukulaissijaisvanhempi toivookin säädäntöä, joka velvoittaisi kunnat sitoutumaan yhteneväisiin toimintatapoihin. Sukulaissijaisvanhempi näkee, että laki selkeyttäisi sukulaissijaisvanhempien tukemista, edistäisi yhdenvertaisuutta sekä parantaisi oheishuoltajien ja siten sijoitettujen lastenkin asemaa. Voimavaroja säästyisi, ja kaikki osapuolet voisivat keskittää huomionsa lapsen hyvinvointiin byrokratian kanssa painimisen sijaan. Kun sukulaissijaisvanhempi joutuu taistelemaan ”näännytys sodassa”, ovat siihen käytetty aika ja energia perheeltä pois.

Lain tuoman suojan ja toiminnan ohjautumisen kautta säästyisi kaikkien osapuolten voimavaroja ja ne voitaisiin keskittää siihen tärkeimpään eli lapsen hoitamiseen byrokratian kanssa painimisen sijaan. - - . Säädäntö velvoittaisi kaikki

kunnat sitoutumaan yhteneviin toimintatapoihin ja edistäisi siten yhdenvertaisuutta. Tämä antaisi myös oheishuoltajille mahdollisuuden keskittyä oman arvokkaan ja haastavan työnsä hoitamiseen oikeuksistaan taistelemisen ja nälännytyssodan sijaan.

Muutamit tutkittavien toiveista koskivat lapsen tulevaisuutta. Toiveissa oli paikka myös lapsen vanhemmille:

toivon: että lapsenlapseni saa kasvaa meillä tasapainoiseksi aikuiseksi. Jotta hän ei koe tullessaan hylätyksi taustansa takia, vaan että hän saa meiltä tarvitsemansa vanhempien rakkauden, ja hyvät eväät tulevaisuudelle. Että hän ymmärtää, että hänen kohdallaan tyttäreni rakasti häntä niin paljon, että kun ei itse kyennyt kasvattamaan häntä, sen takia, miten häntä kohdeltiin, antoi rakkaudesta meille, kun tiesi, että rakastaisimme häntä kun omaamme, ja että sisarukset rakastaisivat myös, kun omaa sisartaan. Toivon, ettei hänen isänsä anneta pilata lapsen psyykkistä hyvinvointia, koska sillä on kauaskantoiset seuraukset vielä aikuisenakin.

Isovanhemman toive lapsen tulevaisuudesta rakentuu rakkauden varaan. Hän toivoo, että lapsi kasvaisi kokemuksistaan huolimatta ja sukulaisten antaman rakkauden voimin tasapainoiseksi aikuiseksi. Lisäksi isovanhempi toivoo, että lapsi ymmärtäisi vanhempana, miksi äiti antoi hänet sukulaisten kasvatettavaksi. Äidin päätöstä ohjasi rakkaus lasta kohtaan. Tarinalainauksesta ilmenee, ettei lapsen isää nähdä yhtä myönteisessä valossa kuin lapsen äitiä. Sukulaissijaisvanhemman toivomuksena onkin, että viranomaiset suojelisivat lasta hänen isältään, eivätkä antaisi isän pilata lapsen henkistä hyvinvointia.

Vaikka sijaishuolto onkin suunniteltu väliaikaiseksi ja tavoitteena on perheiden jälleen yhdistäminen, ei tämä aina toteudu. Sukulaissijaisvanhempi toivoo alla, että lapsi voisi vielä joskus asua oman äitinsä tai isänsä kanssa. Ajan kuluessa on kuitenkin alkanut näyttää siltä, ettei toive toteudu, vaan sijoituksesta tulee pysyvä. Todellisuus himmentää toivetta.

Sisimmässäni edelleen toivoin, että lapsi voisi vielä palata jommallekummalle vanhemmalleen, kun aikaa kuluu. Olen alkanut myös ymmärtää, että ehkei se kuitenkaan ole mahdollista.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa tiivistän merkittävimmät tutkimustulokset, teen johtopäätöksiä ja pohdin tulosten hyödynnettävyyttä. Johtopäätösluvussa olen jakanut aineistosta nousseet tulokset ja niistä tehdyt johtopäätökset ja kehittämissuositukset neljään teemaan: 1) Sujuvan asioimisen piirteitä ja syitä – asiakaslähtöisyys, 2) Valmennuskokemukset sekä resurssi- ja aikapulakokemukset asioimisessa, 3) Taistelutarinat – pysäyttävä sotahuuto sekä 4) Rakkaus ohjaa sijaisvanhemmuutta ja asioimista. Tutkimusaineisto sekä

sukulaissijoitukset aihepiirinä tarjoavat monia mielenkiintoisia aiheita jatkotutkimuksille, jotka esittelen tässä luvussa. Lopuksi pohdin opinnäytetyöprosessiani.

10.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli analysoida sukulaissijaisvanhempien arkea ja asiointikokemuksia eri palvelujärjestelmissä. Arkea analysoin erityisesti tuentarpeiden näkökulmasta: Millaiset arjen tilanteet synnyttävät tuen tarvetta, ja miten palvelujärjestelmä siihen kykenee vastaamaan? Kysymystä asioimisesta lähestyin varsin avoimella kysymyksellä: Mitä sukulaissijaisvanhemmat kertovat asioimisestaan eri palvelujärjestelmissä? En rajannut kysymystä ennalta tarkemmin, koska halusin tietää, mitkä asioimisen osa-alueet sukulaissijaisvanhemmat itse kokivat esiin nostamisen arvoisina. Aineistoa purkaessa minut yllätti se tunteiden runsaus, joka sukulaissijaisvanhempien tarinoihin sisältyi. Tunteet nousivatkin tutkimuksessani omaksi teemakseen.

Pitkällisen ja tuskallisen pohdinnan jälkeen totesimme että: ihmisen paikka on tässä. Ainoa oikea ratkaisu: lapsi muuttaa meille. Huoli ja rakkaus kestää niin kauan kuin veri virtaa, parempi ottaa vastuu ja vaikuttaa kuin vain seurata sivusta ja miettiä miksi en edes yrittänyt.

Yllä olevaan aineisto-otteeseen, jonka mukaan tämä opinnäytetyö sai nimensä, kiteytyvät tutkimustulosten pääkohdat: sukulaissijaisvanhempien monenlaiset tunteet, joista päälimmäisinä huoli ja rakkaus, vastuun kantaminen lapsesta sekä vaikuttaminen. Tunteet ja toiminnan motiivit olivat vahvasti sidoksissa sukulaisuuteen. Halu vaikuttaa näkyi konkreettisissa teoissa sekä sukulaissijaisvanhempien toiveissa. Omaan asemaan toivottiin parannusta, minkä ajateltiin vahvistavan myös sijoitetun lapsen asemaa.

Sukulaisuus ilmeni tarinoissa eri tavoin. Sukulaiset olivat pyrkineet vaikuttamaan lapsen elämäntilanteeseen jo ennen sijoitusta. Osa sukulaissijaisvanhemmista oli kulkenut lapsen vanhemman mukana esimerkiksi lastensuojelun palaverissa sekä pitänyt huolta lapsesta. Vuorovaikutusta vanhempien ja työntekijöiden kesken havainnoitiin tarkasti. Esimerkiksi lapsen vanhempien epäkunnioittava kohtelu ei jäänyt sukulaiselta huomaamatta. Nämä kokemukset loivat perustaa myöhemmälle yhteistyölle. Jos sukulaisten huolia oli vähätelty tai niihin ei ollut reagoitu, luottamus sosiaalityöntekijöihin saattoi olla heikkoa jo valmiiksi. Sukulaiset punta-roivat, kenen ääntä sosiaalityöntekijät kuuntelevat ja kenen mielipiteillä on merkitystä. Suhde lapsen vanhempiin on vahvasti läsnä niin arjessa kuin lapsen asioiden hoidossakin. Lapsen vanhempia autettiin, ymmärrettiin ja puolustettiin, toisaalta hämmästeltiin heidän piittaamattomuuttaan ja valheitaan, jotka saatettiin myös lastensuojelun tietoon. Mikäli sukulaiset kokevat lastensuojelun toimenpiteet puutteellisiksi lapsen turvallisuuden kannalta, he voivat ryhtyä keskinäisillä sopimuksillaan suojelemaan lasta.

Sukulaissijaisvanhempien tarinoissa liikutaan huolen ja pelkojen kautta ratkaisuihin, iloon ja onnistumisiin. Tarinoissa punaisena lankana kulkee

rakkaus. Rakkauden ja välittämisen tunteiden voisi jopa ajatella ohjaavan sukulaissijaisvanhempia. Rakkaustarinoiden lisäksi tutkimusaineistosta on löydettävissä muitakin tarinatyyppejä: kertomuksia tragedioista, selviytymisestä sekä taistelemisesta.

Tutkimustulokset vahvistavat aikaisempien tutkimusten luomaa kuvaa sukulaissijaisvanhemmuudesta (mm. Koisti-Auer 2008, 87–92). Sukulaissijaisvanhemmuudessa palkitsevinta on lapsen kehityksen seuraaminen, molemminpuolinen kiintymys lapsen ja sukulaisten välillä, sukuyhteyden säilyminen sekä lapsen taloon tuoma ilo ja energia. Perheen uusi kokoonpano, lasten oirehtiminen ja suhde lapsen biologisiin vanhempiin taas tuntuivat sukulaissijaisvanhemmista raskailta. Monelle sukulaissijaisvanhemmalle lapsen sijoitus merkitsi palaamista lapsiperhearkeen – elämänvaiheeseen, joka oli jo kertaalleen ohitettu. Epävarmuudesta ja muutoksesta pyrittiin kaikkiin keinoin kohti normaalia, tasaista ja tavallista arkea.

Näitä sukulaissijaisvanhempien arjen kokemuksia pohditaan seuraavaksi asioimisen kontekstissa. Suurimman huomion kertomuksissa saivat lastensuojelu ja yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa. Muita toimijoita tai palvelumuotoja mainittiin yhteensä yli 70, eli asioimisen kenttä oli todella laaja.

Sujuvan asioimisen piirteitä ja syitä - asiakaslähtöisyys

Sukulaissijaisvanhempien kertoman mukaan heihin oli suhtauduttu myönteisesti ja asioiminen oli sujunut mallikkaasti eri palvelujärjestelmissä, kuten neuvolassa, varhaiskasvatuksessa, koulussa, terveydenhuollossa ja perheneuvolassa. Poikkeukseksi muodostui lastensuojelu, jonka kanssa kokemusten skaala oli laaja, kiittävistä ala-arvoisiin. Noin joka viides kyselyyn vastaajista toi kuitenkin eri tavoin esille, että perheen poikkeava tilanne oli herättänyt eri alojen työntekijöissä liiallista uteliaisuutta. Lapsen tarinaa haluttiin kerrata myös tilanteissa, joissa se ei ollut palvelun saannin kannalta tarkoituksenmukaista. Kun palavereja kerrottiin olevan satakin vuodessa, ei ole yhdentekevää, millä tavoin, millaisilla kysymyksillä ja millaisessa ilmapiirissä lapsen menneisyyttä käsitellään.

Positiiviset asiointikokemukset viestivät, että asiakaslähtöisyys ja vastavuoroisuus toteutuivat eri palveluissa. Asiakaslähtöisyydessä asiakas kokee voivansa vaikuttaa häntä koskeviin asioihin (Ahonen, Lamminmäki, Suoheimo, Suokas & Virtanen 2011, 20). Sukulaissijaisvanhempien kohdalla kyse oli erityisesti lapsen asioihin vaikuttamisesta. Sukulaissijaisvanhemmat kokivat yhteistyön hyväksi silloin, kun heidät otettiin mukaan pohtimaan lapsen tilannetta, heidän näkemyksiään sekä lapsen eteen tehtyä työtä arvostettiin ja yhteistyön havaittiin edistävän lapsen asioita. Arvostaminen näyttäisikin olevan edullinen ja tehokas tuen muoto. Eri alojen ammattilaisilta odotettiin asiallista ja neutraalia kohtelua sekä hienovaraisuutta. Hyvä yhteistyö rakentui molemminpuoliselle ymmärrykselle, luottamukselle, tasavertaisuudelle ja avoimuudelle, parhaassa tapauksessa kumppanuudelle ja osallisuudelle.

Asiakaslähtöisyydessä ei ole kyse suurista asioista vaan pikemminkin ihmellisyydestä, joka ilmenee ihmisen arvostamisena, huomioon ottamisena ja työntekijöiden asenteena. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus eivät tarkoita rajatonta valinnanvapautta vaan sitä, että asiakkaan mielipide selvitetään ja pyritään ottamaan huomioon. Yleensä asiakkaille on tärkeää, että he voivat luottaa työntekijöihin ja tuen kestävyys. Ennen kaikkea asiakaslähtöisyys on kokemuksellisuutta, jota muokkaavat muun muassa asiakkaalle prosessissa varattu rooli sekä asiakkaan mielikuva palvelusta. Sujuvalle yhteistyölle on hyvät edellytykset silloin, kun asiakkaan ja työntekijän roolit täydentävät toisiaan ja kumpikin ymmärtää oman merkityksensä asian hoitamisen kannalta. (Ahonen ym. 2011, 20–21, 29.)

Koisti-Auerin (2008, 98) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden ja sukulaissijaisperheiden väliselle yhteistyölle oli ominaista molemminpuolinen passiivisuus, vaikka kokemukset yhteistyöstä olivat pääasiassa myönteisiä. Läheissijaisvanhemmat puolestaan kertoivat olevansa välillä alaisasemassa ja välillä taas tiimin jäseniä, kun he kuvailivat suhdettaan sosiaalityöntekijöihin. Joidenkin sosiaalityöntekijöiden kanssa sujui hyvin, toisten kanssa huonommin. (Valli 2015a, 55–56.) Lavoniuksen tutkimuksen isovanhemmat kokivat yhteistyön viranomaisten kanssa heikoksi, eivätkä kaikki edes tienneet, kuka sosiaalityöntekijä vastasi lapsen asioista. Viranomaiset nähtiin kiireisinä. Isovanhemmat olisivat lisäksi tarvinneet enemmän tietoa eri tukimuodoista. (Lavonius 2014, 65.) Sen sijaan Aallon (2013, 31, 36–37, 39) haastattelemat sukulaissijaisvanhemmat olivat saaneet tarvitsemansa tuen ja yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa oli ollut onnistunutta.

Omista tutkimustuloksistani löytyy yhteisiä piirteitä kaikkiin edellä mainittuihin tutkimuksiin. Parhaimmillaan lastensuojelu oli tukenut perheitä kokonaisvaltaisesti. Lastensuojelun työntekijät olivat paneutuneet perheiden elämäntilanteeseen ja ottaneet huomioon eri osapuolten näkökulmat. Sosiaalityöntekijät saivat kiitosta, kun he reagoivat sukulaissijaisvanhempien huoleen sekä tekivät lasta suojaavia päätöksiä. Sukulaissijaisvanhemmille oli tärkeää, että etenkin lastensuojelun työntekijät ja lastenvalvoja olivat kiinnostuneita perheen kuulumisista. Sosiaalityöntekijöiden antamaa tukea ja palautetta pidettiin tärkeinä. Kaksitoista perhettä kertoi selkeästi tyytyväisyydestään sosiaalityöntekijöitä kohtaan.

Sukulaissijaisvanhempien saaman tuen painopiste oli taloudellisessa tuessa. Moni sukulaissijaisvanhemmista oli joutunut vähentämään työntekoa, muutama oli lopettanut työt kokonaan ja jäänyt kotiin lapsen kanssa. Taloudellinen tuki loi muun muassa edellytykset ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Sen sijaan muita perhehoidon tukimuotoja oli käytetty huomattavasti vähemmän. Vaikka perhehoidon tukimuotoja on kehitetty viime vuosina, eivät nämä tukimuodot juuri näkyneet sukulaissijaisvanhempien elämässä. Mentoritoiminta tai starttityöskentelijä mainittiin kerran. Sukulaissijaisvanhemmat eivät myöskään hyödyntäneet juuri lainkaan vapaita, mikä tuli esiin myös Lavoniuksen (2014, 64) tutkimuksessa. Ainoastaan kaksitoista perhettä oli saanut työnohjausta ja vertaistukea.

Valmennuskokemukset sekä resurssi- ja aikapulakokemukset asioimisessa

Valmennuksen osalta tutkimustulokset ovat ristiriitaisia. Useimmiten valmennus oli toteutettu henkilökohtaisissa keskusteluissa sosiaalityöntekijän kanssa. PRIDE-valmennuksen käyneet olivat saaneet valmennuksesta varmuutta sijaisvanhemmuuteen, uskoa tulevaisuuteen sekä tietoa rinnakaisvanhemmuudesta ja eri tukimuodoista. Vallin (2015, 38–39) haastatellamat läheissijaisvanhemmat luonnehtivat PRIDE-valmennusta prosessinomaiseksi tutkimusmatkaksi omaan elämään. Tutkimustulokset osoittavat, että sukulaissijaisvanhempien pitäisi päästä tutkimusmatkailemaan sijoituksen edetessäkin. Luottamukselliset keskustelut ammattilaisten ja vertaisten kanssa näyttäisivät toimivan tällaisina matkoina. Sukulaissijaisvanhemmilla oli tarve pohtia perheessä ja suvussa sijoituksen myötä tapahtuneita sosiaalisia muutoksia, omaa roolia sukulaislapsen sijaisvanhempana sekä käydä läpi tunteita ja arjessa ilmenneitä haasteita.

Aikapula näytti kuitenkin haittaavan henkilökohtaisen ja luottamuksellisen suhteen muodostumista. Arjen kuvausten perusteella on pääteltävissä, että sukulaissijaisvanhempia hyödyttävät sellaiset tukimuodot, joissa ammattilaisten ja vertaisten kanssa on mahdollista käsitellä sijoituksen herättämiä, toisinaan hyvinkin ristiriitaisia tunteita. Kun arki on hektistä ja lapset tarvitsevia, tunteiden äärelle voi olla mahdotonta pysähtyä. Sukulaissijaisvanhemmat kaipasivat nimenomaan aikaa: omaa aikaa, yhteistä aikaa puolison kanssa, kahdenkeskisiä hetkiä lasten kanssa sekä aikaa keskusteluille sosiaalityöntekijöiden kanssa. Aika tuntui olevan kortilla niin sukulaissijaisvanhemmilla itsellään kuin sosiaalityöntekijöilläkin. Pysähdykset ja irtiotot arjesta olisivat kuitenkin tärkeitä jaksamisen kannalta.

Yksittäisten asiointikokemusten lisäksi sukulaissijaisvanhempien tarinat piirsivät kiinnostavalla tavalla kuvaa yhteiskunnastamme. Aineistossa kiire ja resurssipula mainittiin useamman kerran ja niiden ajateltiin olevan syynä esimerkiksi pitkiin odotusaikoihin, riittämättömään tukeen tai tukitoimien lakkauttamiseen. Kuulluksi tuleminen ja tuen saaminen edellyttivät joidenkin perheiden kohdalla omaa aktiivisuutta, mikä on tullut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa (Aalto 2013, 39; Valli 2015, 36). Lastensuojelu on joutunut 2000-luvulla selviytymään kasvavista asiakasmääristä ja ylisukupolvisista sosiaalisista ongelmista (Heinonen 2016, 258). Sukulaissijaisvanhemmat olivat tietoisia lastensuojelun kuormittuneisuudesta. Omia, huonojakin asiointikokemuksia sekä erityisesti tuen puutetta selitettiin resurssipulalla, säästötoimenpiteillä ja kunnan linjauksilla. Yksittäisiä sosiaalityöntekijöitä ja heidän tekemiään, jopa perheelle epäedullisia päätöksiä pyrittiin ymmärtämään. Esiin tuotiin kuitenkin myös se, että päätökset ja kohtelu riippuivat työntekijästä ja vuorovaikutuksessa mentiin toisinaan henkilökohtaisuuksiin.

Taistelutarinat – pysäyttävä sotahuuto

Tutkimusaineiston sukulaissijaisperheistä kolme perhettä 28:sta oli tarvinnut asianajajan apua. Näiden perheiden kohdalla erimielisyydet sosiaalityöntekijöiden kanssa olivat olleet niin suuria tai tuki puutteellista, että

asioihin oli lähdetty hakemaan ratkaisua asianajajan avustuksella. Huonimmassa asemassa tukien suhteen vaikuttivat olevan ne oheishuoltajat, joiden kanssa ei ollut tehty toimeksiantosopimusta. Heidän oli ollut pyynnöistä huolimatta hyvin vaikea saada tukea. Toinen näistä oheishuoltajista oli käynyt läpi usean vuoden mittaisen oikeusprosessin tukiin liittyen. Näiden oheishuoltajien kohtaamat vaikeudet olivat hyvin samankaltaisia kuin Lähemmäs-projektin selvityksessä havaitut oheishuoltajuuteen liittyvät ongelmat, joita käsitellään teorialuvussa 5.1.

Sukulaissijaisvanhemmat rinnastivat vaikeuksia käsittelevissä tarinoissa asioimisen näännytysotaan, taisteluun ja kamppailuun, jossa vastapuolella ovat yksittäiset sosiaalityöntekijät, organisaation johto ja kunnan päättäjät. Taistelutarinoissa sukulaissijaisvanhempien sotahuuto on pysäyttävä. Sosiaalityöntekijöiden kerrotaan esimerkiksi jättäneen heitteille, tekevän kiusaa ja pakottavan tapaamaan lapsen vanhempaa. Ristiriidat koettelivat sukulaissijaisvanhempien jaksamista ja vaikuttivat siten myös muihin perheenjäseniin. Sijaisvanhemmuudesta luopumistakin oli harkittu, vaikkakin harvoin, juuri näiden ristiriitojen vuoksi. Useiden sivujen pituisten ja yksityiskohtaisten taistelutarinoiden kautta on ollut mahdollista päästä ongelmien alkulähteille. Taistelutarinat toivat näkyviin monia seikkoja, joihin erityisesti lastensuojelun työntekijät voivat kiinnittää huomiota, kun he tekevät yhteistyötä sukulaisten ja sukulaissijaisvanhempien kanssa.

Jotkut tutkittavista ajattelivat sosiaalityöntekijöiden arvostavan enemmän sijaisvanhempia ja sijaisvanhempien tekemää työtä. Sijaisvanhempien uskottiin lisäksi olevan paremmassa asemassa kuin sukulaissijaisvanhempien. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että myös sijaisvanhemmat ovat kohdanneet samanlaisia ongelmia kuin sukulaissijaisvanhemmat. Lastensuojelun Keskusliiton (2011, 20–21) toteuttamassa, sijaishuollon toimijoille suunnatussa kyselyssä oli viittauksia taistelemisesta. Sijaisvanhemmat ovat joutuneet taistelemaan saadakseen lapselle hänen tarvitsemiaan palveluita. Palveluita on pitänyt itse osata vaatia.

Oman tutkimusaineistoni taistelutarinoissa sivutaan hyvin samankaltaisia asioita, joista kerrotaan Valkosen (2014, 42–46) sijaisvanhemmuutta käsitelleessä kirjassa. Sijaisvanhemmille oli tärkeää, että sosiaalityöntekijät kohtelivat tasapuolisesti lapsen vanhempia sekä sijaisvanhempia ja tarkastelivat asioita lapsen edun näkökulmasta. Yhteistyön onnistumisen kannalta keskeistä oli avoimuus, kuulluksi tuleminen lasta koskevissa asioissa, sijaisvanhempien uskomisen ja arvostus. ”Useat sijaisvanhemmat toivoivat, että heitä arvostettaisiin enemmän ja kohdeltaisiin tasavertaisina asiantuntijatiimin jäseninä.” Myös puutteellinen tukeminen, tiedon puute, sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuus ja vaihtuvuus tulivat ilmi niin tässä kuin Valkosenkin tutkimuksessa.

Eniten sijaisvanhemmat kaipasivat tietoa sijoitetusta lapsesta ja hänen taustastaan (Valkonen 2014, 45). Sukulaissijaisvanhemmille lapsi sen sijaan on yleensä ennestään tuttu. Aineistoni sukulaissijaisvanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijöiden ottavan paremmin huomioon heille kertyneen lasta ja hänen vanhempiaan koskevan tiedon. Sukulaissijaisvanhempien kohdalla lapsen elämää koskeva asiantuntijuus tuli vahvasti esiin. Osalli-

suus lapsen elämässä merkitsee hoitamisen ja kasvatuksen lisäksi mahdollisuutta vaikuttaa lapsen asioihin.

Sukulaissijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden väliset ristiriidat olivat usein sidoksissa tietoon, esimerkiksi tiedon puutteeseen, kirjaamiseen ja panttaamiseen, pyörrettyihin lupauksiin ja sukulaissijaisvanhempien mielipiteiden huomiotta jättämiseen. Tiedollisen tuen merkitys ja tiedon ymmärrettävyys korostuvat erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Sukulaissijaisvanhemmat tekivät muun muassa sijoitusta koskevia päätöksiä saamansa tiedon pohjalta. Myös tiedollisen tuen tulisi vastata asiakkaiden tarpeita. Lapsen ja perheen tulevaisuutta koskeva tieto pitäisi antaa kirjallisenä, millä vältettäisiin sana sanaa vastaan -tilanteita. Sukulaissijaisvanhempien kohdalla ristiriitoja olisi todennäköisesti voitu välttää, jos sukulaissijaisvanhemmat olisivat saaneet kylliksi tietoa eri sijoitusmuodoista ja niiden vaikutuksista, sosiaalityöntekijöiden roolista, omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Mikäli sosiaalityöntekijät vastaavat sukulaissijaisvanhempien valmennuksesta, heillä pitäisi olla siihen koulutusta, aikaa ja yhdenmukaiset toimintatavat.

Rakkaus ohjaa sukulaissijaisvanhemmuutta ja asioimista

Taistelutarinoissa korostuu sukulaissijaisvanhempien rakkaus sijoitettuun lapseen. Sukulaissijaisvanhemmat ovat lapsen takia valmiita ponnistelemaan, astumaan täysin uudenlaiseen elämään sekä taistelemaan, viemään asiat vaikka oikeuteen asti. Lapsen hyvä menee kaiken muun edelle. Rakkaus ei näyttäydy tarinoissa lempeänä vaan pikemminkin roihuavana. Kiintymys terminä kuvastaa vain laimeasti niitä tunteita, joita sukulaissijaisvanhemmilla oli lasta kohtaan. Myös aiemmat tutkimukset ovat panneet merkille rakkauden ja kiintymyksen sukulais- ja läheissijaisvanhempien toiminnan motiivina (Koisti-Auer 2008, 74–75; Lavonius 2014, 39; Valli 2015a, 46–48, 57; Vuoristo 2011, 58–59, 62–64). Kuitenkin vasta tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto sai minut ymmärtämään, millainen vaikutus kiintymyssuhteella on. Myös vaikeuksia käsittelevät asiointikemukset tulivat ymmärrettävämmiksi tämän havainnon myötä.

Vaikka rakkaus lasta kohtaan onkin myönteinen asia, myös sitä olisi hyvä käsitellä sukulaisten kanssa esimerkiksi silloin, kun lapsi joudutaan sijoittamaan oman kodin ulkopuolelle. Rakkauden tunteiden vaikutuksia sukulaisten toimintaan tulisi arvioida avoimesti yhdessä sukulaissijaisvanhempien kanssa. Rakkaus saattaa näyttäytyä esimerkiksi periksiantamattomuutena, minkä voi tulkita myös joustamattomuudeksi tai mustavalkoisuudeksi. Sukulaissijaisvanhemmat voisi helposti luokitella hankaliksi sukulaiksiksi ja asiakkaiksi. Ymmärrys sukulaisten rakkaudesta ja sen vaikutuksista heidän toimintaansa saattaisi auttaa ratkomaan pulmallisia tilanteita ja erimielisyyksiä.

Niin PRIDE-kouluttajien kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöidenkin tulisi kiinnittää huomiota läheissijaisvanhempien tunteisiin sekä tunnistaa puheeseen kätkeytyviä erilaisia tunteita (Valli 2015a, 50). Sukulaissijaisvanhemmat salasivat joissain tilanteissa sosiaalityöntekijöiltä tunteitaan, koska niiden pelättiin vaikuttavan lapsen sijoittamiseen. Aineiston perus-

teella sai käsityksen, että sukulaiset kokivat lapsen sijoittamisen luokseen joko–tai -tilanteena. Jos sukulaiset eivät ota lasta, yhteys lapseen katkeaa, ainakin sukulaisten mielikuvissa. Vaikka sijoituksen hetkellä hätä lapsen tilanteesta on suuri, lapsen tulevaisuuden näkyä voisi käydä läpi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Lapsen tulevaisuuden konkretisoiminen muutamana kuukauden ajalta ja tiedon tarjoaminen eri vaihtoehtoista voisivat antaa sukulaisille varmuutta puntaroida omia valmiuksiaan realistisesti, helpottaa jäsentämään omia tunteitaan ja kiintymystä lasta kohtaan. Sosiaalityöntekijöiden pitäisi pystyä luomaan sukulaisille varma olo siitä, ettei heidän selkänsä takana tapahdu mitään peruuttamatonta, mikäli he käyttävät aikaa asian miettimiseen.

En tiedä, sallisivatko lastensuojelun resurssit yhteydenpidon käytäntöjen muutoksia tai missä määrin sosiaalialan tarpeisiin on kehitetty esimerkiksi erilaisia tietokoneohjelmia. Sukulaissijaisvanhempia hyödyttäisivät todennäköisesti tiuhemmin toteutuvat mutta lyhytkestoisemmat yhteydennot. Olisiko perheen kuulumisia mahdollista tallentaa sähköiseen päiväkirjaan, kysyä pikaisella puhelinsoitolla tai käydä läpi minuuttichatissa? Sähköiseen ilmoitustauluun voisi kiinnittää viimeaikaiset huolet tai esimerkiksi hymynaaman, kun kehitystä lapsen kanssa on tullut. Sovelluksessa voisi olla hätäpainike, joka kertoo siitä, että apua tarvitaan välittömästi sekä painikkeet, joilla ilmennettäisiin, kuinka arki lapsen kanssa sujuu. Samasta paikasta löytyisivät sukulaissijoituksia koskeva tietopankki ja eri alojen toimijat palveluineen.

Tietokoneohjelmia hyödyntämällä yhteydenpidon muotoja voisi keventää ja räätälöidä paremmin perheiden arkeen sopivimmiksi, mikä saattaisi myös tehdä julkisen ja yksityisen rajan läpinäkyvämmäksi. Tuen pyytäminen helpottuisi ja avun tarve havaittaisiin herkemmin. Apu kohdistuisi juuri sillä hetkellä käsillä olevaan pulmaan. Huolet, onnistumiset ja ilot saisi jakaa välittömästi, ei vasta puolen vuoden tai vuoden päästä palaverissa. Aineistosta kävi ilmi, että avun pyytäminen saattoi unohtua, kun sukulaissijaisvanhemmilla oli kädet täynnä työtä. Lastensuojelun palavereissa aikaa ei kuluisi myöskään menneiden kertaamiseen, kun sovellus loisi koosteen perheen vuodesta. Huomion voisi suunnata lapseen ja tulevaisuuteen menneiden tapahtumien sijaan.

Rakkauden vierellä tarinoissa kulkivat vastuuntuntoisuus, huoli, suru, katkeruus, viha ja pettymykset. Sijaisvanhemmuus tuntui raskaalta, toisinaan jopa taakalta. Rakkaus ja kiintymys näyttäisivät kantavan pitkälle, mutta niiden vahvistamiseksi tarvitaan ulkopuolista apua sekä uusia näkökulmia. Lapsen elämän ja itsetunnon kohottaminen kuuluu sijaisvanhempien mutta myös ammattilaisten velvollisuuksiin. Sijoitetun lapsen lisäksi perheen muut lapset tulisi huomioida, kun tuen tarpeita pohditaan. Aikuisten tavoin lasten roolit muuttuvat merkittävästi sukulaissijoituksissa. Myös lastensuojelun toimintaedellytyksiä tulisi parantaa, mikä edellyttää riittäviä resursseja, hyvää johtamista, työn uudelleen organisoimista, yhteistä reflektointia ja reagointia virheisiin (Heinonen 2016, 259). Kiireettömät kohtaamiset, perheen tarpeita vastaava tuki sekä riittävä apu myös lapsen vanhemmille ravitsevat sukulaissijoitusten parhaita puolia – rakkautta ja uskoa selviytymiseen.

On ihanaa nähdä ettei hän ole kovasti kärsinyt, vaikka toki on ollut hetkiä ja päiviä ja viikkojakin, kun hän on ollut itkuinen ja kysellyt äitiään. Silloin on pidetty sylissä ja halittu ja katsottu hänen huoneessa olevaa taulua missä on hänen koko perheensä. Suuri Family, mihin kuuluu äiti ja isi ja sisko ja täti, setä ja kolme muuta serkku-sisarusta ja koira, joka on hänen paras ystävänsä. Lisäksi on vielä kaksi mummoa ja kaksi pappaa ja muita läheisiä ihmisiä. Joskus ajattelen, että tämä lapsi saa oikeastaan tuplasti rakkautta osakseen.

10.2 Jatkotutkimusaiheita

Sijoitusta edeltävä aika on merkittävä osa sukulaissijoituksia. Moni tähän opinnäytetyöhön osallistunut sukulaissijaisvanhempi muisteli asiointikokemuksia sijoitusta edeltävältä ajalta sekä niitä tapahtumia, joiden seurauksena heistä tuli sukulaissijaisvanhempia. Viranomaisilla oli erityinen rooli näissä muistoissa.

Mäntysaaren ja Pösön (2013, 19–30) artikkeli Sosiaalityön aika ja asiakastutkimus sai minut pohtimaan asiakkuuden aikaa ja asiakassuhteen muutosta sukulaissijaisvanhempien näkökulmasta. Aihetta olisi kiinnostavaa tutkia. Millaisia etappeja asioimisen polulle voisi merkitä? Mitkä seikat ovat muuttaneet asiakassuhdetta, tehneet kulusta vaikeaa tai vauhdittaneet matkan tekoa? Lapsen asiakkuus tuntuisi olevan usein jaettua asiakkuutta, jossa toimijuus on annettu aikuisille. Sukulaissijaisvanhemmat vaikuttavat olevan määrätietoisia ja sisukkaita niin arjen toimissa kuin asioimisessakin. Millaisina asiakkaina sukulaissijaisvanhemmat näkevät itsensä? Millainen vaikutus sukulaisten osallisuudella on ollut lapsen sijoittamiseen?

Sukulaissijaisvanhempana kiintymys ja rakkaus lasta kohtaan ovat olleet ennen tätä tutkimusta minulle kuin sokea piste. Pohdin omiin kokemuksiini peilaten rakkauden voimaa sukulaisten ratkaisujen takana. Mietin jopa, voisiko kyse olla joissain tilanteissa lapsen ”omistamisesta”. Ohjaako rakkaus huomaamatta toimimaan tietyllä tavalla? Miten sukulaissijaisvanhemmat itse arvioivat toimintansa motiiveja ja rakkauden tunteiden vaikutuksia?

Sukulaissijaisvanhempien tarinoista jäivät erityisesti mieleeni seuraavat ilmaisut: ”sidottu äidin rooliin”, ”kannan taakkaani” sekä ”en saakkaan elää aikuisen naisen vapaata elämää”. Sukulaissijaisvanhemmuus tuntui raskaalta erityisesti silloin, kun sijoitusta edeltänyt ja sijoituksen jälkeinen elämäntapa erosivat huomattavasti toisistaan. Pitkittäistutkimus mahdollistaisi sijoituksen psykologisten vaikutusten tutkimisen. Miten sijoitus muuttaa sukulaissijaisvanhempien identiteettiä? Miten esimerkiksi isovanhemmuus, vanhemmuus ja sijoitusta edeltävä elämäntapa on saatu sovitettua yhteen? Millä tavoin sukulaissijaisperheiden lapset ja aikuiset ovat käsitelleet sijoituksen aiheuttamia sosiaalisia ja psykologisia muutoksia perheenjäsenten kesken sekä ammattilaisten kanssa?

Sukulaissijoituksissa lapset sijoitetaan useammin äidin kuin isän puoleisille sukulaisille. Olisi mielenkiintoista tutkia, millaisena sukulaislapsen si-

jaisvanhemmiksi ryhtyneet naiset näkevät oman roolinsa suvussa ja toimintansa lapsen elämän kannalta. Kokevatko he olevansa esimerkiksi ”elämän turvaajia” ja vastuunkantajia? Yhtä lailla aihetta voisi lähestyä miesten näkökulmasta. Lavoniuksen (2014, 37–38) tutkimuksen isoäidit olivat esimerkiksi isoisiä varmempia päätöksessään ryhtyä sukulaislapsen sijaisvanhemmaksi. Isoisät miettivät asiaa isoäitejä realistisemmin. He pohtivat oman ajan riittämistä, vanhenemista sekä kykyään hoitaa ja kasvattaa lasta. Omassa tutkimuksessani korostui naisten ja isoäitien ääni. Onko siinä eroa, kertooko tarinaa vaikkapa isoisä tai isoäiti, täti tai eno?

Tulevina vuosina olisi aiheellista tutkia myös uuden perhehoitolain vaikutuksia sukulaissijaisvanhempien ja oheishuoltajien tukemiseen sekä asemaan liittyen.

10.3 Ajatuksia opinnäytetyöprosessista

Kun aloitin sosionomiopinnot, minusta oli tullut muutamaa kuukautta aikaisemmin sukulaissijaisvanhempi. Havaitsin pian, että toisinaan sosiaaliala, ainakin lastensuojelun osalta, näyttää käytännössä hyvin erilaiselta kuin teoriassa. Sukulaissijaisvanhempien tarinat vahvistivat tätä käsitystä. Kolmen vuoden aikana työntekijävaihdoksia on ollut niin monia, etten ole pysynyt laskuissa mukana. Samaan aikaan kun puhutaan varhaisen tuen merkityksestä, tuen saaminen on tuntunut paikoitellen jopa mahdottomalta. Pisimmillään tukipäätöksen saaminen kesti vuoden. Olen säälinyt sosiaalityöntekijöitä, turhautunut palavereissa ja tuntenut kiitollisuutta silloin, kun asiat ovat sujuneet ja yhteisymmärrys on löytynyt. Kolmen vuoden odottamisen jälkeen ensimmäinen kerta työnohjauksessa tuntui taivaalliselta. Samalla ymmärsin, että tuen puute oli vaikuttanut jaksamiseeni ja ennen kaikkea kykyyni vastata lapsen tarpeisiin. Joidenkin sosiaalityöntekijöiden on tuntunut olevan vaikea käsittää, että perheen vanhemmille myönnetty tuki hyödyttää ennen kaikkea lasta. Kun lastensuojelu ei myöntänyt tukea, perheneuvola otti hoitaakseen sellaisiakin tehtäviä, jotka eivät olisi kuuluneet sen tehtäviin. Lastensuojelun kuormittuneisuus koskettaa asiakkaiden lisäksi myös palvelujärjestelmän muita toimijoita.

Aiheen omakohtaisuuden, omassa tutkimuksessani sukulaissijaisvanhemmuuteni, on epäilty heikentävän tutkimuksen luotettavuutta. Itse ajattelen kokemusteni lisännen ymmärrystä aihetta kohtaan ja siten parantaneen työn luotettavuutta. Pitkäkestoisen opinnäytetyöprosessin aikana erilaiset näkökulmat ovat lisääntyneet ja kärkevimmit mielipiteeni ovat tasoittuneet, vaikka ristiriitaiset ajatukset palvelujärjestelmien kyvystä auttaa ihmisiä ovat säilyneet.

Innostus yhdistettynä kokemattomuuteen johti minut sellaisen urakan äärelle, mitä en osannut aavistaa opinnäytetyön alkutaipaleella. Opinnäytetyön mittakaavassa tutkimus oli suuritöinen ja aineisto runsas. Oman tietämyksen päivittäminen esimerkiksi lakimuutosten osalta vaati paljon työtä. Koin hyvin usein etenemisen sijaan peruuttavani. Juutuun yksinäisyyteen. Opiskeluaikana olen nauttinut yhdessä tekemisestä ja kirjoittamisesta. Toisten ajatukset ovat rikastuttaneet ajattelua, vauhdittaneet työskentelyä ja tuoneet tekemiseen varmuutta. Luonteelleni sopii toiminnallisuus.

Osittain siis opinnäytetyöni teoreettisen ja tutkimuksellisen luonteen vuoksi kirjoittaminen on tuntunut välillä vaivalloiselta.

Tutkimusaineistossa olisi ollut analysoitavaa useammallekin henkilölle. Sähköisessä kyselyssä oli myös heikkoja kohtia, jotka hankaloittivat taustakysymysten sujuvaa analysointia. Lisäksi olisin voinut tehdä rohkeampia ratkaisuja ja yhdistellä teoriaa ja analyysia luovemmin. Kirjoittaminen olisi todennäköisesti helpottunut ja tutkimustulokset olisivat suhteutuneet paremmin aikaisempaan tietoon. Kokemattomuus tutkijana teki minusta vaivaisen.

Olen oppinut paljon tutkimuksen teosta. Analyysimenetelmä tulisi valita huolellisesti jo tutkimuksen alkuvaiheessa tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusaineiston laadun huomioon ottaen. Sukulaissijaisvanhempien tarinoiden juonellisuus kärsi kategorisoinnista. Toisaalta kategorisoinnin avulla aineisto oli mahdollista jäsenellä hyvin tarkasti, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuskysymys etenkin asioimisen osalta oli lavea, mikä osaltaan hidasti aineiston jäsentelyä ja analyysiä. Toisaalta yksityiskohtaisen jäsentelyn ansiosta aineistosta löytyi sellaisiakin teemoja, joita en ollut osannut ennalta odottaa. Havaitsin, että pystyn työskentelemään pitkäjänteisesti oikomatta ja luovuttamatta.

Sukulaissijaisvanhempien tarinat olivat minulle kuin aarteita, ihmeellisiä elämän kuvauksia. Kuinka hienosti sukulaissijaisvanhemmat kertoivatkaan kokemuksistaan! Tarinoista välittyi elämän nopeatempoisuus ja arvaamattomuus. Erityisesti tapahtumien sisäkkäisyys kiehtoi minua. Mielenkiintoinen tutkimusaineisto, oma innostus, ystävien kannustus sekä usko aiheita kohtaan ovat auttaneet minua vaikeina hetkinä eteenpäin.

Arvelen, että sukulaissijaisvanhempien kanssa enemmän työskennelleille monet tämän opinnäytetyön tutkimustuloksista ovat ennalta tuttuja. Uskon opinnäytetyön tarjoavan uutta tietoa sukulaissijoituksista vähemmän tietäville. Tutkimus antaa mielestäni realistisen kuvan sukulaissijaisvanhemmuudesta. Arjen ja asioimisen käsitteleminen saman työn sisällä oli toimiva ratkaisu. Yksityiset kokemukset eivät jääneet irrallisiksi vaan asettuivat yhteiskunnan kontekstiin. Vapaamuotoiset tarinat tuovat erityisellä tavalla esiin sukulaissijaisvanhempien kokemuksellisuuden, oman äänen. Olen pyrkinyt välittämään tarinoiden tunnelmaa ja elämänmakuisuutta käyttämällä runsaasti aineisto-otteita. Työssä tulee esiin sellaisiakin teemoja, joita aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole juuri käsitelty tai ne on esitelty yleisemmällä tasolla. Näitä aihepiirejä ovat yhteistyö lapsen arkiyhteisöissä työskentelevien kanssa, erilaiset näkökulmat oheishuoltajuuteen sekä syvät ristiriidat sosiaalityöntekijöiden ja sukulaissijaisvanhempien välillä.

Niin omat kuin sukulaissijaisvanhempien asiointikokemukset ovat haastaneet minut ammatillisesti. Joutuvatko lastensuojelun asiakkaat useinkin turvautumaan asianajajaan vai onko tämä vain sukulaissijoituksiin liittyvä ilmiö? Huokaisin ihastuksesta, kun luin kuvauksia sujuvasta asioimisesta. Asiointikokemusten kirjavuus lastensuojelun osalta on hämmäntävää. Sukulaissijaisvanhempien tarinat sisältävät paljon hiljaista tietoa, joka käsittelee inhimillisyyttä. Hyvät asiointikokemukset rakentuivat sellaisten asi-

oiden varaan, joiden vaikuttavuutta on vaikea arvioida. Sukulaissijaisvanhempien tarinoissa työntekijöiden inhimillinen pääoma osoittautui merkittäväksi tuen muodoksi sekä vastavuoroisen yhteistyön peruspilariksi. Ymmärsin, että traagiset tapahtumat tarvitsevat seurakseen hienovaraisuutta. Luottamus on hauras, epäluottamus vahvempi. Epäkohtia ei voi selittää pois resurssipulalla, vaan ne pitää kohdata uteliaasti ja rohkeasti. Taistelutarinoiden äärelle pitäisi kerääntyä hämmästelemään ja kyselemään. Niissä itää kehityksen siemen.

LÄHTEET

- Aalto, H. 2013. "Ei sitä minnekään laitokseen laiteta, tänne se tulee." Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma.
- Ahonen, P., Lamminmäki, S., Suoheimo, M., Suokas, M. & Virtanen, P. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen. Tekes. Tekesin katsaus 281/2011. Viitattu 16.12.2016. <https://www.tekes.fi/globalassets/julkaisut/matkaopas.pdf>
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Bardy, M. 2013. Lapsuus aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 49–78.
- Bardy, M. 2013. Vaativa vauvaperhetyö. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 209–221.
- Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–42.
- Eronen, T. 2012. Äitiin liittyvät moraaliset jännitteet huostaan otettujen kerronnassa. Teoksessa Forsberg, H. & Autonen-Vaaranieniemi, L. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 123–145.
- Hakala, J. T. 2015. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Helsinki: PS-kustannus, 14–26.
- Hakkarainen, P., Kuukkanen, M. & Piispanen, H. 2013. Parasta perhehoitoa. Perhehoidon tietopaketti. 3. uud. p. Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi.
- Heino, T. 2001. Sijoitukset sukulaisperheisiin lastensuojelussa. Aiheita-monistesarja 19/2001. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Stakes.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti. 3/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.9.2016.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1

Heinonen, H. 2011. Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 16.12.2016. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf

Heinonen, H. 2016. Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., Törrönen, M. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 243–260.

Hyvärinen, M. Kertomuksen tutkimus. Viitattu 2.9.2016. <http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>

Janhunen, T. 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoitossa. Viitattu 26.9.2016. http://www.perhehoitoliitto.fi/files/941/sijoitusten_purkautuminen_screen.pdf

Janhunen, T., Pitko T. & Säles, E. n.d. Työnohjaus sijaisvanhemmuuden tukena. Opas työnohjauksen tilaajille, työnohjaajille ja sijaisvanhemmille. Viitattu 28.10.2016. http://www.perhehoitoliitto.fi/files/1141/TST_opas_pieni.pdf

Jokinen, A. 2016. Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde. Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., Törrönen, M. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 138–147.

Jyväskylän yliopisto. 2009. Etiikka. Viitattu 20.11.2016. Päivitetty 21.12.2009. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/etiikka>

Ketola, J. 2008a. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–26.

Ketola, J. 2008b. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–60.

Kettunen, I. 2016. Teema: Oheishuoltajuus. Isovanhemmat – lastensuojelun ilmaisia työntekijöitä. Lukuisia avunpyyntöjä. Oheishuoltajuus – huostaanoton vaihtoehto vai ei? Talentia 8.2016. 4.11.2016, 12–21.

Koisti-Auer, A. 2008. Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili. Tutkimuksia 1/2008. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Kuntainfo. 2015. Lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat muutokset 1.1.2016. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Julkaistu 25.9.2015. Viitattu 13.9.2016.

http://stm.fi/documents/1271139/1427058/Kuntainfo_8_2015.pdf/ce4381e3-f413-4c06-945e-73ede882b565

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2013. Lastensuojelu 2012. Tilastoraportti. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaistu 25.11.2013. Viitattu 28.10.2016.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaistu 4.2.2015. Viitattu 5.9.2016.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2016. Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaistu 20.12.2016. Viitattu 17.1.2017.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=1

Laakso, M. & Marjomaa, P. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Pelastakaa Lapset ry. Julkaisusarja n:o 17. Viitattu 26.10.2016. <http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2015/10/13112621/Perhehoitoraportti2010.pdf>

Laisi, N. 2011. Suvun sisällä sovittua. Sukulaissijoitukset aikuistuneiden lasten näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Sosiaalityö- ja sosiaalisen tutkimuksen tutkimuskeskus. Sosiaalityö. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 3.11.2016.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26635/gradun%20linkitysversio.pdf?sequence=3>

Laki perhehoitolain muuttamisesta 510/2016. 29.6.2016. Finlex. Viitattu 26.10.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160510#Pidm1762960>

Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 1.4.2016. Viitattu 14.9.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>

Lapsen oikeuksien sopimus. 1989. 60/1991. 21.8.1991. Finlex. Viitattu 25.9.2016. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Lasten sijoittaminen tuttuun perheeseen yleistynyt hitaasti. Etelä-Suomen Sanomat 3.4.2015. Päivitetty 4.4.2015. Viitattu 5.9.2016. <http://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2015/04/03/lasten-sijoittaminen-tuttuun-perheeseen-yleistynyt-hitaasti>

Lavonius, T. 2014. Isovanhemmat perhehoitajina: "Lähinnä vaan mietittiin sitä, tietysti sitä ikää." Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95215/GRADU-1398258852.pdf?sequence=1>

Lehmuskoski, A. & Rötsä, M. 2015. Sosiaalihuollon palvelutehtävälukitus. Hyödyntämisopas. Luonnos. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaistu 29.10.2015. Viitattu 13.9.2016. http://www.thl.fi/attachments/tiedonhallinta/Liite_2_Hyodyntamisopas_LUONNOS.pdf

LHL 361/1983. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983. Finlex. Viitattu 24.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830361#Pidm1903680>

LSL 417/2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007. Finlex. Viitattu syksy 2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Läheissijaisvanhemmuus 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 5.2.2016. Viitattu 8.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/laheissijaisvanhemmuus#L%C3%A4heissijaisvanhemmuuden%20merkitys%20lapselle>

Löhönen, S.-T. 2014. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten koulusuoriutuminen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Erityispedagogiikka. Pro gradu -tutkielma. Pesäpuu ry. Tutkimuksia 1/2014. Viitattu 16.9.2016. <http://sijoitettulapsikoulussa.fi/wp-content/uploads/2014/04/Kirjallisuuskatsaus-kodin-ulkopuolelle-sijoitettujen-lasten-ja-nuorten-koulusuoriutuminen.pdf>

Miettinen, V. 2015. Kiireellisen sijoituksen lakimuutos ihmetyttää. Kuntalehti. Julkaistu 23.10.2015. Viitattu 13.9.2016. <http://kuntalehti.fi/kuntauutiset/sote/kiireellisen-sijoituksen-lakimuutos-ihmetyttaa/>

Mäntysaari, M. & Pösö, T. 2013. Sosiaalityön aika ja asiakastutkimus. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 19–30.

Niemelä, P. 2016. Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetoksena. Teoksessa Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., Törrönen, M. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 97–108.

Nurminen, K-M. 2012. Läheisverkostosijoitukset kasvussa. Tuki ja perhedytys turvattava myös sukulaissijaisvanhemmille. *Perhehoito* 2/2012, 8–11.

Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.

Opiskeluhoito. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 1.9.2015. Viitattu 16.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoito>

Palvelujärjestelmä. 2016. Hyvinvointi- ja terveyserot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 23.8.2016. Viitattu 23.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/palvelujarjestelma>

Perhehoitajan asema. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 5.7.2016. Viitattu 28.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajan-asema>

Perhehoito. 2015. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 23.9.2015. Viitattu 21.11.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>

PHL 263/2015. Perhehoitolaki 20.3.2015. Finlex. Viitattu 20.9.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>

Perhehoitoliitto. 2015. Mikä muuttuu? Aluksi rautalangasta. *Perhehoito-lehti*. 2/2015.

Perhehoitoliitto. n.d. Mitä perhehoito on? Viitattu 26.9.2015. <http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito>

Peruspalvelut. n.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 13.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut>

Pesäpuu ry. n.d. Sukulaissijaisvanhemmuus. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.11.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/pesapuu-ry-lapsilahtoisien-tyoskentelyvalineet/sukulaissijaisvanhemmuus>

Puusniekka, A & Saaranen-Kauppinen, A. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 27.11.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html

Pynnönen, J. 2010. Opas sukulaissijaisvanhemmuutta harkitsevalle. Opas- ja käsikirjat. 3/2010. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Saarinen, S. 2006. Arjen ammattilaiset - Sijaisvanhemmuus työnä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Pro gradu-tutkielma. viitattu 17.11.2016. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11537/URN_NBN_fi_jyu-2006532.pdf?sequence=1

Seitamaa-Hakkarainen, P. 2014. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Sisällön analyysin keskeisiä piirteitä. Metodix. Viitattu 27.11.2016. <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>

Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 148–164.

SINUT ry. n.d. Suomen Sijaiskotinuoret ry. Viitattu 5.10.2016. <http://www.sinut.fi/sinut>

Sipilä, L. 2015. Kehittämispäällikkö. Perhehoitoliitto. Puhelinkeskustelu 12.5.2015.

SISUKAS-projekti. n.d. Sijoitettu lapsi koulussa. Pieni opas sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi. Pesäpuu ry. Viitattu 9.10.2016. http://sijoitettulapsikoulussa.fi/wp-content/uploads/2016/05/SISUKAS_opas_260416_web.pdf

THL. 2016. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, tehtävärakenne, mitoitus ja täydennyskoulutus. Viitattu 18.11.2016. Päivitetty 7.2.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat>

Tunnisteellisuus ja anonymisointi. 2016. Aineistohallinnan käsikirja. Tietoarkisto. Viitattu 20.11.2016. Päivitetty 14.3.2016. <http://www.fsd.uta.fi/aineistohallinta/fi/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi.html#anonymisoinnin-lahtokohdat>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullisen aineiston analyysi. sisällönanalyysi. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–76.

Törrönen, M. 2016. Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., Törrönen, M. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 39–56.

Valkonen, L. 2014. Sijaisvanhemmat. Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.

Valli, M. 2015a. ”Jos sä oot vaan sijaisvanhempi niin sä joudut hakemaan sitä kiintymystä sieltä tai jopa odottamaan monta vuotta. Läheisellä se on jo” Läheinen sijaisvanhempana. Tampereen yliopisto. Pori. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityö. Pro gradu –tutkielma. Viitattu 5.12.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98241/GRADU-1449498455.pdf?sequence=1>

Valli, R. 2015b. Paperinen kyselylomake. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 84–108.

Vuoristo, M. 2011. Suku turvana vai sukupolvet ylittävänä riskien ketjuna? Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma.

Välivaara, C. 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–98.

SAATEKIRJE

Opinnäytetyö: Elääkö perheessäsi sukulaislapsi? Uutta tietoa tutkimuksella!

Hyvä sukulaissijaisvanhempi,

Muistatko, mitä ajattelit siinä hetkessä, kun päätit ryhtyä sukulaisesi lapsen sijaisvanhemmaksi?

Luultavasti muistat, mutta harva sellainen, joka ei ole sukulaissijaisvanhemmuutta kokenut, tietää millaisten kysymysten ja ajatusten äärellä olit. Siksi pyydän, että jakaisit kanssani omat kokemuksesi.

Opinnäytetyöni tavoite on tuottaa ajantasaista tietoa sukulaissijaisperheiden arjesta ja asemasta eri puolilla Suomea. Lisäksi olen kiinnostunut erityisesti siitä, miten sukulaissijaisvanhemmat ovat kokeneet asemansa ja asioinnin erilaisissa palvelujärjestelmissä.

Voit kertoa tarinasi osoitteessa

<https://www.webropolsurveys.com/S/1C187243C618A600.par>

Vapaamuotoisen kirjoitelman lisäksi pyydän sinua vastaamaan taustakysymyksiin. Käytän kaikkea saamaani tietoa luottamuksellisesti ja niin, ettei vastaajaa voi tunnistaa. Myös kysely tallentuu anonyyminä.

Kysely aukeaa 2.9.2015. Toivon vastauksia 1.11.2015 mennessä.

Opinnäytetyö valmistuu ensi vuoden aikana, ja se on osa sosionomiopintojani Hämeen ammattikorkeakoulussa. Valmiiseen opinnäytetyöhön voi tutustua osoitteessa Theseus.fi.

Kiitos avustasi!

Ystävällisin terveisin,

Katariina Filppula

-----
sähköposti: katariina.filppula@gmail.com

puhelin: +358 40 5925259

SÄHKÖINEN KYSELY

KYSELY 2.9.2015-31.10.2015

SUKUAISSIJAJISVANHEMMAT - SINUN PERHEESI TARINA

Tämä kysely on tarkoitettu kaikille niille sukulaissijaisvanhemmille¹, jotka pitävät huolta sukulaislapsestaan, ja sijoitukseen on liittynyt lastensuojelun työskentelyä.

Koska sukulaissijaisperheiden arkea on tutkittu Suomessa toistaiseksi melko vähän ja tutkimukset on suunnattu tietyille alueille, ovat perheenne kuulumiset ja omakohtaiset kokemukset tärkeitä uuden tiedon löytämiseksi.

Kyselyssä on kaksi osaa: oma tarinasi sukulaissijaisvanhemmuudesta sekä taustakysymykset. Vastaathan molempiin! Taustakysymykset täydentävät tarinaasi ja auttavat ymmärtämään sitä paremmin. Jos perheessänne on kaksi sukulaissijaisvanhempaa, voitte vastata kyselyyn joko yhdessä tai kumpikin erikseen.

Käytän kyselyn vastauksia opinnäytetyössäni. Vastaukset ovat luottamuksellisia, eikä opinnäytetyöstäni ole tunnistettavissa yksittäisiä vastaajia. Vastausaikaa on lokakuun loppuun asti. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista.

Jos kaipaat lisätietoa kyselyyn liittyen, ota minuun yhteyttä:

Katariina Filppula

puhelin: +358 405925259

sähköposti: katariina.filppula@gmail.com

¹Tässä kyselyssä termillä sukulaissijaisvanhempi tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka toimii sijaisvanhempana sukulaislapselleen, ja sukulaislapsen on sijoittanut sosiaalihuolto.

Perhehoidolla tarkoitetaan sijaishuoltoa tarvitsevan lapsen tai nuoren hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon järjestämistä oman kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan myös sijaisvanhemmiksi ja perhettä sijaisperheeksi.

Sukulaissijaisvanhempi voi olla statukseltaan myös perhehoitaja, mikäli hän on suorittanut perhehoitajilta vaadittavan valmennuksen, ja sijoittava kunta on tehnyt hänen kanssaan toimeksiantosopimuksen.

Kaikkien sukulaissijaisvanhempien kanssa ei ole kuitenkaan tehty toimeksiantosopimusta, eivätkä he ole saaneet valmennusta. Heidät on voitu hyväksyä tehtävään läheisverkostokartoituksen perusteella tai pelkällä viranhaltijapäätöksellä.

Sinun tarinasi

1. Kirjoita kokemuksistasi sukulaissijaisvanhempana vapaamuotoinen tarina.

Voit lähteä liikkeelle näiden kysymysten avulla tai kirjoittaa vapaasti mielesi mukaan:

- Kuvaile sitä hetkeä, kun sukulaislapsi muutti perheeseen. Mitä elämässänne tapahtui ennen sitä ja sen jälkeen?
- Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi ryhtyä sukulaissijaisvanhemmaksi?
- Kerro, minkälaista tukea ja apua olette saaneet, pyytäneet tai kaivanneet sukulaissijaisvanhemmuuden eri vaiheissa.
- Keneltä olette saaneet apua ja tukea?
- Millaista yhteistyö viranomaisten kanssa on ollut?
- Miten viranomaiset ovat suhtautuneet perheeseen ja teihin sukulaissijaisvanhempina?
- Kuinka asioiminen eri palveluissa, esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelut, varhaiskasvatus ja koulu, on sujunut?
- Onko jokin asia sukulaissijaisvanhemmuuteen liittyen yllättänyt sinut?
- Muistele myös sukulaissijaisvanhemmuuteen liittyviä ilon ja onnistumisen hetkiä.

Tarina on mahdollista kirjoittaa myös ensin tekstinkäsittelyohjelmassa ja lopuksi kopioida se alla olevaan tekstikenttään.

Taustatietoja sukulaissijaisvanhemmuudesta

2. Milloin sinusta tuli sukulaissijaisvanhempi?

Jos et muista tarkkaa ajankohtaa, vastaa niin tarkasti kuin muistat.

3. Kuinka monta sukulaislasta perheeseen on sijoitettu?

4. Onko perheeseen sijoitettu myös muita lapsia?

- Kyllä
 Ei

5. Keitä perheeseen kuuluu?

Tässä kyselyssä perheellä tarkoitetaan kaikkia niitä henkilöitä, jotka asuvat samassa kodissa.

- Yksi vanhempi
- Kaksi vanhempaa
- Lapsia, kuinka monta?
- Muu, kuka tai keitä?

6. Minkä ikäisiä perheeseen sijoitetut sukulaislapset ovat tällä hetkellä?

7. Mitä sukua olette perheeseen sijoitetulle sukulaislapselle?

- Isovanhempi
- Muu sukulainen, mikä?

8. Oletko myös sukulaislapsen huoltaja tai oheishuoltaja?

Lastensuojelun perhehoidossa sijoitetun lapsen huolto ja holhoisuus säilyvät hänen vanhemmillaan, ellei toisin päätetä. Huoltajuuden siirto sijaisvanhemmille on myös mahdollista joko kokonaan tai osittain.

- Kyllä. Olen huoltaja.
- Kyllä. Olen oheishuoltaja.
- En ole.

9. Mikä kunta on perheeseen sijoitetun lapsen sijoittajakunta eli kunta, jossa tarve lapsen sijaishuollon järjestämisestä on syntynyt?

Sijoittajakunta vastaa sijoitetun lapsen perhehoidosta syntyvistä kustannuksista.

Sijoittajakunnan sekä kunnan, jossa lapsi on sijoitettuna, täytyy järjestää yhteistyössä lapsen huollon tai hoidon tarpeita vastaavat palvelut ja tukitoimet.

Tieto sijoittajakunnasta on tärkeä, koska sen avulla on mahdollista tarkastella sukulaissijaisvanhempien asemaa eri puolilla Suomea. Valmiiseen opinnäytetyöhön ei tule näkyviin yksittäisiä kuntia. Mikäli kuntatietojen kautta muodostuu uutta tietoa, kunnat mainitaan maakunnan ja asukasluvun mukaan, esimerkiksi alle 10 000 asukkaan kunta Kanta-Hämeessä.

10. Mikä kunta on lapsen sijoituskunta eli kunta, johon lapsi on sijoitettu?

Tieto sijoituskunnasta on tärkeä, koska sen avulla on mahdollista tarkastella sukulaissijaisvanhempien asemaa eri puolilla Suomea. Valmiiseen opinnäytetyöhön ei tule näkyviin yksittäisiä kuntia. Mikäli kuntatietojen kautta muodostuu uutta tietoa, kunnat mainitaan maakunnan ja asukasluvun mukaan, esimerkiksi alle 10 000 asukkaan kunta Kanta-Hämeessä.

11. Millä perustein lapsi on sijoitettu perheeseenne?

- Avohuollon tukitoimena
- Kiireellisellä sijoituksella
- Lapsi on otettu huostaan
- Sukulaissijoitus läheisverkostoratkaisuna
- Asumisen ja huolenpidon järjestäminen huoltajuusjärjestelyin
- Jälkihuoltona

- Lapsella on ollut ennen sijoitusta lastensuojelun asiakkuus ja sosiaalitoimi on myötävaikuttanut sijoitukseen. Sijoituksesta on tästä huolimatta tehty viranhaltijapäätös ”yksityinen sijoitus”.
 (Yksityisessä sijoituksessa lasta ei sijoita sosiaalitoimi vaan huoltaja. Huoltaja sijoittaa lapsensa yksityiseen kotiin hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Tällöin puhutaan usein kasvattilapsesta.)

En tiedä

Muu peruste, mikä?

12. Onko kanssanne tehty toimeksiantosopimus?

Toimeksiantosopimuksessa perhehoitaja ja sijoittava kunta sopivat perhehoitoon liittyvät molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Toimeksiantosopimus tehdään sijoituspäätöksen yhteydessä.

- Kyllä
- Ei
- En tiedä

13. Onko kanssanne tehty jokin muu sopimus?

- Kyllä, mikä?
- Ei

14. Millaista apua tai tukea olette saaneet sijoituksen eri vaiheissa?

- Taloudellinen tuki (tarkennus korvauksista kysymyksessä 15)
- Valmennus
- Koulutus
- Vertaistuki
- Vapaat
- Työnohjaus
- Perhetyö
- Käytännön apua arkeen
- Tukiperhe
- Muu, mikä?
- Emme ole saaneet tukea lainkaan

15. Jos olette saaneet korvauksia sukulaislapsen sijoitukseen liittyen, mitä ja minkä suuruisia ne ovat olleet?

- Perhehoitajalla on oikeus saada sijoitetun lapsen hoidosta hoitopalkkiota.
- Kulukorvaus kattaa muun muassa perhehoidossa olevan ravinnosta, asumisesta, harrastuksista ja tavanomaisesta terveydenhuollosta aiheutuvat menot. Se sisältää myös perhehoitoon sijoitetulle lapselle maksettavat käyttövarat.
- Käynnistämiskorvauksella katetaan sijoitetun lapsen hoidon aloittamisesta aiheutuvia kuluja, esimerkiksi asunnon muutostyöt, huonekalut ja harrastusvälineet.

Kirjoita tyhjään tekstikenttään bruttotulo eli tulo ennen verotusta. Jos perheeseen on sijoitettu useampia sukulaislapsia, merkitse kustakin sukulaislapsesta maksettavat korvaukset erikseen.

- Hoitopalkkio (€/kk)
- Kulukorvaus (€/kk)
- Käynnistämiskorvaus (€)
- Elatusvelvollisen vanhemman maksama elatusapu (€/kk)
- Kelan maksama elatustuki
- Lapsilisä (€/kk)
- Toimeentulotuki (€/kk)
- Muu, mikä? (€/kk)

16. Jos olette saaneet valmennusta sukulaissijaisvanhemmuuteen, mitä se on ollut?

- Ryhmämuotoinen PRIDE-valmennus
- Perhekohtainen sukulaissijaisvanhempien valmennus
- Muu valmennuskurssi, mikä?
- Henkilökohtaiset keskustelut sosiaalityöntekijän kanssa
- Muu, mikä?
- En ole saanut valmennusta

17. Jos olette saaneet valmennusta sukulaissijaisvanhemmuuteen, onko se ollut mielestänne riittävää?

- Kyllä
- Ei, koska...

18. Jos ette ole saaneet tukea sukulaissijaisvanhemmuuteen, mistä arvelette sen johtuvan?

Lisätietoja

19. Tähän kyselyyn vastasi...

- Molemmat sukulaissijaisvanhemmat yhdessä
- Sijaisäiti
- Sijaisisä

20. Jos et löytänyt kysymysten vastausvaihtoehtoista itsellesi sopivaa tai haluat tarkentaa vastauksiasi, voit kirjoittaa ne alla olevaan tekstikenttään.

Myös muut sukulaissijaisvanhemmuutta tai tätä kyselyä koskevat ajatukset ovat tervetulleita!

Lupa käyttää vastauksia opinnäytetyössä

21. Annan luvan käyttää tällä kyselyllä kerättyjä tietoja sukulaissijaisvanhemmuutta käsittelevässä opinnäytetyössä. *

Käsittelen tällä kyselyllä keräämiäni tietoja niin, ettei valmiista opinnäytetyöstä voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa.

- Kyllä
 En

22. Yhteystietosi (EI PAKOLLINEN)

Voit halutessasi antaa yhteystietosi yhteydenottoa ja tarkentavia lisäkysymyksiä varten. Yhteystiedot jäävät ainoastaan minun tietooni.

Lähtämisen jälkeen et pysty enää muuttamaan vastauksiasi.

Odotathan rauhassa, että vastauksesi tallentuvat ennen kuin suljet kyselyn. Kun vastauksesi ovat lähteneet onnistuneesti, näet niistä tulostettavan yhteenvedon.

Vahvista vastausten lähetyks

LÄHETÄ

Kiitos osallistumisestasi!

VASTAAJAT MAAKUNNITTAIN

Etelä-Karjala	1
Kanta-Häme	3
Keski-Suomi	2
Kymenlaakso	2
Lapin lääni	1
Pirkanmaa	3
Pohjois-Karjala	1
Pohjois-Pohjanmaa	2
Päijät-Häme	2
Satakunta	1
Uudenmaan maakunta	5
Varsinais-Suomi	5

SUKULAISIJAVISVANHEMPIEN SAAMA TUKI (1/2)

Millaista apua tai tukea olette saaneet sijoituksen eri vaiheissa? (28 vastausta)

Taloudellinen tuki	Saajat
Hoitopalkkio	
500 € – 599 €	1
600 € – 699 €	12
700 € – 799 €	3
800 € – 899 €	2
1000 € – 1099 €	1
1100 € – 1199 €	1
1200 € – 1299 €	4
1300 € – 1399 €	2
1600 € – 1699 €	1
1900 € – 1999 €	1
Yhteensä	28
Kulukorvaus	
200 € – 299 €	1
400 € – 499 €	9
500 € – 599 €	14
600 € – 699 €	1
1200 € – 1299 €	1
sai, mutta ei ilmoittanut summaa	1
Yhteensä	27
Käynnistämiskorvaus	
600 € – 699 €	1
800 € – 899 €	1
900 € – 999 €	1
1000 € – 1099 €	3
1100 € – 1199 €	1
1200 € – 1299 €	2
2300 € – 2399 €	2
2500 € – 2599 €	2
2800 € – 2899 €	1
2900 € – 2999 €	2
oli saanut, mutta ei muistanut summaa	3
Yhteensä	19
Elatusapu	-
Elatustuki	2
Lapsilisä	25
Toimeentulotuki ennen perhehoitopalkkion saamista	1
Korvaus lapsen erityisiä tarpeita varten (ei kulukorvaus)	1
Lisäpalkkio hoitopalkkion ja kulukorvauksen lisäksi	1

SUKULAISIJAVISVANHEMPIEN SAAMA TUKI (2/2)

Tukimuoto	Sajat yhteensä		
Valmennus	14/23	Ryhmämuotoinen PRIDE Perhekohtainen sukulaissijaisvanhempien valmennus Henkilökohtaiset keskustelut sosiaalityöntekijän kanssa Muu valmennuskurssi: <ul style="list-style-type: none"> • Tukiperhevalmennus • Vertaisryhmä, työnohjaus • Sukulais- ja läheisverkoston valmennus Muu: <ul style="list-style-type: none"> • Tapasimme yhden vrk:n muita sukulaissijaisvanhempia Ei valmennusta	6 8 15 3 1 5
Koulutus	9		
Vertaistuki	12		
Vapaat	3		
Työnohjaus	12		
Perhetyö	3		
Käytännön apua arkeen	1		
Tukiperhe	4		
Muu tuki	3	Mentori Starttityöskentelijä Sosiaaliohjaajalta neuvoja	